

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
ARHEOLOĢIJAS UN VĒSTURES PALĪGZINĀTŅU KATEDRA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Ivita Zemeža

stud.apl.nr. iz07021

KRĀSLAVAS PILS SAGLABĀŠANAS PASĀKUMI
20.GADSIMTA OTRAJĀ PUSĒ
BAKALaura DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist., docents

Mārtiņš Mintaurs

RĪGA 2013

KRĀSLAVAS PILS SAGLABĀŠANAS PASĀKUMI 20.GADSIMTA OTRAJĀ PUSĒ

Ivita Zemeža

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs “Krāslavas pils saglabāšanas pasākumi 20.gadsimta otrajā pusē” ir pētījums par Krāslavas pilsētas un muižas kompleksa būvvēsturi un to saglabāšanas darbiem. Darbā apskatīta grāfu Plāteru ietekme uz Krāslavas miesta kā Inflantijas laicīgās un reliģiskās varas centru un muižas kompleksa izveidi.

Darba mērķis ir izpētīt Krāslavas pils kompleksa būvvēsturi Plāteru dzimtas ideju kontekstā un apkopot pieejamo informāciju par tā saglabāšanas darbiem 20. gadsimta otrajā pusē un 21. gadsimta sākumā.

Izstrādājot darbu, tika apkopota pieejamā informācija par minētajiem jautājumiem, nosakot šādu hronoloģisko ietvaru: 20. gadsimta 2. puse līdz 21. gadsimta 1.desmitgade.

THE PROTECTION OF KRĀSLAVA MANOR RESIDENCE IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

Ivita Zemeza

ANNOTATION

Bachelor paper on "Steps for conserving Kraslava castle in the second half of the 20th century" is a research about the building history of Kraslava town and Manor complex and steps to preserve it. The work looks upon the influence of the Plater family in making Kraslava village the center for secular and spiritual power in Inflantia and building manor complex.

The goal of the paper is to explore the building history of the manor complex in context of the ideas of the Plater family gathering all the available information about the conservation works in the later half of the 20th century and the beginning of the 21st century.

Making this work all available information regarding the above mentioned questions was gathered drawing following chronological framework: latter half of the 20th century until the first decade of the 21st century.

SATURS

IEVADS	5
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	7
1. Krāslavas muižas pils komplekss 18.-20. gadsimtā.....	12
1.1. Krāslavas muižas izveidošanās un tās centra apbūve līdz 1920. gadam.....	12
1.2. Krāslavas muiža Plāteru dzimtas īpašumā, 18. gadsimta pirmā puse – 20. gadsimta sākums	18
1.3. Krāslavas muižas Vecā pils jeb Plāteru bibliotēkas ēka	21
1.4. Krāslavas muižas Jaunā pils	23
1.5. Krāslavas muižas parks	31
2. Krāslavas pils kompleksa saglabāšanas darbi	34
2.1. Krāslavas vecā pils jeb Bibliotēka	34
2.2. Krāslavas Jaunā pils	40
2.3. Krāslavas pils parks.....	58
SECINĀJUMI	73
IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA	76

IEVADS

1980. gadu sākumā sakarā ar PSRS un tās republiku līmenī pieņemtajiem lēmumiem par pastiprinātu kultūras pieminekļu aizsargāšanu, renovāciju un rekonstrukcijas darbiem, strauji paaugstinājās interese par Latvijas kultūrvēsturisko pieminekļiem. Tostarp uzmanības centrā nonāca arī Krāslvas pils komplekss, ietverot veco pili jeb Bibliotēkas ēku, Jauno pili, virkni saimniecības ēku un gleznainu ainavu parku.

Uz pārējo muižu un to kompleksu fona Krāslvas pils komplekss bija viena no daudzām tipiskām muižu apbūvēm Latvijā – 18. gadsimta beigu magnāta būvēta telpa personiskām vajadzībām. 19. gadsimts ir atskaites punkts Krāslvas kā miesta un Krāslvas kā plānota Inflantijas kultūras centra izveidē.

Veicot objektu izpēti sakarā ar 1980. gadu sākumā paredzētajiem pils un parka kompleksa atjaunošanas darbiem, tiek izdarīti nozīmīgi atklājumi par Jaunās pils arhitektūru un interjeriem. Līdzās šai unikalitātei savu nozīmi saglabā arī Bibliotēkas ēkas unikālā kolekcija un parks (sākot ar Liepu dārzu kā publisko parku un noslēdzot ar privāto baroka regulāro un angļu parku, kas pie tam veiksmīgi sapludināti) ar mazajām arhitektūras formām un līdz mūsdienām nesaglabājušamies parka elementiem.

Līdz ar to Krāslvas pils komplekss iegūst jaunu un pavisam citu nozīmi – būtisks 19. gadsimta otrajā pusē būvēts arhitektūras piemineklis, kas ir aizsargājams un saglabājams nākamajām paaudzēm kā būtiska kultūrvēstures vērtība.

Bakalaura darbs ir veidots kā **apkopojošs pētījums** par Krāslvas pils kompleksa būvvesturi, ēku efektīva funkcionālā pielietojuma meklējumiem un būtiskāko – kompleksa saglabāšanas darbiem laika posmā no 20. gadsimta trešās ceturtdaļas līdz 21. gadsimta sākumam. Lai arī pētījuma nosaukumā hronoloģiskais ietvars tiek datēts ar 20. gadsimta otro pusi (saistāms ar PSRS aizsākto kultūras pieminekļu saglabāšanu un Kultūras pieminekļa statusa piešķiršanu Krāslvas Jaunajai pilij, Bibliotēkas ēkai, parkam ar parka arhitektūru un Jaunās pils gleznojumiem – lēmumi par minēto objektu iekļaušanu tika pieņemti 20. gadsimta 70. to – 80. to gadu periodā), jāņem vērā pētījuma izstrādes laikā konstatētais, ka 20. gadsimta 90. -tajos gados pils kompleksā būtiskas liecības nav sastopamas, savukārt par 21. gadsimta pirmo desmitgadi ir bagātīgs klāsts ar liecībām – apsekojumiem un kultūras pieminekļa raksturojumiem.

Pētījuma **zinātnisko aktualitāti** pamato pils muižas ansambļa kā izcila tā dēvēto poļu laiku jeb Inflantijas perioda (1629 – 1775) piemineklis Latgalē, kas tā saglabāšanas,

rekonstrukcijas – renovācijas darbu kontekstā maz pētīts, līdz ar to arī pašlaik nav pieejams apkopojošs pētījums par muižas kompleksa būvvēsturi un saglabāšanas darbiem. Pētījuma aktualitāti pamato arī pils kompleksa teritorijā atrodošos objektu kultūrvēsturiskā nozīme - Krāslavas Jaunā pils ir ievērojamākais Latgalē saglabājies piemineklis, kas liecina par Polijas kultūras ietekmes un tradīciju izplatību Inflantijā. No minētā izriet darba novitāte – rakstīto liecību apkopojums par Plāteru dzimtas veidoto Krāslavas pils kompleksu, akcentējot tā kultūrvēsturisko nozīmi un unikalitāti, izmantojot hronoloģisko pieeju.

Pētījumā apskatīti grāfu Plāteru īpašumtiesību laikā Krāslavā būvētie objekti, ar tiem saprotot pils kompleksu: astoņas ēkas, starp tām – baroka – klasicisma stila pils (Jaunā pils) ar saimniecības ēkām un Bibliotēkas ēka (Vecā pils) Krāslavas upītes krastā, gleznains parks ar žogu un vārtiem, parka arhitektūra (grota, kāpnes un oranžejas drupas).

No pētījuma zinātniskās aktualitātes izriet darba **mērķis**: izpētīt Krāslavas pils kompleksa būvvēsturi Plāteru dzimtas ideju kontekstā un apkopot pieejamo informāciju par tā saglabāšanas darbiem 20. gadsimta otrajā pusē un 21. gadsimta sākumā.

Pētījuma **uzdevumi** ir izvirzīti atbilstoši mērķim:

1. Iepazīties ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu Dokumentācijas centrā pieejamo dokumentāciju un strukturēt to atbilstoši izvēlētajam darba plānam;
2. Apzināt grāfu Plāteru izvēles pamatojumu par labu Krāslavai kā dzimtas īpašumam, pamatojot piļu būvniecību kā būtisku daļu no miesta kopējā attīstīšanas plāna, parādot Jaunās pils un Bibliotēkas ēkas nozīmi Krāslavas pils kompleksa ansablī;
3. Analizēt pils kompleksa saglabāšanas darbus kā nozīmīgu lokālās vēstures informācijas avotu un stiprināt lokālās vēstures pētīšanu.

Darba izstrādē kā **pētījuma metode** tika izmantota vēstures, kultūras mantojuma un tā saglabāšanas, normatīvo aktu, arhīva materiālu un zinātniskās literatūras teorētiskā analīze. Savukārt pētījuma izstrādes laikā izmantotās **kvalitatīvās pētīšanas metodes** ir dokumentu izpēte un analīze un kultūras pieminekļu esošās situācijas novērojuma aprakstīšana.

Darba **struktūra** ir veidota atbilstoši uzdevumiem, izdalot divas nodaļas. Pirmajā nodaļā ir pētīta Plāteru dzimtas ietekme pilsētas un pils kompleksa ēku izbūvē, bet otrajā nodaļā pētīti un aprakstīti pils kompleksa saglabāšanas un rekonstrukcijas darbi 20. gadsimta 2. pusē un 21. gadsimta sākumā.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Bakalaura darbā izmantoto avotu un literatūras klāsts ir plašs, jo īpaši par darba otrajā nodaļā pētīto muižas kompleksa saglabāšanu. Attiecībā pret primajā nodaļā apskatīto pilsētas un muižas kompleksa būvvēsturi, izmantotie avoti un literatūra ļauj pētīt, bet ne līdz galam atklāt nodaļas saturu, jo pieejamā informācija kā avotos, tā literatūrā ir fragmentāra, īpaši par jaunās pils celtniecības laiku un interjeriem.

Darba izstrādes gaitā tika izpētītas daudzas literatūras un avotu vienības, taču atlasīti tika tikai nepieciešamākie un saturiski bagātākie. Lai iegūtu pēc iespējas precīzāku un pilnvērtīgāku informāciju, šo avotu pētīšanā tika izmantota salīdzināšanas un analīzes metode, tādējādi novēršot iespējamās neprecizitātes, kas varētu rasties izmantojot nesvarīgus un vienveidīgus avotus.

Analizējot bakalaura darbā izmantotos avotus un literatūru, var secināt, ka lielā mērā to saturs par pilsētībūvniecību un muižas kompleksa būvvēsturi ir fragmentārs un pārklājas, jo par pamatu ir ņemti daži darbi, kuriem pastiprināta uzmanība tiks pievērsta avotu un literatūras apskatā. Pretēja situācija ir attiecībā pret muižas kompleksa saglabāšanas darbiem – te informācija, lai arī dažkārt fragmentāra, ir papildināma ar citos vēstures avotos vai literatūrā atklāto.

Nepublicētie avoti

Pētījuma izstrādē tika izmantoti nepublicētie avoti no VKPAI Pieminekļu Dokumentācijas centra Dokumentu fonda. Pirmais un nozīmīgākais arhīva materiāls bija 1979. gadā izdotā Krāslavas pils pase, kas tiešā mērā norādīja hronoloģiskā ietvara sākuma punktu. To gan grozīja papildus materiāli gan no VKPAI Dokumentu fonda, gan no citām avotu grupām.

No daudzajiem arhīvu materiāliem visnoderīgākie un pētījumā izmantotie avoti bija: 4342 / 3442- 7 IV, PDC 46408 – 11 III, PDC 52416 III un PDC 62669 III apraksti.

Pirmajos divos aprakstos ir aprakstīta pilsētībūvniecība, īpaši akcentējot muižas kompleksa būvvēstures jautājumus, veicot gan foto fiksācijas, gan plāna zīmējumus. Pēdējos divos aprakstos ir aprakstītas muižas kompleksā atrastās liecības un plānotie rekonstrukcijas un renovācijas darbi, izstrādājot tehniskos projektus.

Te jāatzīmē nepublicēto avotu informatīvā nozīme: Pieminekļu Dokumentācijas centrā pieejamie dokumenti parāda darbā aprakstīto procesu sagatavošanas gaitu, piemēram, projektu izstrāde un izpētes darbu veikšana un aprakstīšana, kā arī apstākļus, kas ietekmēja lēmumu pieņemšanu un konkrēto darbu realizāciju.

Visi iepriekšminētie ir tekstuāli avoti, vieni no vērtīgākajiem darba mērķu realizēšanā, jo sniedza noderīgu informāciju - celšanas datus, atzīmes par pārbūves darbiem, sīki aprakstīts pieminekļu stāvoklis, kā arī to autoru. Visi avoti ir latviešu valodā, aprakstus sastādījusi M.Levina, kas ir arhitektūras un mākslas nodaļas vecākā speciāliste. Tieši šajos aprakstos bija atrodama sevišķi noderīga informācija par ēkas plānojumu un uzbūvi. Jāpiemien, ka tieši ahīvu materiāli sniedza visplašāko informāciju tieši par būvniecību, rekonstrukciju un renovācijas darbiem, pretēji literatūras avotiem, kur vairāk tika minēta vēsture vai māksla.

Jāatzīmē, ka VKPAI materiālos līdzās vērtīgai informācijai par pārbūvēm un kultūras pieminekļa tehniskā stāvokļa izmaiņām ir atrodams arī vēsturiskais apskats, kas no vienas puses parāda jaunus aspektus muižas kompleksa attīstībā, bet no otras puses atstāta jau vairākkārt iepazītu informāciju, pie kam apšaubāmā formā.

Arhīva materiālā lietas dažkārt komplektētas pavirši, tām ne vienmēr ir norādīts lappuses numurs vai pilnībā precizēta iekļautā informācija, atzīmējot tekstu varbūtības formā.

Publicētie avoti

Bakalaura darbā izmantotā prese atspoguļo veiktā procesa (veiktie atjaunošanas darbi) rezultātu un to, kā restaurāciju/remontu uztver sabiedrība.

Publicētie avoti, kurus vairākus gadījumus veido prese par pētāmo tēmu, ir iedalāmi divās grupās: reģionālā un nacionālā mēroga preses izdevumi, kur iezīmējas atšķirības to izklāstā.

1) Reģionālie izdevumi.

Krāslavas muižas kompleksa saglabāšanas darbu attīstību visplašāk padomju periodā apraksta laikraksts „Komunisma Ausma”, bet pēc neatkarības atjaunošanas – laikraksts „Ezerzeme”. Padomju periodā izdotajā reģionālajā laikrakstā „Komunisma Ausma”, informējot par izmaiņām muižas kompleksa saglabāšanas darbos, tiek uzsvērtas pils kompleksa

unikalitāte¹, tajā pašā laikā akcentējot bezdarbību² un pastāvīgās neveiksmes³ darbu realizācijā.

Laikrakstā „Ezerzeme” kopskaitā publicēti pieci raksti, kuros aprakstīts pils sliktais tehniskais stāvoklis, iecerēs attiecībā pret pils nākotni⁴ un iespējamie risinājumi pils ekonomiskajai pamatotībai⁵, līdz ar to telpu piemērošanai muzeja vai kultūrizglītības iestādes statusam un sarunām par pils pārdošanu donjai no Spānijas⁶. Tāpat minētais laikraksts sniedz pēdējās pieejamās VKPAI dokumentētās ziņas par izskatīto un apstiprināto projektu par Vecās pils ēkas jumta nomaiņu un 2008.gadā notikušo ēkas fasādes krāsošanu un iluzoro logu uzzīmēšanu.⁷

Laikrakstā „Latgales Laiks” tiek uzsvērts minētais par ēku slikto tehnisko stāvokli⁸, bet „Lietišķā Latgale”, kas izdota kā laikraksta Diena pielikums 2007.gadā, apraksta notikušo konferences „Krāslavas gaišā pils: vakar, šodien, rīt” norisi, uzsverot paveikto ēkas saglabāšanā un plānotos darbus ēkas tehniskā stāvokļa uzlabošanā⁹.

2) Nacionālā mēroga izdevumi

Jautājumu par pils saglabāšanu risina arī laikraksti „Cīņa” un „Diena” un „Latvijas Avīze”. Šajos laikrakstos apskatīti tādi jautājumi kā muižas kompleksa atjaunošanas pratizoblemātiku, meklējot finansējumu ēku rekonstrukcijai¹⁰, veikto privatizāciju un pārdošanas neveiksmēm¹¹ un plašā rakstā aprakstot pils tehnisko stāvokli 1997. gadā, saistībā ar kārtējo neizdevušos pils kompleksa privatizāciju¹².

Literatūra

Literatūra: būtisks materiāls, kur divus darba izstrādes gaitai nozīmīgākos darbus autore tulkoja no oriģinālvalodas. Nozīmīgākie darbi, kuri ir pamats darba pirmajai nodaļai ir

¹ Pārsteigumu pilnā pils. *Komunisma ausma*, 1984, 23. oktobris, Nr. 127, 4.lpp

² Gekišs, V. Kas palīdzēs pilij? *Komunisma Ausma*, 1989, 4. nov., Kurš uzliks pilij jumtu? *Komunisma Ausma*, 1989, 6.jūlijs, 80.nr, 3.lpp

³ Kurš uzliks pilij jumtu? *Komunisma Ausma*, 1989, 6.jūlijs, 80.nr, 3.lpp

⁴ Roga, J. Pūlas glābt pils kompleksu. *Ezerzeme*, 2006, 28. apr., 2. lpp.

⁵ Gončarovs, A. Grāfu pils – gaišas iecerēs. *Ezerzeme*, 2007, 6. marts, 2. lpp.

⁶ Dubovskis, V. Paļaujoties uz donju no Spānijas. *Ezerzeme*, 1992, 6. marts. Šāda informācija pieejama arī laikrakstā *Sestdiena* 1995. gada Nr. 24.

⁷ Roga, J. Bez pagātnes nav nākotnes / *Ezerzeme* – Nr.72 (2008, 16. sept.), 2. lpp.

⁸ Baranovska, I. Krāslavas pils liktenis joprojām ir neskaidrs. *Latgales Laiks*, 2005, 22. nov.

⁹ Kavinska, I. Krāslavas pils ieplānotā gaišā rītdiena. *Lietišķā Latgale*, 2007, 21. marts.

¹⁰ Meklē naudu piļu atjaunošanai. *Latvijas Avīze*, 2006, 23. marts, 23. lpp.

¹¹ Grīnberga, M. Plāteru pili privatizēt nav tik viegli, kā gribētos. *Diena*, 1993, 17. jūn.

¹² Rancāne, A. Krāslavas pils atkal kļūs par Latgales lepnumu. *Diena*, 2006, 13. jūl., Nr.160, 4. Lpp un Pērku pili par latu! *Sestdiena*, 1995, 28.janv. (Krāslava pēc Plāteru laikiem. - Pils turpmākais liktenis).

VKPAI materiālos tiešu citātu formā bieži sastopamie Manteifeļa¹³ un Afanasjeva¹⁴ darbi par darbā apskatāmo tēmu.

Abos darbos sniegts ieskats pils kompleksa būvvēsturē un tos var uzskatīt par pirmavotiem, līdz ar to ticams vēstures avots. Lai arī valoda, kādā tie ir sarakstīti būtiski atšķiras no mūsdienu poļu valodas, svarīgi ir atzīmēt materiāla saturisko vērtību. Būtiski, ka šie materiāli ir bieži izmantoti VKPAI dokumentācijā (visās apskatītajās lietās) un uz tiem netiešā veidā atsaucas prese, rakstot aprakstus par muižas kompleksa būvvēsturi.

Izvēlētās tēmas izpētē nozīmīgi literatūras darbi bija publicētie pilsētu apraksti¹⁵, kuros tika iekļauta informācija par Krāslavas pilsētībūvniecības un grāfu Plāteru muižas kompleksa būvniecības darbiem, gan par kompleksa saglabāšanas darbiem.

Materiāli no grāmatām „Latvijas pilsētas: enciklopēdija”¹⁶ un „Pilsētu apraksti”¹⁷ tika izmantoti par pamatu, lai izveidotu kopskatu par Krāslavas miesta attīstību Plāteru dzimtas darbības rezultātā un iegūtu vispārīgu priekšstatu par tā vēsturi.

Lai gūtu pēc iespējas labāku priekšstatu un vērtīgāku informāciju, literatūra tika salīdzināta un analizēta ņemot vērā vēsturisko pilsētvides kontekstu. Kā jau iepriekš tika minēts, literatūras darbos bija vairāk informācijas par reģiona un apskatīto ēku vēsturi, sīkāk apskatīti parki un mākslas darbi nekā arhīvu avotos. Savukārt pils kompleksa būvvēsture literatūras darbos nav plaši pētīta, bet par vērtīgākiem tika pieņemti VKPAI Dokumentu fondā pieejamie avoti.

Abos apskatītajos darbos bija pietiekošs informācijas daudzums, lai veiktu jau pieminēto uzdevumu. Šeit jāatzīmē, ka informācijas bagātāka bija „Latvijas pilsētas: Enciklopēdija”, toties „Pilsētu apraksti” bija vairāk tendēti uz izdošanas laiku un vairāk ar tā laika skatījumu.

Vēsturnieka Heinriha Stroda sarakstītajā Latvijas katoļu baznīcas vēsturē¹⁸ līdz 1995. gadam tika iegūta informācija par reliģisko kustību un strāvojumu attīstību Krāslavas reģionā, kur tiek uzsvērts Krāslavas piemērs ar Plāteru reliģisko ievirzi un jezuītu darbības akceptēšanu.

¹³ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901

¹⁴ Aftanazy R. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*”, Wroclaw, 1991

¹⁵ „Latvijas pilsētas: Enciklopēdija, Lancmane, 1987; Kaminska, 2008; Strods, 1996; Daugavas raksti :no Koškovciem līdz Daugavpīlij,1996; Janele, 1962; Kaminska , 2004, 1994.

¹⁶ Latvijas pilsētas // Enciklopēdija - , Rīga 1999; Latvijas pilsētas // enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999.

¹⁷ Salnais V. Maldups A. Pilsētu apraksti. Rīga, 1936

¹⁸ Strods H. Latvijas katoļu baznīcas vēsture, 1075. - 1995. Rīga, "Poligrāfists", 1996

Informācijas papildinājumu par pašu Krāslavas pili un tās vēsturi palīdzēja sniegt Lancmanes „Krāslavas jaunā pils – 18.gadsimta Latgales arhitektūras un mākslas piemineklis”¹⁹, kur šis darbs parādīja pils kompleksu kā izcilu pieminekli.

Lai iegūtu precīzu un skaidru pils parka apstādījumu pārskatu, tika apkopoti materiāli no „Daugavas rakstu” sējuma²⁰ un I.M.Janelis apkopojošais pētījums par parkiem Latvijā.²¹ Šajos literatūras avotos bija pietiekoši plaša informācija par Daugavas senlejā esošo krāšņo parku, apstādījumu veidiem tajā un dažādajām dekorācijām (grotas, strūklakas).

Pieejamais literatūras apjoms un klāsts ir plašs, lai arī vairākumā gadījumu vienveidīgs un ar tendenci atklārtot citos avotos minēto. Jāatzīmē arī neprecizitātes faktu traktējumā. Kopumā raugoties, pieejamais avotu klāsts ir atbilstošs tēmai un ļauj to atklāt pilnībā, priekšstatot Krāslavas muižas kompleksa būvvēsturi un saglabāšanas darbus ne tikai no faktoloģiska, bet arī analītiska skatpunkta.

Bakalaura darbā izmantotais avotu materiāls un literatūra tika rūpīgi salīdzināti un analizēti, lai nepieļautu sīkas neprecizitātes, tika atmesta liekā un mazsvarīgā informācija, bet rūpīgi sapludināta un apstrādāta vērtīgā. Jāpiebilst, ka diemžēl, daudzos literatūras darbos informācija bija vispārīga, kas traucēja uzstādītā mērķa realizēšanā.

¹⁹Latvijas kultūras fonda gadu raksti 1987.gadam. Sastādītāja: M.Zālīte. Rīga, 1988

²⁰Gekišs V. Ieskats Krāslavas vēsturē. Grām.: Villeruša V. (sast.). Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij. Rīga, 1996

²¹Visvecākie parki Daugavas krastos. *Dabas un vēstures kalendārs 1991. gadam*. Rīga, 1962-2003

1. KRĀSLAVAS MUIŽAS PILS KOMPLEKSS 18.-20. GADSIMTĀ

1.1. Krāslavas muižas izveidošanās un tās centra apbūve līdz 1920. gadam

Vēstures avotos Krāslava pirmo reizi minēta 14. gadsimtā, kad pie Daugavas tirdzniecības ceļa, mūsdienu Krāslavas pilsētas rietumu nomalē (Daugavas krasta augšējā terasē, teritorijā iekļaujot arī Teātra kalnu) tika izveidota nocietināta Livonijas ordeņa preču noliktava²² un ordeņa vasaļa pils, tomēr kā viduslaiku nocietinājums tā netiek minēta, lai arī pirmās ziņas par Krāslavu kā ordeņa vasaļa pili atrodamas 16.gadsimta dokumentos, tātad, Latvijas vēstures periodizācijā viduslaiku periodā.

Vācbaltiešu vēsturnieks Leonīds Arbuzovs jun. (1882.–1951.) neatzina Krāslavu par viduslaiku pili, jo neatrada tam apstiprinājumu rakstītajos avotos. Pretēji Arbuzovam, Krāslavu par Livonijas pili uzskatīja arheologi Karls fon Lēviss of Menārs (1855. – 1930.) un Armīns Tūlse (1907. - 1977.). Fon Lēviss of Menārs savā pieņēmumā balstījās uz Krāslavā dzīvojošā novadpētnieka Oskara Emīla Šmita (1847. – 1914.) 1914.gada kalendārā sniegtajām ziņām.²³ Savukārt A.Tūlse savā grāmatā neprecizē, kur ieguvis ziņas par Krāslavu kā nocietinātu apmetni– noliktavu ar tādiem izmēriem kā Altenes pilij.²⁴ Pastāv pieņēmums, ka ir noticis pārpratums, kad O. E. Šmita dotie apmetnes izmēri pēdās ir pieņemti par izmēriem metros. Būtiski, ka apmetnes hronoloģizācijai iztrūkst A. Tūlzes pieņēmuma pamatojuma, ka Krāslavas pils celta 14.gadsimtā. Tāpat jāatzīmē, ka Šmita 20. gadsimta sākumā aprakstītās senās celtnes drupas Teātra kalnā²⁵ 2003. gada apskatē virs zemes vairs nebija redzamas, kas norāda uz iespējamu falsifikāciju un teritorijas vēstures precīza izklāsta trūkumu.

Arheoloģiskajā materiālā atrastās liecības apliecina, ka Krāslavas novads bija apdzīvots jau senāk kā 3. gadu tūkstoši pirms Kristus. Arheoloģiskās liecības par Krāslavas teritorijas pirmiedzīvotājiem norāda, ka Daugavas krastā pie Šķierškāniem un Adamovā (aptuveni 1 km lejup no Krāslavas) tika atrastas akmens laikmeta apmetnes atliekas. Cilvēki apdzīvoja šo teritoriju arī vēlajā dzelzs laikmetā, jo senkapi konstatēti tuvējā apkārtnē: Adamovā, Cimoškos, Aišpuros un Punduros. Neolīta beigās, 2. gadu tūkstoši pirms Kristus, somugru cilšu vietā šajā teritorijā jau dzīvojuši balti, no kuriem 8.gadsimtā, saskaņā ar teoriju, izdalījušies latgaļi. Kopumā raugoties, novads bija apdzīvots jau paleolīta periodā, par ko liecina kopskaitā vairāk nekā 36 pilskalni, tajā skaitā 8 ar apmetnēm, 64 kapulauki un 12

²² Caune A., Ose I. *Latvijas 12.gs. beigu - 17.gs. vācu piļu leksikons*. Rīga, 2004. 237. lpp.

²³ Turpat, 258. lpp.

²⁴ Turpat, 259. lpp.

²⁵ Turpat, 260. lpp.

apmetnes. Saimnieciskā ziņā teritorijas ekonomikas un kultūras attīstību sekmēja Daugavas tirdzniecības ceļš, kas iekļāvās nozīmīgajā tirdzniecības ceļā no Baltijas līdz Melnajai jūrai jeb „no varjagiem līdz grieķiem”²⁶. Ap 12. gadsimtu Krāslavas teritorija ietilpa latgaļu Jersikas valstiskajā veidojumā, bet pēc vācu krustnešu uzbrukuma 13. gadsimta I pusē, tā tika iekļauta Livonijas ordeņa komturijā.²⁷ Jau 16. gadsimtā Krāslavas zemes nonāk Poļu-Lietuviešu pārvaldībā, bet jau 18. gadsimta II pusē pēc Polijas trešās dalīšanas - Krievijas impērijas sastāvā. Lai arī 18. un 19. gadsimtā pastāv Krievijas impērijas politiskā virsvaldība, vietējo varu Krāslavā un tās apkaimē realizē poļu muižniecība, ievācot nodevas un nodokļus, kā arī organizējot sociālekonomiskos un politiskos procesus. Pēc I pasaules kara teritorija pāriet jaunizveidotās Latvijas Republikas sastāvā un līdz ar šo brīdi ir daļa no vienotas un nedalāmas Latvijas valsts un to tiešā mērā skar būtiskākās Latvijas Republikas parlamentārisma un autoritārisma perioda, II pasaules kara, padomju 1. un 2. un nacistiskās Vācijas okupācijas, atmodas politiskās un militārās darbības.

Krāslavas muižas centra izveidošanas un attīstības īpatnība ir muižas ciešā saikne ar citas apdzīvotās vietas – Krāslavas miesta un vēlāk pilsētas – veidošanos. Kā jebkurai Latvijas apdzīvotai vietai, arī Krāslavas teritorijas īpašnieki un pārvaldnieki, tāpat kā teritorijas izmantošanas forma mainījās laika gaitā.

Krāslavas kā apdzīvotas vietas vēsture sākas 16. gadsimta vidū, kad 1558. gadā Livonijas ordeņa mestrs Wilhelms Firstenbergs kādam Engelbertam Plumperam (arī Pļumperam) iedalīja zemes gabalu kā lēni. Šajā laikā Krāslavā pastāvēja ordeņa lēņa muiža,²⁸ kas 11 gadus vēlāk tika atdota kā mantojums jaunizveidotās Kurzemes hercogistes kancleram Mihailam Brunovam. 1599.gadā Krāslava dēvēta tikai par pusmuižu²⁹, kaut gan neraksturīgi pusmuižas statusam un finanšu iespējām, te tika uzcelta neliela katoļu baznīca.³⁰ 1603.gadā Polijas karalis Sigismunds III apstiprināja Krāslavu kā Brunovu dzimtas alodu. 1636.gadā Krāslava līdz ar pārējām muižām tika pārdota Līdingshauzenu-Volfu (*Lüdingshausen-Wolff*) dzimtai.³¹ Viens no šīs dzimtas locekļiem, jezuīts Juris (Georgs?) Volfs, 1676. gadā Krāslavas katoļu draudzei uzcēla lielu koka baznīcu.³² Tajā pašā gadā Kosu dzimta uz līguma pamata to pārņēma savā īpašumā, bet jau 1681. gadā Polijas karalis Jans III to nostprināja par pilntiesīgu

²⁶ Pāvulāns V. *Satiksmes ceļi Latvijā XIII-XVII gs.* Rīga, Zinātne, 1971. 28.lpp.

²⁷ *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija -, Rīga 1999; *Latvijas pilsētas* // enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. - Preses nams. – 236. lpp.

²⁸ Turpat, 237. lpp.

²⁹ Caune A., Ose I. *Latvijas 12.gs. beigū - 17.gs. vācu piļu leksikons.* Rīga, 2004. 258. lpp.

³⁰ Turpat.

³¹ Aftanazy R. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*”, Wroclaw, 1991. 318. lpp.

³² Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti.* Rīga, 1936. 30. lpp.

dzimtas īpašumu. 1725.gadā par Krāslavas īpašniekiem kļūst Huttenu-Čapsku (*Hutten-Czapsky*) dzimta, kuri nopērk īpašumu no Volfiem. 1729.gadā Jans un Terēza Čapski pārdeva Krāslavu un Kombuļus Janam Ludvigam Broelam – Plāteram par 14 000 kaltiem dālderiem.³³

Līdz ar Krāslavas pārņemšanu Plāteru dzimtas īpašumā, Plāteri pārceļas no Indricas muižas uz Krāslavu, kura pieder viņa pēctečiem gandrīz divsimts gadus – līdz pat īpašuma atsavināšanai pēc Pirmā pasaules kara, 1920.gadā.³⁴ Pēc Krāslavas pāriešanas Plāteru dzimtas īpašumā, 1729.gadā grāfs J. L. Plāters, ieņemot Dinaburgas stārasta amatu, tajā pašā gadā apstiprināja Krāslavu par miestu.³⁵ Miesti jeb miestīņi bija vēsturiskas apdzīvotās vietas, kas parasti izveidojās muižu centru tuvumā, miestu iedzīvotāju nodarbošanās galvenokārt bija saistīta ar tirdzniecību un amatniecību, nevis lauksaimniecību, tāpēc miests vairāk līdzinājās nelielai pilsētai nekā lauku ciemam.³⁶

Pakāpeniski Krāslavas muiža tika izveidota par Latgales saimniecisko un administratīvo centru. 18. gadsimtā pilsētā atradās 47 ēkas, no tām dažas bija mūra, piemēram, muižnieku viesnīca „Livonija”, zirgu pasta stacija, divi krogi un graudu noliktava.³⁷ Ja Baltijā šāda tipa pilsētu uzņēmumi strādāja ar brīviem darbiniekiem, tad Latgalē, kur līdz 1861.gadam pastāvēja dzimtbūšana, lielāko tiesu kā darbaspēks tika izmantoti klaušu ļaudis. Izņēmums bija Krāslavas amatnieki, kurus grāfs Plāters 18.gadsimta vidū bija atvedis no Varšavas un Vācijas, lai viņu vadībā Krāslavā izveidotu Latgales amatniecības centru. Tie strādāja muižnieku vajadzībām, aužot dārgas drānas un segas, kaļot ieročus, zelta un sudraba lietas, tomēr te galvenais darbaspēks bija Plātera dzimtļaudis.³⁸

18. gadsimta 30. - 40.-tajos gados Krāslavā tika izveidots tirgus laukums un uzbūvēts divstāvu mūra rātsnams ar torni un, neraksturīgi Inflantijai, ar tajā iebūvētu pulksteni.³⁹ Krāslavas baznīcas celtniecība tolaik ietilpa Plāteru dzimtas vērienīgajā programmā, kas saistīta ar novada garīgās un laicīgās kultūras dzīves koncentrēšanu Krāslavā.⁴⁰ Jaunceļamā baznīca tika iecerēta kā Inflantijas katedrāle un reliģiskās dzīves centrs. Tās mūra ēka tapa no

³³ Roman Aftanazy „*Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*”. 318. lpp.

³⁴ Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 71.lpp.

³⁵ Salnais V., Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, Valsts Statistiskā pārvalde, 1936. 30. lpp.

³⁶ Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 45.-46.lpp.

³⁷ *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. 237. lpp.

³⁸ Švābe D. *Latvijas vēsture 1800. -1914.*, Rīga, 1991. 263. lpp.

³⁹ *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. 237. lpp.

⁴⁰ Kaminska R. *18.gadsimta glezniecība Latgalē*. Rīga, 1994. 24. lpp.

1755. līdz 1767.gadam pēc itāliešu arhitekta Antonio Parako⁴¹ projekta.⁴² 1757. gadā blakus baznīcai tika uzcelti katoļu semināra nams un 1759.gadā sevišķa ēka bibliotēkai, bet 1764.gadā uzcelta arī Mozus ticīgo sinagoga un nodibināta ebreju draudze, pie kuras piederējuši visi Latgales ebreji. Pēc Konstantīna Plātera nāves pilsētas izbūvi turpināja viņa sieva Auguste Plātere. 1778. gadā pie Krāslavas baznīcas viņa uzcēla kapliču, kurā novietoja ar Romas pāvesta Pija VI atļauju no Romas atvestās Krāslavas patrona svētā Donata relikvijas. Līdz ar relikviju atvešanu un novietošanu kapličā, baznīca ieguva sv. Donāta baznīcas nosaukumu. 1789.gadā Auguste Plātere uzbūvēja slimnīcu, kuru nodeva žēlsirdīgo māsu no lazaristu ordeņa mūķeņu pārziņā. Divus gadus vēlāk, 1791.gadā, beidza izbūvēt grāfu Plāteru jauno pili.⁴³

Pēc Polijas – Zviedrijas kara (1600. – 1629.) Krāslava ar visu novadu tika iekļauta Inflantijas teritorijā, bet pēc Polijas dalīšanas un Latgales pievienošanas Krievijai 1772. gadā – Vitebskas guberņā.⁴⁴ Šajā laikā par Latgales galvaspilsētu *de facto* bija kļuvusi Krāslava, jo, kā atzīmē Gustavs Manteifels, Dinaburgā nebija atbilstošu ēku, kurās izvietot ierēdņu kantorus, tiesas u.c. apriņķa pārvaldes ēkas.⁴⁵ 20.gadsimta sākumā Krāslava ietilpa Dinaburgas (Daugavpils) apriņķī, bet vēlāk, mainoties politiskajai varai Latvijas teritorijā, ieguva vietējā administratīvā centra pilsētas statusu, proti, 1947. gadā Krāslava bija apriņķa centrs, bet trīs gadus vēlāk – no 1950. gada – rajona centrs.

19.gadsimtā Krāslava izauga ne tikai par Latgales kultūras, ekonomikas un politisko centru, bet arī par apkārtnes garīgo centru. Historiogrāfijā ir nostiprinājies viedoklis, ka tas lielā mērā ir bijis Krāslavas muižas īpašnieku Plāteru dzimtas pārstāvju nopelns.⁴⁶ 1811. gadā jezuīti pārcēla viņu pārvaldībā esošo ģimnāziju no Daugavpils uz Krāslavu, kur tā pastāvēja līdz 1815. gadam, bet 1814. gadā Krāslavā tika uzcelta un iekārtota apriņķa skola, kuru uzturēja katoļu misionāru ordeņa mūki.⁴⁷ Pēc Napoleona kampaņas beigām 1822. gadā visas pārvaldes institūcijas pārcēla uz Daugavpils cietoksni, Krāslavā atstājot tikai Dinaburgas novada skolu, kurai atdeva bibliotēkas ēku jeb veco pili. Pašu bibliotēku pārveda uz citu

⁴¹ Par arhitekta dzīves datiem joprojām precīzu ziņu trūkst, zināms tikai, ka dzimtas cilme meklējam tajā pašā Itālijas novadā, no kuriem nāk Polijas arhitektūrā tik nozīmīgais Domenico Merlini, ar kuru Parako bijušas radniecīgas saites.

⁴² Kaminska R. *18.gadsimta glezniecība Latgalē*. Rīga, 1994. 25. lpp.

⁴³ Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, 1936. 30. lpp.

⁴⁴ *Latvijas pilsētas // Enciklopēdija* : atb. red.: Iltnere A., 1999. 237. lpp.

⁴⁵ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 17. lpp.

⁴⁶ Gekišs V. Ieskats Krāslavas vēsturē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 71.-75.lpp.

⁴⁷ Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, 1936. 30. lpp.

Plātera īpašumu.⁴⁸ Krievijas pavalstniecībā Krāslava 1811. gadā uz 11 gadiem kļuva par ārštata pilsētu. 1820. gadā visas apriņķa iestādes tika pārceltas uz Krāslavu, kur tās atradās 3 gadus.

Būtībā Plāteru dzimtai pietrūka dažu gadu, lai novājinātu Dinaburgas pozīcijas, tomēr 1826. gada ugunsgrēks, kas nopostīja pusi pilsētas, liedza Krāslavai atgūt agrāko ietekmi un nozīmīgumu.⁴⁹ 1836.gadā lācaristu mūkiem atņēma Krāslavas ģimnāziju un viņu vadītās draudzes skolas, bet 1842. gadā slēdza Krāslavas garīgo semināru un tā vietā atvēra vēlāko Rēzeknes apriņķa skolu ar krievu mācību valodu,⁵⁰ bet divus gadus vēlāk, 1864. gadā, slēdz katoļu klosteri.⁵¹ Krāslavā no visām institūcijām palika tikai pasts.⁵²

Nelielu izaugsmi pilsēta piedzīvoja 1866.gadā, kad atklāja Daugavpils – Vitebskas dzelzceļa līniju: tika uzcelta stacija un pilsētas ziemeļu nomalē, sērūdēns avota vietā, 1870. gadā tika ierīkots ārstniecības kūrorts, kas darbojās līdz gadsimta beigām.⁵³ Raugoties no statistikas viedokļa, Krāslava piedzīvo straujas pārmaiņas cilvēku skaita ziņā, 1871.gadā Krāslavas pilsētā bija 4267 cilvēki, Krāslavas jurisdikcijā – 7202, bet laukos – 11469 cilvēku. 1901.gadā – pilsētā – 10 000, jurisdikcijā – 12 000, bet laukos – 22 000 cilvēku.⁵⁴ Statistikas skaitā neieskaitīja karavīrus, jo to skaits regulāri mainījās. Statistiski cilvēku skaits palielinājās, ņemot vērā lielo dzimstības pieaugumu un ekonomiskā stāvokļa uzlabošanos reģionā. No etniskā skatpunkta, Krāslavā bija poļi, Inflatijas latvieši (katoļi), bet maz lietuviešu.⁵⁵ Manteifela minētās trīs pozīcijas (pilsēta, jurisdikcija un lauki) netiek nopamatojas ar skaidrojumu. Viskrievijas tautas skatīšana 1897.gadā parāda citu ainu – Krāslavā dzīvo 7825 cilvēki.

Kā 1905. gada revolūcijas, tā I Pasaules kara laikā pils komplekss nepiedzīvo īpašas izmaiņas. Šajā laikā Krāslavā dzīvo 8025 iedzīvotāji, no kuriem 4215 ir ebreji. Pilsētā ir 60 akmens nami un veikali, 800 koka mājas, viena pareizticīgo, vecticībnieku un katoļu baznīca, tāpat arī ebreju sinagoga. Cilvēkus apkalpoja divas slimnīcas un vīriešu un sieviešu tautskolas. Rūpniecības ziņā īpaši izcēlās ādas apstrādes un saru fabrikas, kur pēdējā strādāja aptuveni 200 strādnieku.⁵⁶

⁴⁸Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 18. lpp.

⁴⁹ Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, 1936. 30. lpp.

⁵⁰ Švābe D. *Latvijas vēsture 1800. -1914.*, Rīga, 1991. 164. lpp.

⁵¹ Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, 1936. 30. lpp.

⁵² Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 18. lpp.

⁵³ *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. 237. lpp.

⁵⁴ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 18. lpp.

⁵⁵ Turpat. 19. lpp.

⁵⁶ Saharovs S. *Рукопись С.П.Сахарова о Краславе*. Krāslava, 1936. 418.lpp.

Neilgi pēc 1920. gada 2. janvāra, kad Krāslavā beidza pastāvēt lielinieku vara⁵⁷, Krāslava no miesta pārtapa pilsētā. Šeit jāpiezīmē fakts, ka dažādos avotos atšķiras datumi, kad 1920. gadu sākumā Krāslavas miestam tika piešķirtas pilsētas tiesības, taču dažādos avotos ir sastopamas atšķirīgas ziņas pār laiku, kad tas noticis: 1922.gada 7. septembrī⁵⁸ vai 1923. gada 16.aprīlī.⁵⁹

1923. gadā grāfu Plāteru pilī tika atvērta Krāslavas Valsts ģimnāzija, bet divus gadus vēlāk, 1925. gadā bijušajā bibliotēkas ēkā iekārtoja Krāslavas Valsts pamatskolu⁶⁰. 1927.gadā Krāslavā atradās viena katoļu, divas pareizticīgo baznīcas, viena vecticībnieku baznīca un 6 ebreju sinagogas un lūgšanas nami, viena aptieka, divi ārsti, viena vidus un trīs pirmmācības skolas un ādu kokrūpniecības fabrikas. Miestā atradās 735 koka un 72 mūra mājas. Iedzīvotāju skaits kara gados ievērojami samazinājās. 1920.gadā Krāslavā bija 3569 iedzīvotāji, bet 1925.gadā 4485, to starpā 833 latvieši, 1716 ebreji, 984 poļi, 445 lielkrievi un 428 baltkrievi.⁶¹ 1928.gadā pilsētā darbojās sanatorija, kuru apmeklēja muižnieku pārstāvji, kā no Polijas, tā no Latgales. 1930. gadu vidū Krāslavas pilsēta piedzīvoja uzplaukumu, kā rezultātā nostabilizējās pilsētas finansiālais stāvoklis, paredzot finansējuma apjoma pieaugumu pils uzturēšanai.

Te gan jāatzīmē, ka tiešā mērā stabilā finanšu situācija pili neskar. Otrā pasaules kara laikā Krāslava nav daudz cietusi. Pēckara gados, 1956.gadā, tai pievienoja apdzīvoto vietu Daugavas kreisajā krastā – Priedaini. Krāslavā sāka plaši attīstīt dzīvojamo namu un rūpniecības uzņēmumu celtniecību. Darbojās linu fabrika, firmas „Latvija” šūšanas cehs, kokapstrādes fabrika, sausā vājpiena rūpnīca un citi uzņēmumi. Salīdzinājumā ar pirmskara laiku, strādājošo skaits 20. gadsimta 70. gados bija pieaudzis vairāk nekā 10 reizi.⁶² Šajā ekonomiskās attīstības periodā pils kompleksa saglabāšanas un atjaunošanas darbi tiek veikti, bet ne vienmēr kvalitatīvi un laikā.

20. gadsimta 90.gados Krāslavas pilsētā valdīja ekonomiska nestabilitāte, kas bija saistīta ar PSRS sabrukumu un neatkarības atjaunošanu. Pamazām notika uzņēmumu privatizācija, jauni uzņēmumi radās lēni, to kavēja nepietiekamas zināšanas un kapitāla trūkums, zema iedzīvotāju pirktspēja. Pastāvēja nedaudzas firmas, pamazām attīstījās kokapstrāde un tirdzniecība. 1997. gadā Latvijas valsts piešķīra Krāslavai īpaši atbalstāmā

⁵⁷ *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. 237. lpp.

⁵⁸ Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, 1936. 30. lpp.

⁵⁹ *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. 237. lpp.

⁶⁰ Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, 1936. 30. lpp.

⁶¹ Skujenieks M. *Latvijas zeme un iedzīvotāji*. Rīga, 1927. 190. lpp.

⁶² *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. 237. lpp.

reģiona statusu un tika izstrādāta tās attīstības programma.⁶³ Pastāvēja vairākas skolas un radošās attīstības centri, pamazām uzplauka kultūras dzīve.

Mūsdienās Krāslava ir neliela pierobežas pilsētiņa, kas turpina savu izaugsmi un piesaista cilvēkus gan ar savām pagātnes vērtībām, gan reliģiskiem un arhitektoniskiem objektiem. Līdz ar tūrisma jomas attīstību un izmaiņas ekonomiskajā situācijā, Krāslavas pils komplekss piedzīvoja gan finansējuma pieaugumu saglabāšanas darbiem, gan iekļaušanu kultūrvēsturiski vērtīgo un saglabājamo būvju sastāvā.

1.2. Krāslavas muiža Plāteru dzimtas īpašumā, 18. gadsimta pirmā puse – 20. gadsimta sākums

Grāfu Plāteru dzimtas izcelšanās meklējama viduslaiku Vācijā, Vestfālē, kur 1210.gadā pirmo reizi minēts Vestfāles bruņinieks Humberts fon Plāters. Plāteru senči ieradās Baltijā līdz ar krustnešiem. Apmetoties Latgalē, viņi asimilējās, aizmirstot savu vācisko izcelšanos un pieņēma poļu kultūru.⁶⁴ Plāteri veidoja tādas savas dzimtas atzarus kā Plāteru–Zībergu (Līksnas, Vārkavas, Vecsventes, Urbanišku muižnieki), Plāteru – Broelu (Kombuļi) un citas dzimtas. Dzimtas koks aptver ap 400 personu. Plāteru – Zībergu īpašumi atradās Latgalē, Augšzemē un Lietuvā.⁶⁵

Viens no Plāteru dzimtas ciltstēviem, Johans Plāters, 16. gadsimta sākumā bija Livonijas ordeņa mestrs.⁶⁶ Lai saņemtu īpašumā lēņu zemi, daudzi vasaļi reformācijas laikā pārgāja luterānisma ticībā, jo vairākos apvidos Latgalē darbojās luterāņu baznīcas. Latgales rekatolizāciju jau Pārdaugavas hercogistes laikā bija uzsākuši jezuīti.⁶⁷ Citi Plāteri bija aktīvi kontrreformācijas politikas atbalstītāji Latgalē.

Ļoti iespējams, ka Plāteri mainīja reliģiskos uzskatus tādēļ, lai iegūtu vadošo politisko un ekonomisko lomu Latgales novadā, ko uzskatāmi apliecina fakts, ka Jana Andreja (Andžeja) Plātera laikā pirms 1627. gada šī dzimta atgriezās katoļu ticībā un Plāteri kļuva par Viļņas misionāru baznīcas mecenātiem, lai tajā izbūvētu kapelu, kurā viņš arī pēc nāves tiktu

⁶³ *Latvijas pilsētas* // Enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. 239. lpp.

⁶⁴ Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 71.lpp.

⁶⁵ Zeile P. *Latgales kultūras vēsture: no akmens laikmeta līdz mūsdienām*. Rēzekne, 2006. 228. lpp.

⁶⁶ Turpat.

⁶⁷ Strods H. *Latvijas katoļu baznīcas vēsture, 1075. - 1995*. Rīga, "Poligrāfists", 1996. 166. lpp.

apglabāts. Plāteri vairākās paaudzēs veltīja līdzekļus šim dievnamam un tika tur apbedīti. Šajā baznīcā atradās arī šīs Plāteru dzimtas pārstāvja Jana Teofila Plātera portrets.⁶⁸

Jau 1729.gadā grāfs Jans Ludvigs Plāters Krāslavu, kuru ieguva savā īpašumā, apstiprināja par miestu⁶⁹, tādējādi sākot realizēt savu ieceru pārvērst miestu par dzimtas rezidenci. J. L. Plāters Krāslavā, nodibinot galveno Plāteru rezidenci, pārvietoja uz Krāslavu Inflantijas politiskās, kultūras un ekonomiskās dzīves centru.⁷⁰ Plātera meitas Konstaces vīrs, J.A. Hilzens kādā no uzrunām teica, ka: „manas sievas tēvs ir ārkārtīgi labs vadītājs un saimnieks, tēvs un profesionāls aprūpētājs [rūpestīgs pret sabiedrību un pienākumu]. Plāters bija ļoti gudrs, saprātīgs un bieži uzstājās valdībā. Apkārtnē viņš bija slavens kā dzejnieks, kurš raksta latīniski. [Viņš] ļoti mīlējis savu zemi un tādēļ viņa tautieši [inflatieši] viņu mīlēja. [Viņa] māja bija atvērta un viesmīlīga un kļuva par apkārtnes centru.”⁷¹

1737.gadā J. L. Plāters nomira. Par viņa nāvi ļoti sēroja, jo viņš bija arī Inflantijas patriarhs. Interesanti, ka Plāteru dēvē par patriarhu, jo katolicisma konfesija, kuru viņš pārstāvēja izslēdz patriarha amatu, tomēr šajā gadījumā vārds patriarhs jāsaprot kā „tēvs”, dibinātājs, aizsācējs – acīmredzot, Plāters tika uzskatīts par Krāslavas pilsētas pamatlicēju, tāpēc dēvēts šādā vārdā.

Pēc J. L. Plātera nāves visus viņa īpašumus no Polijas karalistes vadības nodeva viņa dēlam Konstantīnam Ludvigam Plāteram, jo pēdējo trīs dzīves gadu laikā J.L.Plāters to bija nokārtojis.⁷² Ejot tēva pēdās, K.Plāters panāca daudz, sākot ar celtniecības darbiem, un beidzot ar ekonomiskā stāvokļa stiprināšanu. K.Plāters būvniecības darbu sāka ar rātsnama (iecerēta ēka ar augstu torni) celtniecību, kuru uzcēla 18. gadsimta vidū. Tā 1.stāvā bija veikali, bet pārējā daļā administratīvās telpas. Lai īstenotu Krāslavas apbūvi, viņš ievada no Vācijas amatniekus.⁷³

Zemnieku brīvīšana Baltijas guberņās (Kurzemē, Vidzemē un Igaunijā) pamudināja arī Latgales muižniekus sekot šim paraugam. Daugavpils apriņķī 1819. gadā par to nobalsoja 39, bet pret bija 24 muižnieki. Kad šo lēmumu paziņoja ķeizaram, viņš uzdeva Daugavpils muižnieku komisijai izstrādāt atiecīgu likumprojektu. Komisija Krāslavas grāfa Ādama Plātera vadībā sastādīja poļu valodā plašu projektu pēc tiem pašiem principiem kā Baltijā. 1822.gada jūnijā šo projektu iesniedza Daugavpils muižnieku kopsapulcei, bet par to

⁶⁸ Kaminska R. *18. gadsimta glezniecība Latgalē*. Rīga, 1994. 30. lpp.

⁶⁹ Salnais V. Maldups A. *Pilsētu apraksti*. Rīga, 1936. 30. lpp.

⁷⁰ Manteuffla G. *Krasław*. Warszawa, 1901. 7. lpp.

⁷¹ Manteuffla G. *Krasław*. Warszawa, 1901. 8. lpp.

⁷² Manteuffla G. *Krasław*. Warszawa, 1901. 9. lpp.

⁷³ Turpat, 10. lpp.

nobalsoja tikai kādi desmit muižnieki; tāpēc Valsts padome 1829. gadā nolēma izbeigt šo lietu un šo jautājumu.⁷⁴

Raksturīgs piemērs tam, ka Plāteri sevi uzskatīja par poļu muižniekiem redzams Plāteru uzbrukumā armijas transportam. Tas iezīmēja arī turpmāko politiku pret nekrieviem impērijas „nomalē”. Pārpoļotie muižnieki grāfs Plāters-Zībergs un Mols ar saviem kalpiem uzbruka krievu armijas transportam tikai ar apkārtnes vecticīgo zemnieku palīdzību. Tūlītējais ziņojums Daugavpils garnizona priekšniekam, radīja iespēju sakaut uzbrucējus un saņemt gūstā grāfu Leonu Plāteru. Pēc tam vecticībnieki nodedzināja un izlaupīja vairākas katoļu muižnieku muižas.⁷⁵ Tas bija nozīmīgs notikums revolūcijas laikā, jo apdraudēja dzelzceļa satiksmi ar galvaspilsētu un pārsteidza ar to, ka notika tik tālu no Varšavas. Pēc tam, kā atlīdzību, 1840.-tajos gados, Plāteri piešķīra zemi Krāslavā krievu garnizonam.

1883. gada 15. augusta notiek Marijas Plāteres un viņas attālā radnieka Gustava Plātera kāzas, pēc kurām viņi kļuva par pēdējiem Krāslavas muižas īpašniekiem. Gustavs Plāters bija labs saimnieks un spējīgs komersants. Viņa darbības rezultātā palielinājās Krāslavai piederošās apstrādājamās zemes platība, nepieciešamais inventārs, lopu skaits.⁷⁶ 1910.gadā Krievijas cara ministrs Vainovskis ierosināja pārdot Krāslavu par diviem miljoniem zelta rubļu,⁷⁷ bet Plāteri pret to iebilda un īpašumu nepārdeva.

Līdz ar Krāslavas nonākšanu Plāteru dzimtas īpašumā, lēnām, bet konsekventi paaugstinājās miesta ekonomiskās attīstības līmenis. Tā kā tika Plāteru plānos bija pārcelt Infantijas laicīgās un reliģiskās dzīves centru uz Krāslavu, tā tika piemērota šim mērķim, uzbūvējot Infantijas katou baznīcas galvas sēdekli – sv. Ludviga baznīcu, rātsnamu, mūra ēkas un protams, miesta saimnieku, Plāteru, rezidences ar parku.

Būtiski, ka Plāteru mērķu īstenošanai tika piesaistīti ne tikai amatnieki un tirgotāji no Vācijas, bet arī perspektīvi mākslinieki un arhitekti, piemēram, A.Parako. Līdz ar miesta turības pieaugumu, auga arī Plāteru turība. To apliecina jaunās pils interjeri – 18.gadsimta III ceturksnī gleznotie skati ar augiem, ziediem un Romas skatiem.

Plāteru devums Krāslavai ir ievērojams. Te jāatzīmē ne tikai miesta infrastruktūras sakārtošana un uzlabošana, bet arī ieguldījums garīgās dzīves stiprināšanā, atverot skolotāju

⁷⁴ Švābe D. *Latvijas vēsture 1800. -1914.*, Rīga, 1991. 146. lpp.

⁷⁵ Turpat, 294. lpp.

⁷⁶ Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij.* Rīga, 1996. 79.lpp.

⁷⁷ *Latvijas kultūras fonda gadu raksti 1987.gadam.* Sastādītāja: M.Zālīte. Rīga, 1988. 47. lpp.

semināru un plānojot pārveidot Krāslavu par Inflantijas katoļticības centru, jaunuzceltajā sv. Ludviga baznīcā novietojot sv. Donāta relikvijas, kuras atveda Auguste Plātere, saņemot tās no Romas pāvesta.

1.3. Krāslavas muižas Vecā pils jeb Plāteru bibliotēkas ēka

1759. gadā Konstantīns Ludvigs Plāters jaunizveidotā liepu parka austrumu malā uzcēla lielu trīsstāvu mūra ēku renesanses stilā⁷⁸. Literatūrā pastāv pieņēmumi, ka pils celta itāļu stilā⁷⁹, kā arī to mēdz dēvēt par vēlīnā baroka ēku⁸⁰. Veco pili Konstantīns Ludvigs Plāters uzcēla savam dēlam Teofilam Plāteram. Piecus gadus pirms minētās ēkas celtniecības Krāslavā, sakarā ar sv. Ludviga baznīcas celtniecību, darbojās itāļu arhitekts Antonio Parako. Spriežot pēc tā laika un stila līdzības ar baznīcu, iespējams, ka mazās pils autors arī bijis arhitekts A. Parako.⁸¹ Lai arī pastāv diskusijas par šo jautājumu, pastāv arī nešaubīgs viedoklis, ka bibliotēkas ēka ir A. Parako projekts.⁸²

Tā ir trīsstāvu mūra ēka celta t.s. „itāļu manierē” ar baroka stilam raksturīgu simterisku taisnstūra plānu. Spriežot pēc arhitektoniski – mākslinieciskā stila rokraksta tā ir līdzīga Krāslavas diženajai Svētā Ludviga baznīcai (1755. – 1767.) un Jaunajai pilij (1760.⁸³ – 1791.).⁸⁴

Ēkas galvenajā fasādē jūtams izteikts trīsdalījums. Centrālā daļa veidota izliekta, otrā un trešā stāva līmenī mazās pils centrālajā daļā logu atstarpēs izvietoti pilastrī, kurus vainago kapiteļi ar volūtām. Izliektā daļa noslēdzas ar no sienas attālinātām kolonnām, kas dekorētas analogi pilastrīem. Savukārt ēkas pirmais stāvs veidots kā rustots cokols.⁸⁵

Gadsimta sākuma fotogrāfijā redzams, ka bibliotēkai bija četrslīpu kārniņu jumts, kā arī plašs laukakmeņu mūra lievenis, kas tomēr laika gaitā izzudis. Tāpat arī kārniņu jumts

⁷⁸ Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 74.lpp.

⁷⁹ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 17. lpp.

⁸⁰ Aftanazy R. *Dzieje rezydencji na dawnnych kresach Rzeczypospolitej*”, Wrocław, 1991. 318. lpp.

⁸¹ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Dokumentu fonds. Inventerizācijas nr. 22995/6324-88III. 32.lpp.

⁸² Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 74.lpp.

⁸³ Krāslava. Grāfu Plāteru pils parks. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/14546/> (skatīts: 03/05/2013)

⁸⁴ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III-22-873. Inv.nr. 52811-2 III, 11.lpp.

⁸⁵ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Dokumentu fonds. Inventerizācijas nr. 22995/6324-88III. 33.lpp.

laika gaitā nomainīts pret skārda.⁸⁶ Fotografijā saskatāms, ka ēkas labajā pusē redzama guļkoku piebūve. Piebūve ir šaura un izbeidzas pils otrā stāva līmenī.⁸⁷

Vairākos fotoattēlos, kā arī dabā redzams, ka piebūve laika gaitā apmūrēta ar ķieģeļiem un balti apmesta. Tāpat mūsdienās redzami logi piebūves pirmajā un otrajā stāvā, kuru nebija koka variantā. Piebūves telpas tika piemērotas skolas labierīcību izveidei un tajā tika iekārtots sanitārais mezgls. Pēc skolas telpu pārcelšanas, nekādas izmaiņas piebūves plānojumā nav veiktas.⁸⁸

Ēkas stāvs bija apdzīvots, bet pārējos divus stāvus aizņēma plašā Plāteru bibliotēka, pēc kuras šī nelielā pils ieguvusi savu vēlāko nosaukumu. Bibliotēkā atradās ap 20 000 grāmatu sējumu⁸⁹, kurus trīs nākamās Plāteru paaudzes papildināja ar teicamiem daiļdarbiem. Par to, kāds bija grāmatu krājums 18.gs. II pusē liecina uzraksts, kas atrodas uz daiļdarba „Decretales Gregorii IX P. M.”, kuru savas vizītes laikā Bibliotēkai uzdāvināja arhibīskaps Smogoževskis.⁹⁰ Starp rokrakstiem jāpiemin 16 sējumu liels Kazimira Konstantīna Plātera, Lietuvas vicekanclera, Polijas karaļa sūtņa no 1766. gada Pēterburgā, rokraksts „Polijas Karalistes vēsture”. Ņemot vērā lielo laika atšķirību no mūsdienām līdz bibliotēkas iekārtošanas un papildināšanas laikam, nekas no šiem lielajiem grāmatu krājumiem nav saglabājies.⁹¹ Citos avotos ir ziņas, ka bibliotēka gājusi bojā I pasaule skara laikā⁹², bet tās nejauši saglabājušos sējumos pēc 1920. gada ieguva Rēzeknes bibliotēka.⁹³

No Plāteru ģimenes arhīva liela daļa jau 19.gs. pārgāja īpašumā citai Plāteru dzimtai, kura to pārdeva. Atlikusī daļa vēlāk tika pārvietota uz jaunās pils bibliotēku un Plāteriem piederošu Kombuļu muižu. Ilgu laiku bibliotēkas telpās atradās Konstantīna Ludviga un Augustes Plāteru portreti. Līdz 1775. gadam tie atradās bibliotēkas ēkā, bet pēc tam tos pārveda uz Krāslavas Svētā Ludvika baznīcu.⁹⁴

⁸⁶ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Dokumentu fonds. Inventarizācijas nr. 22995/6324-88III. 33.lpp.

⁸⁷ Turpat, 32. lpp.

⁸⁸ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Dokumentu fonds. Inventarizācijas nr. 22995/6324-88III. 32.lpp.

⁸⁹ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Krāslavas pils bibliotēkas ēka. Dokumentu fonds. PDC. Lietas nr. 08-04-III-22-873. Inv.Nr. 52811-2 III 11.lpp.

⁹⁰ Manteuffla G. *Krasław*. Warszawa, 1901. 17. lpp.

⁹¹ Gekišs V. Ieskats Krāslavas vēsturē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 74.lpp.

⁹² VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Krāslavas pils bibliotēkas ēka. PDC. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III-22-873, Inv.Nr. 52811-2 III

⁹³ Gekišs V. Ieskats Krāslavas vēsturē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 75.lpp.

⁹⁴ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Pieminekļa pase. Dokumentu fonds. Inv. Nr. 4342/3442-7 IV, 1979

Pēc Napoleona kampaņas beigām 1822.gadā visas institūcijas pārcēla uz Daugavpils cietoksni, Krāslavā atstājot Dinaburgas novada skolu, kurai atdeva bibliotēkas ēku. Bibliotēku pārveda uz citu Plātera īpašumu. Nedaudzus gadus vēlāk, 1854.gadā, šo skolu pārcēla uz Rēzekni.⁹⁵

1920.-tajos gados bibliotēkā tika izvietots pasts, vēlāk ierīkota sešgadīgā pamatskola. Līdz 80.-to gadu beigām ēkā atradās Krāslavas 2.vidusskola. Acīmredzot ēkas plānojums, atkarībā no tās izmantošanas funkcijām, tika pakļauts ievērojamām izmaiņām. Ziņas par pirmējo plānojumu nav saglabājušās.⁹⁶

1.4. Krāslavas muižas Jaunā pils

Krāslavas Jaunā pils ir būtisks Krāslavas muižas kompleksa komponents, līdzās Vecajai pilij, parkam un siamniecības ēkām. Tās būvniecība pabeigta 1791. gadā. Pastāv iespēja, ka tās arhitekts bija A. Parako, bet tiešas liecības šo hipotēzi neapstiprina. Tā ir divstāvu mūra ēka ar mansardu, kuras fasāžu apdarē izmantoti joniska ordera pilastri, sandriki un dzega ar dentikuliem. Pils centrālo rīzāli vainago diadēmas formas frontons. 1984. gadā pilī tika atklāti unikāli rokoko stila sienu gleznojumi, kurus Rundāles muzeja zinātniskā darbiniece(?) I.Lancmane zondāžu laikā datēja ar 18. gadsimta 60. – 70. gadiem. Unikālus šos gleznojumus padara fakts, ka vairākus no tiem gleznoja pēc itāliešu mākslinieka Dž.B.Piranezi gravīru paraugiem).⁹⁷

Plāteri sākumā rezidēja nelielā no resnām koka brusām celtā mājā. Šī ēka bija pie liepu dārza, kas vēlāk tika iekļauts Pils parkā. Tas atrodas virs Krāslavas upes. Pie mājas bija ziedu dārzs, kuru no abām pusēm iekļāva ziedu dekorī un akmens konstrukcijas. Parkā bija vārti ar torni. Saskaņā ar 19.gadsimtā radīto teritorijas plānu, ir zināms, ka K.L.Plātera laikā šajā teritorijā atradās galma teātris, kas faktiski bija tā patiguļbaļķu ēka⁹⁸, lai arī nav skaidri zināms, kādam nolūkam šī ēka kalpoja, ja ņēm vērā tās literatūrā aprakstīto funkciju – kalopt

⁹⁵ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 18. lpp.

⁹⁶ *VKPAl Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88III – 32. lpp.

⁹⁷ *Latvijas enciklopēdija* : galv. red. H. Jubels. Rīga, 2002. -2009. 470. lpp.

⁹⁸ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 13. lpp.

par rezidenci. Pirms tika uzcelta Jaunā pils, kuru apsaimniekoja K.L.Plāters, pastāvēja ideja uzcelt lielāku ēku šīm vajadzībām.⁹⁹

Kā liecina literatūras dati, jaunās rezidences kompleksu sāka veidot ap 18. gadsimta vidu. Kā pirmais solis bija K. L. Plātera uzceltā divstāvu bibliotēkas ēku.1784. gadā ģenerālmērīšanas laikā Krāslavas muižas "kungu māja" minēta kā "divstāvu mūra celtne kalnainā apvidū", kam piekļaujas regulāra plānojuma parks. Krāslavas Jaunās pils celtniecība, kā jau minēts, tika pabeigta 1791. gadā, savukārt lielākas pārbūves tā pieredzēja 30 gadus vēlāk, 1820. gadā.¹⁰⁰

Pastāv pieņēmums, ka Jaunās pils projekta autors varētu būt Jans Valentījs Didreištēns vai arī tās plāns tapis, šim meistaram sadarbojoties ar A. Parako. Literatūrā sastopams arī Jana Tobjaša Didreištēna vārds, kurš, būdams gabaldarbu meistars un arhitekts, lauzis līgumu Viļņā un visu 1752. un 1753. gadu miju strādājis pie K. L. Plātera Krāslavā, kur būvējis rātsnamu. 1753. gadā šis meistars jau vairs nav atradies Latgalē. Pastāv vērā ņemams pieņēmums, ka abi minētie meistari ir viena un tā pati persona — Jans Tobjašs Didreištēns. Savukārt, kaut arī A. Parako vārds ir saistīts ar Krāslavas baznīcas būvi, nav īsti zināms, kas no šīs dzimtas, kurā bijuši vairāki ar arhitektūru saistīti vārdi, ir darbojies tieši pils celtniecībā.¹⁰¹ Grāfa Kazimira Konstantīna Plātera, pils cēlāja Jana Ludviga Plātera dēla, korespondencē atrodama Franciska Parako parakstīta vēstule, kas datēta ar 1770. gada 13. februāri, taču grāfa dokumentu krājuma pašrocīgajā anotācijā parādās arī Dominika Parako, "itāļa, kurš ilgi kalpojis manam tēvam par arhitektu un atgriezies Itālijā"¹⁰², vārds. Ziņas par pils būvvēsturi ir svarīgi precizēt arī tāpēc, ka tas dotu iespēju datēt iekštelpu glezniecisko apdari, tādēļ pie šī jautājuma jāpakavējas sīkāk.

Pēc 1729. gadā veiktā pasūtījuma grāfiem Plāteriem 18.gadsimta 60.-to gadu vidū sākotnēji tiek uzcelta grezna divstāvu baroka pils taisnstūra plāna ar simetriskas kompozīcijas fasāžu veidojumu ar trīs stāvu šķērsapjomu un stūru rizalītiem, augstu mansarda jumtu stāvu. 19 gadsimta sākumā. Sākoties pārbūvēm, tā iegūst klasicisma dekora fasāžu apdari.¹⁰³ Vispirms ar Krāslavu un Latgali cieši saistīta ir arhitektu Parako dzimta. Publicētajos avotos Plāteru dienestā minēts Antonio Parako, taču arhīva dokumenti liecina, ka te darbojušies arī Domeniks un Francisks Parako. Pēc projekta tiek celta Krāslavas baznīca, šis uzvārds

⁹⁹ Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej”, Wrocław, 1991. 318. lpp.

¹⁰⁰ Kaminska R. *18. gadsimta glezniecība Latgalē*. Rīga, 1994. 70. lpp.

¹⁰¹ Kaminska R. *18. gadsimta glezniecība Latgalē*. Rīga, 1994. 70. lpp.

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. PDC. 52416 III apraksts, 1997.

dokumentos parādās arī pils projekta sakarā, kuras būves uzskata ap 1765. gadu. Par šo arhitektu dzīves datiem joprojām precīzu ziņu trūkst, zināms tikai, ka dzimtas cilme meklējam tajā pašā Itālijas novadā, no kuriem nāk Polijas arhitektūrā tik nozīmīgais Domenico Merlini, ar kuru Parako bijušas radniecīgas saites.¹⁰⁴

Jaunā pils raksturojama kā monumentāla divu stāvu mūra taisnstūra plāna garenbūve. Parka fasāde jeb ar centrālo rizalītu ir ar izejas asi uz parka galvenām kāpnēm. Ēka celta kā barokāla pils, kas sevī ietver 1984.gadā atklātos sienu gleznojumus un interjerus. Ar laiku tā kļūst par divstāvu mūra ēku ar mansarda stāvu. Fasāžu apdarē izmantoti joniska ordera pilastrī, sandriki, dzega ar dentikuliem. Pils centrālo rizalītu vainago diadēmas formas frontons.¹⁰⁵ 1770. gados notika samērā liela pils pārbūve, kad tika samazināti logu izmēri.¹⁰⁶

Vecākais avots, kas raksturo pils būves ārējo fasādi, ir 18.gs. gravīra, kurā attēlota Krāslavas pilsētas daļa. Gravīras priekšplānā redzama Daugava, gar tās krastu vienstāvu un divstāvu ēkas, kalnā iezīmējas Plāteru pils siluets. Gravīras fotoreprodukcijā ēka attēlota ļoti nekaidri, tādēļ par tās fasādi var gūt tikai vispārēju priekšstatu, apstiprinot poļu autoru grāmatās sniegto ēkas eksterjeru -trīsdaļīga celtnē ar izteiktu centrālo daļu. Abas malējās daļas divstāvīgas, centrāla daļa – trīstāvīga. Interesi rada ēkas centrālās daļas jumta forma.¹⁰⁷ Priekšstatu par Krāslavas pils izskatu sniedz Napoleona Ordas¹⁰⁸ 1875. – 1876. gada zīmējums „Krāslava, kopskats no upes puses ar Plāteru pili”. Pils divstāvu būvķermeni sedz divslīpju jumts ar nošķeltiem galiem, centrālo rizalītu vainago diadēmas formas frontons, labajā pusē redzama vienstāva piebūve (veranda?). N.Ordas darbā redzamā pils 18. gadsimta pils izskatījies citādāk. To sedzis mansarda tipa jumts, arī fasāžu dekoratīvie elementi bijuši nedaudz citādāki. Sākotnēji fasādi noslēdza vienkārša dzega ar dentikuliem, tās apdarē izmantoti joniskā ordera pilastrī, sandriki, logu apmales.

Interesanti izsekot Krāslavas muižas pils arhitektūras tāliem un tuviem ietekmju avotiem, jo, piemēram, Latgales muižu arhitektūrā mansarda jumts nav tipiska parādība. Raugoties no arhitektoniskā viedokļa, šāda parādība nav bieži sastopama un nav daudz tādu mūra ēku, kur to varētu izmantot. Toties Varšavā un tās apkaimē¹⁰⁹ 18. gadsimta pils ar

¹⁰⁴ Parako un Kastaldi jeb Itāļi un Krāslava. *Latvijas arhitektūra*, 2004, aprīlis, Nr. 4, 99. lpp.

¹⁰⁵ *Latvijas enciklopēdija* : galv. red. H. Jubels. Rīga, 2002. -2009. 470. lpp.

¹⁰⁶ Gekišs V. Ieskats Krāslavas vēsturē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpīlij*. Rīga, 1996. 236.lpp.

¹⁰⁷ *VKPPI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88 III. 26. lpp.

¹⁰⁸ Austrumlatvijas muižu arhitektūra mākslinieka N. Ordas darbos. Grām.: Rožkalne A. (sast.). *Materiāli latviešu literatūras un mākslas vēsturei*. Rīga, 1995. 57.-60.lpp.

¹⁰⁹ Zilgalvis J. Daugavas muižas: 18.gs. - 20.gs. sākums. Rīga, 2002. 24.lpp.

mansarda jumta segumu nav retums. Šo ēku fasādēs sastopams arī pusloka vai poligonāls rizalīts. Polijas arhitektūras elementus 18. gadsimta ieviesa sakšu baroka arhitekti. Kā piemērs jāmin J.Z.Deibeļa projektētās Varšavas Ščekocinas un Bjalistokas Viesu pils. Acīmredzot Krāslavas pils arhitektam licies saistošs itāļu tipa plānojuma apvienojums ar sakšu baroka tipa būvapjomu. Par zināmām līdzībām liecina arī salīdzinājums ar Ukrainas, Austrijas un Vācijas pilīm. Piemēram, diadēmas formas frontons redzams arī 1735.gadā celtās un J.K.Knefela arhitektētās Vācijas Hubertusburgas pils fasādē, 19.gadsimta sākumā celtajā Baltkrievijas Volkoviskas kungu mājas fasādē, kā arī raksturīga vairākām baznīcām Ukrainā.¹¹⁰

Pilnīgāku pils fasādes preikšstatījumu sniedz no 20.gs. sākuma saglabājies fotoattēls ar pils ziemeļu fasādi, kurā labi saskatāma trīstāvīgā centrālā daļa ar divslīpu jumtu, kā arī abi sānu rizalīti ar identisku jumta formu.¹¹¹

Pašlaik ir iespējams apgalvot, ka 18.gs 70.gados pilī ritējuši, ja ne celtniecības, tad noteikti apdares darbi. Par to liecina 1984.gada vasarā atklātie pils sienu gleznojumi, kas datējami aptuveni ar 1770.gadu¹¹², lai gan īstenas skaidrības šajā datējumā nav līdz mūsu dienām. Uz pils dienvidu iekštelpu sienām parādās fresku gleznojumi, kuri apmēram 19.gadsimta virsū nezināmu iemeslu dēļ apmesti.¹¹³ Krietnu laiku Plāteru dienestā bijis arī gleznojis Filipo Kastaldī, kura radošā mūža brieduma gadi pavadīti tieši Latgalē. Meistars dzimis 1734.gadā Arpīno pilsētiņā Itālijas vidienē. Aptuveni 1760.gadā darba meklējumos viņš nonācis Polijā, drīz pēc tam gleznotāju Krāslavai piesaistījis K.L.Plāters. Zināms, ka ap 1760. -1762. gadu Kastaldī gleznojis K.L.Plātera un Augustes Plāteres portretus, kas joprojām apskatāmi baznīcā. Vēl 18.gadsimta 70. gadu pirmajā pusē ir liecības par viņā uzturēšanos šeit– Kastaldi sangīnas zīmējumu albūms ar šā laika Latgales ļaužu portretējumiem glabājas Varšavā. Pēc tam gleznotājs darbojies citās Polijas zemēs, iztikas meklējumos iestājoties arī armijas dienestā, taču gleznošanu nepameta. Miris Lovičā 1814.gadā¹¹⁴.

Pils sākotnējā iekštelpu plānojumu pēc arhīvu materiāliem un literatūras nav iespējams noskaidrot, jo avoti nav saglabājušies. Vēsturnieks G. Manteifels 1901. gadā sniedz šādu pils interjeru aprakstu: interjeram raksturīga gaumīga organizācija. Tur atrodas daži vērtīgi mākslas darbi, t.sk. arī vienīgā slavenā portretista Bakjavelli glezna. Tajā bija gleznots Polijas

¹¹⁰ Zilgalvis J. Daugavas muižas: 18.gs. - 20.gs. sākums. Rīga, 2002. 25.lpp.

¹¹¹ VKPAI *Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88 III. 26. lpp.

¹¹² Turpat.

¹¹³ Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). *Daugavas Raksti. No Košovociem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 236. lpp.

¹¹⁴ Parako un Kastaldi jeb Itāļi un Krāslava. *Latvijas arhitektūra*, 2004, aprīlis, Nr. 4, 99. lpp.

karalis Jans III pie Vīnes 1683.gadā. Šī glezna tika gleznota Polijas Kanclera vietniekam Kazimiram Konstantinam Plāteram mākslinieciskās diskusijas laikā 1789.gadā Kaņovā. To uzdāvināja slaveno 4 dienu pusdienu laikā ar Polijas karali Staņislavu Augustu.¹¹⁵ Ir konstatēts, ka pagājušā gadsimta otrajā pusē tika izdarīti būtiski ēkas interjeru pārveidojumi, par kuriem sīkāku ziņu nav.¹¹⁶ Runājot par postījumiem, jāmin, ka Plāteru dzimtas pils vairākkārt cietusi ugunsgrākā. Pēdējo reizi, 1940.gada ugunsgrēkā, cietis tās labais spārns.¹¹⁷

Ziņas par Krāslavas muižas kompleksa saimniecības ēkām saglabājušās no 19. gadsimta sākuma. 1808.gada plānā uzrādītas vienīgi nozīmīgākās pils palīgēkas, bet 1825.gada plānā parādās arī mazāk vērtīgās koka ēkas: siltumnīcas, pagrabi, šķūņi u.c. ēkas, tādēļ nav pārsteigums, ka mūsdienās redzamais pils saimniecības ēku izvietojums precīzi atbilst senākajam 1808.gada plānam.

Minētās ēkas ir:

Vienstāvu dzīvojamā māja – A;

Plānā zem taisna leņķa novietots šķūnis un noliktava – B;

Divstāvu dzīvojamā māja – C;

Neliela vienstāvu dzīvojamā māja – D.

Vienstāvu mūra dzīvojamajā mājā A 1984.gadā atradās skolas internāts. Ēkai plānā ir taisnstūra forma, ar samērā augstu divslīpu jumtu nošļautiem galiem. Ēku apjož profilēta dzega, kurā izmantots dentikulu motīvs. Ēkas garenfasādē stūri un simetriski veidotā ieeja akcentēta ar pilastriem. Gala fasādes jumta stāva līmenī cauri krāsojumam vērojama fahverka sistēma ar vienu logu centrā.¹¹⁸

Telpā, kas veidojas starp aprakstīto dzīvojamo māju un šķūni B, saglabājušās pils mūra žoga paliekas. Kā jau minēts, ēku grupā B kādreiz atradās šķūņi un noliktavas. Pašlaik šī ēka tiek izmantota pēc pirmatnējās nozīmes. Ēkas spārnā, kas izvietots perpendikulāri piliij, izmantota tā pati dekoratīvā sistēma, kas iepriekš aprakstītajai dzīvojamajai mājai, proti, dendikulu josla garenfasāžu dzegās un pilastri ēkas stūros un garenfasādē. Ēkas fasādē, kas pavērsta pret pagalmu, skaidri redzamas vēlāku pārbūvju pēdas logu un durvju ailās. Noliktavai ir divslīpu jumts ar nošļautu vienu galu, kas pavērsts pret pili. Tajā pat fasādē

¹¹⁵ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 17. lpp

¹¹⁶ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88 III. 26. lpp.

¹¹⁷ Turpat, 27 lpp.

¹¹⁸ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88 III. 30. lpp.

jumta stāva līmenī vērojama izteikta fahverka sistēma ar diviem horizontālā virzienā izstieptiem lodziņiem. Ēkas otrs spārns kopā ar pirmo veido taisnu leņķi.

Lielākā no visām pils palīgēkām ir divstāvu dzīvojamā ēka C. Pārējo māju vidū tā izceļas ne tikai ar lielo apjomu, bet arī ar ievērojamāku fasādes dekoru. Pirmo stāvu no otrā un otro stāvu no jumta stāva atdala dentikulu joslas. Logu apmales veidotas no iemūrētām brusām. Celtni vaiņago augsts divslīps jumts, bet abu galafasāžu zeltiņi daļēji aizsegti dekoratīviem dēļu vairogiem, kuru augšējā mala atgādina āboliņa lapas motīvu. Tās centrā atrodas figurāls lodziņš.

Pēdējā šajā pils palīgēku grupā ir dzīvojamā māja D, kura ir pati neievērojamākā no visām muižas kompleksa ēkām. Tā celta no sarkanajiem ķieģeļiem un poārsegta ar divslīpu jumtu. Mājai ir zems tehniskais stāvoklis. Mūsdienās to tikai daļēji izmanto kā dzīvojamo māju.¹¹⁹

Vadoties no iepriekšminētajiem 1808. un 1825.gada Krāslavas muižas kompleksa plāniem, kā arī no Plāteru pils kompleksa vispārējās būvvestures, aprakstīto saimniecības dzīvojamo ēku grupu iespējams datēt ar XVIII gadsimta beigām.¹²⁰

Interesants jautājums un izpētes objekts ir dzimtas kapliča. To, kas agrāk papildināja pils eksterjeru 1871.gadā slēdza. Tāds pats liktenis bija 1864.gada kaplicai, kas atradās Žēlsirdības māsu klosterī.¹²¹ 1912.gadā Krāslavā uzbūvēja nelielu elektrostaciju un pili pieslēdza energotīklam.¹²² 1924.gadā pils pārgāja Latvijas Republikas Izglītības ministrijas īpašumā¹²³, kas nodibināja tajā ģimnāziju.

Pēc Pirmā pasaules kara agrārreformas rezultātā Plāteru īpašumi tiek ieskaitīti Valsts zemes fondā. 1921. gada 2.decembrī Izglītības ministrija ar rakstu nr. V-4623 pieprasīja nomā no Daugavpils apriņķa zemes ierīcības komitejas Krāslavas muižas kulturālo centru ar nolūku atvērt šeit mācību iestādi.¹²⁴ Lai iepazītos ar skolai paredzētajām telpām, 1922.gada 6.martā ministrija nokomandē uz Krāslavu Vidus un arodskolu nodaļas priekšnieku G.Odiņu. Viņš atzīst, ka telpas ir piemērotas ģimnāzijas vajadzībām.

VKPAI dokumentācijā var atrast Valsts Vēstures arhīvā saglabāto Odiņa komandējuma atskaite:

¹¹⁹Turpat, 31 lpp.

¹²⁰Turpat, 32 lpp.

¹²¹Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 21. lpp

¹²²Gekišs V. Ieskats Krāslavas vēsturē. Grām.: Villeruša V. (sast.). Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij. Rīga, 1996. 71.-75.lpp.

¹²³VKPAI *Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88 III. 26. lpp

¹²⁴VKPAI *Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Vēstures pētījumu materiāli. Inv. nr. 3125-53-KM

„Pili no trim pusēm – kalna piegāzēm apņem plašs parks, kurš ieslēgts ar augstu un stipru mūra sētu. No ceturtās puses pie pils pieskarās plašs pagalms ar riņķveidīgi iestādītām tūjām un otrs tālāks pagalms ar apkalpotāju māju, flīģeli, staļļiem, šķūni, un pagrabu. Pils būvēta ļoti pamatīgi: mūri biezi, stipri, jumts no cinka bleķa. Jumta sējumi no resniem tēstiem baļķiem. Pa vidu abos stāvos koridors, apmēram 1/3 mājas garumā, sākot no dienvidu gala, otrā galā, apmēram 1/3 mājas garumā koridora nav. Sienas, grīdas un jumts gandrīz pilnīgā kārtībā, jumtā reti kādā vietā redz spīdam pa mazam caurumiņam, kurus viegli aizdarīt. Durvis pa daļai sabojātas un iznīcinātas, bet logi izdauzīti dažiem pat trūkst rāmju, bet slēgi veseli. Daudz loga rāmju mētājas pa istabām un bēniņiem. Logi aizsieti ar nomaļiem, bet caur šķirbām vējš vietvietām saputinājis sniegu, kurš kūstot bojā grīdu. Logu daudzums un platība pilnīgi apmierina skolas vajadzības, it īpaši, ja ievēro to, ka mājai gaisma pieejama no visām pusēm. Apakšējā stāva grīda ozola parkets, augšējā – dēļu krāsota grīda nav postīta, bet pāris vietās no mitruma sametusies un izliekusies. Istabu augstumā abos stāvos apmēram 14 pēdas, tātad skolas vajadzībām pilnīgi pietiekošs. Dažas istabas tik labas, ka bez jebkādas pārbūves noder klasēm, citas viegli savienojamas izņemot šķērsienas. Krāsnis dažas veselas, dažas bojātas, durtiņas izplēstas. Trešā stāva – ēkas vidū – izbūvēta plaša telpa pāri visai mājai, pusotra stāva augstumā. Vienā galā zem mājas atrodas sauss pagrabs. Kā trūkums jāatzīmē tas, ka visā plašajā ēkā nav atēju vietu. Bet, tā kā pilī bijis ūdensvads, kurš būtu atjaunojams (trubas un visa sistēma vesela, noņemts tikai sūknis un dzinēja mašīna), tad būtu iespējams ierīkot vater-klozetes.

Skolas vajadzībām var izmantot arī vēl citas ēkas: bijušajā kalpotāju mājā varētu ierīkot maizes ceptuvi, veļas mazgātavu, pirti un dažus dzīvokļus strādniekiem, divstāvu flīģelī (agrākajā pārvaldnieka mājā) varētu ierīkot apmēram 4 skolotāju dzīvokļus, bet dārznieka mājā varētu ierīkot saimniecības pārziņa dzīvokli.

Savukārt internāta vajadzībām būtu jāpieņem klāt agrākā 3-stāvu pasta māja, kura jau ir stipri izpostīta, ēka ietilpst pils teritorijā un atrodas uz muižas zemes, lai gan ārpus muižas sētas.¹²⁵

Pils ēkas iekštelpu izplānojums 20. gadsimta 20.-to gadu sākumā bija ļoti līdzīgs pašreizējam. Tātad ne parlamentārisma un autoritārisma periodā, ne arī pēc Otrā pasaules kara to nav skārušas būtiskas pārbūves.¹²⁶

¹²⁵ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Vēstures pētījumu materiāli. Inv. nr. 3125-53-KM

¹²⁶ Turpat.

Daugavpils apriņķa zemes ierīcības komiteja 1924.g. 24.oktobra sēdē Krāslavas muižas centru kopplatībā 53.067 ha piešķīra Izglītības ministrijai, anulējot 1922.gada 19.jūlijā noslēgto nomas līgumu¹²⁷ (noslēgts 1921.gada 2.decembrī starp Izglītības ministriju un Daugavpils apriņķa zemes komiteju).

Par skolas organizatoru un vadītāju 1922. gada 15. jūlijā iecelts Ādams Reimanis, bet par saimniecības daļas vadītāju - Mārtiņš Cīrulis, kurš organizēja nepieciešamos remontdarbus 8000 latu vērtībā.¹²⁸

Šajā laika posmā ēka piedzīvo šādas izmaiņas: caurstīgājamās telpās sānu durvis tiek aizmūrētas un ieeja tajās ir paredzēta tikai no kopējā koridora. Tiek aizmūrēti arī vairāki kamīni un pārbūvētas krāsnis.¹²⁹

No 20. gadsimta 20.-tajiem gadiem ir saglabājusies pils ēkas plāns, kurā attēlots pirmā, otrā un trešā stāva telpu izvietojums un neliels situācijas plāns. Jāatzīmē, ka minētais plāns izstrādāts nepilnīgi, jo tajā pielietotie apzīmējumi nav vienveidīgi, tādēļ grūti iegūt precīzu priekšstatu par telpu izvietojumu.

Gan parlamentārisma, gan autoritārisma posmā skolā vairākkārt veikti remontu, par ko liecina saglabājamais pārskats par ieguldītajiem līdzekļiem Krāslavas valsts ģimnāzijas remontu vajadzībām: 1923./ 1930. mācību gadā – 4011,73 Ls, 1930./ 1931. – 13.600 Ls, 1934./ 1935.– 2.045 lati, bet 1935./ 1936. – 2111.53 lati.¹³⁰

Sīkākas ziņas par 1930./1931. gadā remontdarbiem var iegūt no sastādītās darbu tāmes 13 600 Ls apjomā.¹³¹ Tātad tika plānota un realizēta podiņu krāšņu pārmūrēšana, pieliekot daļu jaunu materiālu. Plānots atjaunot sapuvušās griestu sijas, apmest koka griesti ar kaļķu – ģipša javu, piesitot 2 kārtas skaliņu. Plānoja arī nostiprināt griestu sijas, ieliekot trīs gabalus profilētas dubult-Y veida sijas. Tāpat plānots nostiprināt jumta konstrukciju iestrādājot 15 cm x 15 cm kokus. Atejās -jāizņem izrūsējušie skārda podi, kuru vietā jāpiegādā un jāuzstāda fajansa podi ar sifoniem. Kanalizācijas vajadzībām plānoja iestrādāt asfaltētas čuguna caurules. Tā kā ūdensvads pienāca tikai līdz pils ēkai, tika plānots ierīkot ūdensvads pārējās ēkās, ievelkot cinkotas dzelzs caurules, kā arī jāpiegādā un jāuzstāda vietā izlietnes ar misiņa krāniem un sifoniem.

¹²⁷ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Vēstures pētījumu materiāli. Inv. nr. 3125-53-KM

¹²⁸ Turpat.

¹²⁹ Turpat.

¹³⁰ Turpat.

¹³¹ Turpat.

Spriežot pēc izstrādātās tāmes, remontdarbi skāruši ēkas iekšējo daļu, tomēr laikā telpu plānojums nav mainīts.

Kā liecina atmiņu stāstījumi, pils ēka vairākkārt cietusi no ugunsgrēkiem. Pēdējo reizi tā degusi 1940.gadā. Notikušo aprakstīja vietējais laikraksts „Latgaliņa”: „Ugunsgrēks sācijas 6.janvāra rītā ap pulksten astoņiem, iemesls – laikā neizlabota apkures krāsnis. Ugunsgrēkā visvairāk cietis ēkas labais spārns, kurā izvietots direktora dzīvoklis un daži skolotāju dzīvokļi, kā arī vairākas klases. Pēc ugunsgrēka pils ēka tiek samērā īsā laikā atremontēta, labajā pusē uzliekot jaunu šifera jumta segums.¹³²

Otrā pasaules kara gados Jaunā pils nav cietusi un pēc kara ēka tiek izmantota skolas vajadzībām.

1.5. Krāslavas muižas parks

Pili no trim pusēm apņem aptuveni 22 ha plašs parks, kurš daļēji noslēdz teritoriju ar augstu un stīpru aptuveni 1905.gadā celtu mūri. No fasādes puses pilij pieslēdzas plašs pagalms ar riņķveidīgi sastādītām tūjām un strūklaku centrā. Šīs tūjas, stādītas 20.gs. 20.-30.gados, šodien izaugušas lielas un iznīcina pagalma telpu un aizsedz skatu uz pili. Nedaudz tālāk no pils izvietotas kalpotāju mājas, staļļi, šķūņi un pagrabs. Par pilij piederošo ēku izvietojumu, kā arī par pils parku iespējams spriest praktiski no visiem mūsu rīcībā esošajiem Krāslavas teritorijas vēsturiskajiem plāniem. Mūsdienās esošais ēku izvietojums visprecīzāk atbilst 1808.gada plānam.¹³³

Krāslavas pils parks veidots 18.gadsimta vidū kā barokāls parks pie Plāteru pils, tā sauktās bibliotēkas. Pie bibliotēkas esošais dārzs tiem laikiem bija moderns. Ēkas priekšā atradās partera laukums ar interesantiem, ļoti precīzi ģeometriski sakārtotiem stādījumiem un arī uz zemes veidotiem dekoratīviem rakstiem. Aiz tā, abpus centrālās iedomātās ēkas ass, liepu dzīvžogu ietverti bosketi – uz vienu pusi viens, aiz kura iespējams bijis sakņu dārzs, bet uz otru pusi – divi bokseti.

Ar diagonāliem un šķērsceļiem, kuri arī bija apstādīti ar liepu dzīvžogiem, šie lielākie bosketi bija sadalīti mazākos – trīsstūros. Ēkas fasādei paralēlais ceļš starp parteru un liepu bosketiem izbeidzās pie vārtiem, kas veda uz garenu laukumu pie Daugavmalas lielceļa.

¹³² VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Vēstures pētījumu materiāli. Inv. nr. 3125-53-KM

¹³³Turpat.

Laukuma vidū, visticamāk, atradās kāda celtne: aka, skulptūra vai lūgšanu namiņš. Krāslavas muižas dārzs, tāpat kā Ķeizardārzs Rīgā, jau 18.gadsimtā bija pieejams visiem brīvajiem pilsoņiem.¹³⁴

1784.gadā tika pabeigta muižas jautās pils celtniecība. Baroka laikmets bija pagājis. Šur tur jau bija izveidoti pirmie ainavu parki. Tos apjūsvoja, popularizēja. Uz Daugavas pusi izvirzījies senkrasta līkums bija kā radīts romantiska ainavu parka izveidošanai, un līdz ar to līdz 19. gadsimta vidum šeit tika ierīkots ainavu parks. Nepilnu simts gadu vecais liepu dārzs skatījās nemoderns, un skaistais laukums bija kļuvis par zirgu tirgu.

Ainavu parkā senlejas krasta nogāzi dažādos augstumos aptvēra pastaigu celiņi, no kuriem pavērās jau minētie skati uz Daugavu. Uz centrālās skatu perspektīvas atradās grota ar skatu laukumu, „pazemes eju” un lūgšanas nišu. Grotas tuvumā atradies vel dažas citas parka celtnes, taču to izskats un funkcionalitāte šobrīd nav zināma. Nogāzes pakāji aptvēra plaša, garena lauce ar nelielu dīķi vienā galā.¹³⁵

Acīmredzot centrālās kāpnes un grota tika veidotas gadsimta mijā, jo ne 1808.gada, ne arī 1825.gada Krāslavas plānos kāpnes un grota, kas ārēji izskatās pēc viduslaiku drupām¹³⁶, netiek uzrādītas. Abos plānos uzrādīta parka teritorijā esošā krauja un dīķis.¹³⁷ Grota, kas atrodas kāpņu sākumā, veidota rupjā akmens mūrī ar vairākām arkveidīgām ailēm. Gadsimta sākuma attēlā grotu vainagojusi balustrāde, kas norobežojusi nelielo skatu platformu pie pils. Pirmo reizi grota tiek pieminēta 1901.gadā G.Manteifeļa grāmatā „Kraslawka.”¹³⁸

Spītējot Latgales bargajam klimatam, parkā ieaudzētas aptuveni 50 retu koku un krūmu sugu, kā arī ieviesti gliemeži no Spānijas.¹³⁹ Parkā tika veidoti dīķi un grotas, kas raksturīgas kā nelielas formas arhitektūras veidojumi ar rotaļu alām. Oranžērijās audzēja vīnogas, aprikozes, ananāsus un citus siltummīlošus augus.

Muižas kompleksa būvvēstures sākumi meklējami 18.gadsimta vidū, kad Plāteru dzimta iegūst savā īpašumā Krāslavas miestu un pārvācas no Indricas, sākot realizēt Krāslavas attīstības plānu. Pieejmā informācija par muižas kompleksa būvvēsturi ir fragmentāra, īpaši

¹³⁴ *Vēsturiskie dārzi un parki: Eiropas kultūras mantojuma dienas*. Rīga, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2007. 79. lpp.

¹³⁵ Visvecākie parki Daugavas krastos. *Dabas un vēstures kalendārs 1991. gadam*. Rīga, 1962-2003. 115. lpp.

¹³⁶ Manteuffla G. *Kraslaw*. Warszawa, 1901. 18. lpp

¹³⁷ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88 III. 26. lpp.

¹³⁸ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP. Inv.nr. 23995/6324-88 III. 26. lpp.

¹³⁹ *Vēsturiskie dārzi un parki: Eiropas kultūras mantojuma dienas*. Rīga, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2007. 79. lpp.

attiecībā pret jauno pili, jo nav skaidrs, kad ēka ir sākta būvēt, jo pastāv vairāki pieņēmumi – 19. gadsimta 50., 60. vai 70.gadi. Lai arī ir skaidrs, ka apbūve lielākoties ir būvēta 19.gadsimta II pusē, trūkst skaidru ziņu par to formu un plāniem, jo īpaši par to ēku plāniem, kuras mūsdienās ir iekļautas valsts aizsargājamo objektu sarakstos.

Būtiski, ka Krāslavas būvvēsture ir cieši saistīta ar jau minēto Plāteru uzstādījumu par Krāslavas kā laicīgās un garīgās dzīves centra izveidi. Tā rezultātā izbūvētās ēkas ir pilnībā atbilstošas minētā mērķa sasniegšanai.

Lai arī Plāteri sagatavoja visu nepieciešamo (arī juridiskā ziņā Plāteru ambīcijas attiecībā pret miestu tika nostiprinātas), lai Krāslava kļūtu par centru, lielā mērā plānus izjauca Inflantijas iekļaušana Krievijas impērijas sastāvā un Plāteru sasniegumu – skolas, klostera un citu organizāciju pārvešana gan uz Daugavpili, kurā 18.gadsimta beigās straujos tempos tika būvēts cietoksnis, gan uz Vitebskas guberņu.

2. KRĀSLAVAS PILS KOMPLEKSA SAGLABĀŠANAS DARBI

2.1. Krāslavas vecā pils jeb Bibliotēka

Kultūras pieminekļa – Krāslavas vecās pils jeb Bibliotēkas saglabāšanas un atjaunošanas darbu sākumu var saistīt ar PSRS un Savienoto republiku „Nolikuma par vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzību un izmantošanu” stāšanās spēkā 1982. gada 16. septembrī,¹⁴⁰ kad arī vērojams interese pieaugums par kultūras pieminekļu saglabāšanu. Pirms lēmuma pieņemšanas un reālas kultūras pieminekļa novērtēšanas un saglabāšanas darbiem notika telpu piemērošana, atbilstoši to pielietojumam – kultūrizglītības iestādes prasībām. Kā atzīmē Krāslavas 2.vidusskolas, kura atradās Bibliotēkas ēkā, galdnieks Ivanovs, tagadējā vidusskolas ēkā cara laikos atradās pasts, tāpat pasts tur atradies 1920.-gados, bet pēc tam – Krāslavas 6.klasīgā pamatskola, tagad – Krāslavas 2.vidusskola.¹⁴¹ Lai arī, saskaņā ar Ivanova teikto, iedzīvotāji stāstījuši, ka agrāk tur atradies grāfa Plātera bibliotēka, pie arhitekta J.Vasiļjeva esot redzēts Krāslavas pilsētas fotoattēls, kurā ēka apzīmēta par teātri. Teātra esamību Bibliotēkas telpās piemin arī I.Lancmane,¹⁴² tomēr nekur citur apliecinājumu šim apgalvojumam atrast nevar. Līdz ar to var domāt, ka telpas ir bijušas pārveidotas un piemērotas dažādām vajadzībām, sākot ar publiska teātra, pasta, bibliotēkas un skolas ēkas vajadzībām. Precīzāku ēkas pārbūvi un rekonstrukciju sniedz arhitekte Marina Levina, atzīmējot, ka viss grāfu Plāteru pils ansamblis, kas atrodas stāvajos Daugavas un Krāslavas upju krastos, ir vairākas reizes rekonstruēts un pārbūvēts. Būtiskākais, ko atzīmē Levina ir ēkas kultūrvēsturiskā vērtība, neskatoties uz bārbūvēm: ir saglabāta stilistiski – kompozicionālā vienotību, līdz ar to augsta arhitektoniski – mākslineiciskā vērtība.¹⁴³ Lai arī Levina to attiecina uz visu Plāteru pils kompleksu, uzvsars tiek likts uz Bibliotēkas ēku – būtisku arhitektūras pieminekli tā tehniskās specifiskācijas un īpatnību dēļ.

Tikai no 1985.gada ir pieejamas pirmās tehnisko stāvokli fiksējošās liecības par Bibliotēkas izpēti un saglabāšanas darbiem. Tā 1985. gada 21.novembrī Krāslavas rajona Tautas deputātu padomes Izpildu komitejas Kultūras nodaļa raksta vēstuli Latvijas PSR

¹⁴⁰ Par dažu Latvijas PSR Valdības lēmumu un rīkojumu grozīšanu un atzīšanu par spēku zaudējušiem. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=75680> (skatīts: 03/05/2013)

¹⁴¹ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.20. Lietas nr. 08-04-III-22-874, 4.lpp.

¹⁴² Fotografija ir atrodama izdevumā: *Планъ Креславки Витебской губерні съ окружающимъ мѣстоюположеніемъ*. Динабургъ, 1825 г. ноябрь 17 дня.

¹⁴³ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 49130-III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 10.lpp

Kultūras ministrijas Kultūras pieminekļu Rekonstruēšanas Projektēšanas kantorim par „Par arhitektūras pieminekļa tehnisko stāvokli un projektu izstrādāšanu”, kurā Krāslavas rajona Kultūras nodaļa lūdz dot slēdzienu par Bibliotēkas ēkas Krāslavā tehnisko stāvokli un tās iespējamo izmantošanu Krāslavas rajona centrālās bibliotēkas vajadzībām.¹⁴⁴ Šajā vēstulē tiek dots arī ēkas tehniskā stāvokļa un tās apkārtnes raksturojums: ēka Puškina ielā atrodas upītes krastā, kuras līmenis celsies līdz ar paredzēto Daugavpils HES ūdenskrātuves izveidošanu, pie tam ēka vairākus gadus atrodas avārijas stāvoklī.¹⁴⁵ Līdz ar ēkas novērtējumu par iespējamo atbilstību publiskas iestādes iekārtošanai, vēstulē tiek dots uzstādījums – izstrādāt projektu ēkas remontam, šim nolūkam paredzot finansējumu. Lai arī Valsts Kultūras Pieminekļu Aizsardzības inspekcijas materiālos atbilde uz šo vēstuli nav atrodama, ir pieejams 1985.gadā pierakstītais ēkas īss apraksts. Pieminekļu Aizsardzības departamenta pārstāvis J.Dambis raksta: ir labi saglabājusies dekora sistēma, ēkas telpiskais veidojums un telpu plānojums, ļoti bagāts dekors – pilastrī, kolonna, joniskie kapiteļi, spoguļi zem logailām.¹⁴⁶ Dambja aprakstu papildina arhitekte Marina Levina, uzsverot ēkas kultūrvēsturisko vērtību: trīs stāvu taisnstūra plāna ēka ar milzīgu, visas ēkas augstuma veidotu portālveida centrālo rīzalītu ir ievērojams un tipoloģiski rets baroka laikmeta piemineklis visā reģionā.¹⁴⁷

Līdzīgu ēkas raksturojumu 1985. gadā sniedz Pieminekļu Aizsardzības inspekcijas pārstāve V.Ķiece, pieminot dažus vēsturiskus faktus. Ēkas tehnisko stāvokli Ķiece novērtē kā labu, atzīmējot, ka ēku izmanto kultūrizcēlītības iestāde un tās konstrukcija, sienas ir labā, bet fasāžu dekors – viduvējā stāvoklī. Ziņojumā ieminēta vēsturiska atsauce, ka bibliotēkas krājums (neprecizējot kāds) ir gājis bojā I Pasaules kara laikā, bet pēc kara 20. gadsimta 20.-tajos gados bibliotēkā tika iekārtots pasts, vēlāk – sešadīgā pamatskola.¹⁴⁸

Lai arī Plāteru pils kompleksa Jaunajā pilī notika aktīvi rekonstrukcijas – remonta darbi, ja neskaita izstrādāto ēkas fasādes krāsojuma tehnisko projektu, saglabāšanas darbi neskāra veco pili. Pēc jaunā skolas korpusa uzcelšanas 1970.-os gados, Bibliotēkas ēka tika pamesta, laika gaitā piedzīvojot izdemolēšanu un tehniskā stāvokļa strauju pasliktināšanos.

Nākamās ziņas par ēkas tehnisko stāvokli sniedz Marinas Levinas pierakstītais arhitektes Ingas Goldbergas stāstījums, kurā viņa raksturo ēkas tehnisko stāvokli 1995.gadā,

¹⁴⁴ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.3126-20-KM. Lietas nr. 08-04-III-22-874, 1.lpp.

¹⁴⁵ Turpat.

¹⁴⁶ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.3127-1-414. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 7.lpp.

¹⁴⁷ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 49130-III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 10.lpp.

¹⁴⁸ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.46436-8III.

uzsverot, ka dāņi¹⁴⁹ izrāda interesi par bibliotēkas ēku, atbalstot savus arhitektus vecās apbūves rekonstrukcijai Baltijā, izstrādājot projektu ēkas izpētei un restaurācijai.¹⁵⁰

1995.gadā minētā projekta ietvaros ēkas tehniskā stāvokļa izpētei un projektēšanai ir iztērēts 1 miljons dāņu kronu. Tajā pašā laikā nav finanšu līdzekļu materiāliem, bet nauda tiek iztērēta apmācības procesam vietējiem restaurātoriem. Plāni attiecībā pret Bibliotēkas ēku ir lieli- izvietot reģionālo pieaugušo izglītības centru. Lai arī ir izstrādāts projekts par bibliotēkas atjaunošanu, darbi nenotiek finansiālās situācijas dēļ. Visai skopās ziņas papildina Goldbergas secinājums, ka finansējuma trūkums ir pamatiemesls 1995.gada sptembra situācijai, kad pilnā absolūti nekas nenotiek un objekts netiek apsargāts.¹⁵¹

Nākamo liecību par Bibliotēkas ēkas ekonomiskā pielietojuma meklējumiem sniedz 1998. gadā Marinas Levinas parakstītā vēstule Polijas Republikas vēstniecībai Latvijā. Vēstulē viņa lūdz palīdzību ēkas rekonstrukcijas un remonta darbiem: „Pieminekļu inspekcija cer uz jūsu sadarbību un atbalstu.” Te minētā pieaugušo izglītības centra vietā tiek minēta poļu skola, kuras izvietojuma projekts ievērojamā Latgales kultūrpieminekļi dos tam jaunu dzīvi un atjaunos poļu kultūrtradīcijas šai Latgales reģionā.¹⁵² Attiecībā pret pieaugušo izglītības centra idejas neīstenošanu, Levina atzīmē, ka 1990. gadu vidū izstrādātais projekts, kas paredzēja ar dāņu restauratoru palīdzību rekonstruēt bibliotēkas korpusu, izvietojot tur pieaugušo izglītības centru, netika realizēts.¹⁵³ Sīkākas ziņas par turpmāko sadarbību ar Poliju nav izdevies atrast.

Gadu vēlāk, 1999. gadā atklātā izsolē ēku iegādājās SIA „ROLS”. 2000.gadā tika noslēgts pirkuma līgums 6000 latu vērtībā, bet 2003.gada augustā noslēgtas gala formalitātes.¹⁵⁴ Līdz ar šo pirkumu pils bibliotēkas ēka nonāca privātā īpašnieka rokās, bet tas nemainīja ēkas tehnisko situāciju. 2003. gadā ēka tiek ierakstīta zemes grāmatā Krāslavas zemes grāmatas nodaļumā Nr. 1148 ar kadastra numuru 6001 001 0359. Īpašuma kadastrālā

¹⁴⁹ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 46435 - 3III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 9.lpp.

¹⁵⁰ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 49130-III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 10.lpp.

¹⁵¹ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 46435 - 3III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 9.lpp.

¹⁵² Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 52811-2 III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 11.lpp.

¹⁵³ Turpat.

¹⁵⁴ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 63253 III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 18.lpp.

vērtība, pamatojoties uz 1999.gada datiem, tiek novērtēta 6476 latu apmērā, no kuriem zeme – Ls 2025, bet ēkas un būves – Ls 4451,¹⁵⁵ citos avotos – 1 Ls¹⁵⁶.

2001. gada 20. maijā Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Krāslavas rajona galvenā inspektore Dzidra Bukeviča un Krāslavas vēstures un mākslas muzeja galvenā fondu glabātāja Aina Jermakova veica Krāslavas pils bibliotēkas – valsts nozīmes kultūras pieminekļa tehnisko apskati. Pēc apskates tiek dots ēkas tehniskā stāvokļa raksturojums, izdalot četras pozīcijas: nesošās konstrukcijas, interjeri, inženierkomunikācijas un pieminekļa ārējā vide, kur kopumā ēkas stāvokli raksturo kā neapmierinošu. Būtiski, ka ziņojumā tiek atzīmēti pēdējā laika pārveidojumi: izlauztas apkures krāsnis un šķērssienas.

Ēkas nesošā konstrukcija ir bojāta - jumta segums vietām bojāts, tāpat arī teknes un notekcaurules, vietām noplēstas jumta skārda plāksnes. Ārējā tehniskā apdare ir bojāta - vietām bojāts vai nokritis apmetums un mirtuma iespaidā bojāta augšējā dzega. Tāpat absolūtā mitruma ietekmē ir cietuši interjeri - sāļu izdalījumi uz sienām, bet uz griestiem - mitruma plankumi, vietām nokritis apmetums. Laika gaitā ēka piedzīvojusi arī vandālismu - izlauzti un izkrituši ķieģeļi, deformējusies grīda, izlauzti logu rāmji, izsisti stikli, bet inženierkomunikācijas - izlauztas. Attiecībā pret apkārtējo vidi, apsekošanas gaitā noivērots, ka apkārt ēkai aug lieli koki, kas bojā ēkas pamatus, krūmi un vītenaugi bojā ēkas apmetumu un jumta segumu. Apkārt ēkai nekojots parks un pēc negaisa sakrituši koki.

Pēc apskates tiek izdarīti secinājumi un projicēti nākotnē veicamie darbi, lai pilnvērtīgi saglabātu kultūras pieminekli: parka sakopšana, būvgružu, kas sagāzti pie ēkas, savākšana, palīgtelpas pie bibliotēkas ēkas (kur padomju periodā tika izbūvētas labierīcības) nojaukšana un obligātā kārtā ir jāizstrādā tehniskie risinājumi sienu sēšanās novēršanai.¹⁵⁷

Pēc īpašuma pilnīgas pārņemšanas SIA „Rols” īpašumā, tika plānota ēkas renovācija, pamatojoties uz 1995.gadā izstrādāto tehnisko projektu, paredzot fasādes un iekštelpu piemērošanu komercdarbības vajadzībām. 2003.gadā VKPAI, atļaujot remonta – restaurācijas darbus, izsniedza atļauju Nr. 78.2003AR renovācijas darbu veikšanai.¹⁵⁸ Iesāktie remontdarbi netika turpināti, ko apstiprina gadu vēlāk, 2004.gadā, VKPAI veiktā ēkas apsekošana. Tās laikā VKPAI inspektore Bukeviča apraksta esošo situāciju, raksturojot to kā kristisku: logu

¹⁵⁵ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 63253 III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 18.lpp.

¹⁵⁶ Rancāne, A. Krāslavas pils atplaukst pa pussolītim. *Diena*, 2007, 28. febr., 4. lpp.

¹⁵⁷ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 93684 III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 12.lpp.

¹⁵⁸ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.60074 III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 16.lpp.

rāmji izņemti, tie ir aizklāti ar plēvi. Vietām tukši. Telpas mitras. Fasādē lielas plaisas. Apkārtējie koki rada papildus mitrumu. Mēnesi vēlāk Bukeviča veic atklātrota apsekošanas, kuras aktā plašāk raksturo esošo situāciju Bibliotēkas ēkā vienlaicīgi raksturojot remondarbus ēkas iekštelpās: tiek lauztas starpsienas un krāsnis, logu rāmji ir bez stikliem, aizsisti ar plēvi. Telpās valda liels mitrums, rezultātā ēkas fasādē no pamatiem līdz jumtam ir izveidojušās plaisas. Iespējams, ka remontdarbu gaitā ir bojātas dzegas un fasādes dekoratīvie elementi. Apkārt augošie koki rada pastiprinātu mitrumu ēkai. Apkārtne ir izdemolēta.¹⁵⁹

2004.gadā ēkas īpašnieks iesedz VKPAI iesniegumu Nr. 841 ar lūgumu apstiprināt ēkas apžogojuma un vārtu skiču projektu, kura projektētāja ir arhitekte L.Markova. VKPAI projektu saskaņo, bet tas nav izpildīts.¹⁶⁰

Kopš 2004.gada ēkas saglabāšana netiek realizēta. To apstiprina veiktie apsekošanas akti periodā no 2005. līdz 2009.gadam.

2005.gada janvāra apsekošanā VKPAI Krāslavas reģiona eksperte Bukeviča secina, ka ēkai izņemti logu rāmju stikli, aizsisti ar plēvi, bet iekštelpās valda mitrums, ir izņemtas starpsienas. Plaisas sienās un karnīzēs. Joprojām tiek pausts uzstādījums, ka būtu jāveic steidzami renovācijas darbi, īpaši uzsverot koku novākšanu blakus fasādei.¹⁶¹ Tā paša gada jūnija apsekošanā Bukeviča secina, ka līdzās iepriekšminētajam visā objektā ir būvgruži, durvis ir uzlauztas, mitrums iekštelpās palielinājies. Tāpat kā iepriekš - apkārtne ir nesakopta. Atšķirībā no iepriekšējā ziņojuma, šajā Bukeviča atzīmē, ka īpašnieki ir brīdināti par pieminekļa atsavināšanas iespējām. Uz minēto iespējamo atsavināšanu SIA „Rols” nereaģē: 2006.gada februāra apsekošanā Bukeviča atzīmē jau iepriekšējos aktos minēto par ēkas slikto tehnisko stāvokli. Pirmo reizi tiek atzīmēts, ka ēka ir avārijas stāvoklī.

Ēkas tehniskais stāvoklis netiek uzlabots arī saskaņā ar 2006.gada jūnija apsekošanu, kur atzīmēti jau minētie neturpinātie remontdarbi. Ēkas īpašnieks ir veicis būvgružu savākšanu un teritorijas sakopšanu. Ēkas tehniskais stāvoklis joprojām neapmierinošs – ēka ir avārijas stāvoklī.¹⁶²

Nelielas izmaiņas piedzīvo Bibliotēkas ēkas apkārtne, kurā saskaņā ar 2008.gada janvāra apsekošanu, ir izcirsti krūmi, bet ēkas kopējais tehniskais stāvoklis ir neapmierinošs – ir radušies jauni bojājumi. Te jāmin sūces jumtā, nodrupušas karnīzes bojāto notekcauruļu dēļ

¹⁵⁹ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.77995-2 III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 20.lpp.

¹⁶⁰ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.62189-5 III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 19.lpp.

¹⁶¹ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.78055 III.

¹⁶² Turpat, Inv.Nr. 93683-2 III.

un vandālisma sekas: 2.stāva logā parādes fasādes kreisajā pusē izdedzinātas logu rūtis, kur kā iemesls tiek minēts iemests degošs priekšmets vai petarde.¹⁶³ Savukārt februāra apsekošanā secināts, ka ēkā turpinās remontdarbi, jo tiek izņemtas padomju laikā būvētās starpsienas. Līdz ar to ēkā atkal ir būvgruži, bet ēkas ārējā veidolā - plaisas, bojāts jumts un plaisas pamatos. Joprojām nav atrisināts jautājums par kokiem, kas aug tuvu ēkai un bojā ēkas.

VKPAI materiālos pieejamā pēdējā apsekošana tiek datēta ar 2009.gadu. Tās mērķis bija izpētīt kultūras pieminekļa tehnisko stāvokli un konstatēt bojājumus. Kopējais ēkas tehniskā stāvokļa raksturojums ir slikts – tā ir avārijas stāvoklī un pašreiz netiek izmantota, būtībā pamesta. Fasādē ir plaisas, pie sienām – nolupis krāsojums un nobiris apmetums, izbiruši pametuma gabali pa visu perimetru. Skursteņi izdrupuši, tehniski nelietojami. Pamatos – plaisas. Šīfera jumtā ir šuces. Karnīzē izdrupis apmetums un izkrituši ķieģeļi. Logu aillas aizklātas ar plēvi, bet parādes fasādē 3.stāva divi malējie logi izdegusi, jo 2003.gadā tika iemests degmaisījums. Iekštelpās tiek izvāktas padomju laikā sabūvētās starpsienas un ir izvāktas sabrukušās krāsnis. Telpas mitras, bet kultūras pieminekļa teritorija ir sakopta. Ēka tiek pārdota.¹⁶⁴

Kopumā raugoties, grāfu Plāteru pils kompleksa Bibliotēkas ēkas saglabāšanas darbus var iedalīt trīs periodos, kur visi mēģinājumi to atjaunot un piemērot pelnoša objekta vajadzībām ir bijuši neveiksmīgi. Līdz ar telpu atbrīvošanu, sākās ēkas ekonomiskā pielietojuma meklējumi.

Pirmais posms ir 1980. gadi, kuru laikā tiek plānots veikt ēkas atjaunošanas darbus, bet politiskā režīma maiņa un finansējuma trūkums izjauca šos plānus.

Kā otro posmu var atzīmēt 1990. gadu vidu, kad sadarbībā ar dāņu restauratoriem tika veikta objekta izpēte un renovācijas tehnisko projektu izstrāde, kas nevainagojās ar praktiskiem ēkas rekonstrukcijas darbiem. Palīdzība ēkas atjaunošanas darbos arī netika saņemta no Polijas.

Pēc desmit gadu ilga pātrūkuma un ēkas neapsaimniekošanas, 1999.gadā tā tika pārņemta privātīpašumā, ierakstīta zemes grāmatā un tika plānoti un pat veikti ēkas atjaunošanas darbi. Šajā posmā aktīvi tika veikta VKPAI organizēta ēkas apsekošana, no kuriem var secināt, ka ēkas tehniskais stāvoklis, ja neskaita iesāktos, bet nepabeigtos būvdarbus un apkārtējās teritorijas sakopšanas darbus, praktiska ēkas atjaunošana nenotika.

¹⁶³ Turpat, Inv.Nr. 93682-2 III.

¹⁶⁴ Krāslavas pils bibliotēkas ēka. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr.93681-2III. Lietas nr. 08-04-III-22-873, 24.lpp.

Var secināt, ka būtiskākie iesmesli ēkas saglabāšanas darbu netrupināšanā ir finansējuma trūkums.

2.2. Krāslavas Jaunā pils

Pieminekli 1949. gada vasarā apmeklēja un shematiski uzmērīja arhitektūras students J. Vasiļjevs. Pamatojoties uz to, 1951.gada 1.augustā tiek izdota pieminekļa pase ar objekta veco aizsardzības nr. 151.¹⁶⁵ Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1967. gada 29. decembra lēmumu nr.596 Krāslavas pils tika apstiprināta kā republikas nozīmes arhitektūras piemineklis ar aizsardzības Nr. 64 atrodas valsts aizsardzībā.

Kultūras pieminekļa pirmā datētā apsekošana notika 1971. gadā. LPSR Kultūras ministra vietnieks H.Verners 1971. gada 13. decembra vēstulē Krāslavas rajona darbaļaužu deputātu padomes priekšsēdētājam Rogozinam norādīja, ka 1971.gada 14.-15.decembrī ir pārbaudījis pieminekļu aizsargāšanu Krāslavas rajonā un izdara secinājumu, ka pils ir neapmierinošā stāvoklī. Verners secina, ka pilij tuvākajā laikā jāveic nepieciešamais fasāžu, jumta seguma un ūdens notekcauruļu remonts, norāda, ka ir jāņem vērā 1948.gada noteikumi par restaurācijas darbu veikšanas aizliegumu bez ministrijas atļaujas, bet ziņojumu noslēdz ar lūgumu veikt nepieciešamos pasākumus pils aizsardzības darba uzlabošanai.¹⁶⁶

Nākamās ziņas par pils saglabāšanas darbiem sniedz 1975.gada 25.martā Krāslavas darbaļaužu padomes izglītības nodaļa adrese LPSR Kultūras ministram, lūdzot atsūtīt 1974.gada decembrī pieņemto lēmumu par to, ka Kultūras ministrija nedod savu akceptu kapitālā remonta veikšanai Krāslavas pilī. Dokumentācija nepieciešamo darbu veikšanai jau ir sagatavota Daugavpils celtniecības institūtā „Datkomunalprojekts”.¹⁶⁷ Atbildes vēstuli nav izdevies atrast.

Pils ēkai plānoja remonta un rekonstrukcijas pasākumus. Projekta dokumentācija tika nosūtīta LPSR Kultūras ministrijas Kultūras pieminekļu restaurēšanas projektēšanas kantorī (KM KPRPK). Celtnes izpēti un uzmērījumus 1976. – 1977.gadā veica arhitekte R.Dunkure. Projekta dokumentācija tika sagatavota 1978. – 1979.gadā. (arhitekte R.Dunkure un vēsturniece P.Pētersone).

¹⁶⁵ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-871.

¹⁶⁶ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-871.

¹⁶⁷ Turpat, 24.lpp

1979. gada marta ziņojumā par Krāslavas pils stāvokli, tiek uzsvērts, ka ilgstošas un nepiemērotas izmantošanas rezultātā pils ir zaudējusi savu sākotnējo telpisko risinājumu un interjera apdari. Pašreizējais pieminekļa tehniskais stāvoklis neapmierinošs. Šajā gadā fiksētais pieminekļa tehniskais stāvoklis ir pretstats tā kultūrvēsturiskajai nozīmei: pils ir datējama ar 18.gadsimta beigu posmu, kur īpaša vērtība jāpievērš pils telpiskajam risinājumam kopējā ainavā, tās fasāžu, logu durvju un citu būvformu arhitektūrai un jo īpaši iekštelpu apdares fragmentiem.

Līdz ar to minētajā ziņojumā tiek izvirzīti konkrēti uzdevumi pils stāvokļa uzlabošanai:

1. Veikt parka pieminekļa zinātniski pētnieciskos darbus, sagatavojot:
 - 1.1. Pieminekļa vēsturisko izziņu
 - 1.2. Ansambļa (parks, parka arhitektūras, pils un saimniecības ēkas) ģenerālpilāna uzmērījumu;
 - 1.3. Pils fasāžu, iekštelpu un arhitektonisko detaļu uzmērījumi;
 - 1.4. Fasāžu un iekštelpu konstrukciju apdares un krāsojuma ēkas rezultāti;
 - 1.5. Ansambļa ēku to iekštelpu, parka un parka arhitektūras informāciju;
 - 1.6. Uz arhitektoniskas analīzes un zondāžu pamata izstrādāt pieminekļa sākotnējā telpiskā risinājuma un vēlāko pārbūvju aprakstu un analīzes grafisko materiālu;
 - 1.7. Ansambļa pašreizējā tehniskā stāvokļa (konstruktīvās daļas) fotofiksāciju, aprakstu un novērojumu.
2. Uz veiktā zinātniski pētnieciskā darba pamata izstrādāt ansambļa restaurēšanas projektu, kurā paredzēts:
 - 2.1. Pils fasāžu, jumta loga, durvju citu arhitektūras daļas restaurāciju to sākotnējā veidā;
 - 2.2. Pils iekštelpu sākotnēju telpisko risinājumu;
 - 2.3. Iekštelpas apdares restaurāciju, kur zondāžas rezultātā atgūtu to sākotnējo risinājumu;
 - 2.4. Pils pirmā stāva telpās izvietot Krāslavas muzeju, bet otrā stāva telpas pielāgot bibliotēkas vajadzībām.¹⁶⁸

Kā nākamais solis pils saglabāšanā un atjaunošanā tiek minēts projekta 2.posms, kura laikā notiktu pils saimniecības ēku fasāžu restaurācija un iekštelpu pārmūrēšana saimnieciskā

¹⁶⁸ Krāslavas pils. Kapitālā remonta-restaurācijas darbu tehniskais projekts, KPRPK.VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Inv. Nr. 3124-41-KM, 1.lpp

rakstura vajadzībām.¹⁶⁹ Līdz ar minēto ziņojumu var datēt Krāslavas jaunās pils saglabāšanas reālo darbu sākumu.

1979.gada septembrī tiek izstrādāts tehniskais projekts ēkas kapitālā remonta – restaurācijas darbiem, aprakstot mansarda jumta konstrukciju. Tā augšējo daļu plānots izbūvēt kā četrslīpju jumtu ar jumta krēsliem un atgāžņiem, spāres savienojot ar saitēm un kopturiem. Mansarda jumta spāres plānots nosegt ar slīpi pieslietām spārēm. Jumta nesedzošajām konstrukcijām tika plānots izmantot II šķiras skujkoku zāgmateriālus ar mitruma procentu ne vairāk kā 25%, bet pārējā konstrukcija plānota no 3. šķiras zāgmateriāla.

Lai saglabātu jumta noturību, tā konstrukcijas elementi jāpārklāj ar antipirēnu šķīdumu, kuram pievienots antiseptiķis. Tāpat visas koka elementu virsmas saskares vietās ar mūri vai betona virsmām plānots izolēt ar jumta papes starpliku.

Jumta pārsegumu plānots veidot no cinkotā jumta skārda, bet spāru un kopturu metinājumi jāizveido ar slīpu saduri un jāasistiprina ar bultskrūvēm. Jumta teknes un notekcaurules tika plānots izgatavot no cinkota jumta skārda.

Darba procesā, nojaucot jumtu, atklātās konstrukcijas norādīja, ka pili sākotnēji vainagojis mansarda jumts.

Līdz ar jumta maiņu, tika plānots aukstā ūdens vads, kas tika projektēts no pilsētas ūdensvada, uzstādot pie ievada ūdens mērītāju. Savukārt siltā ūdens vads projektēts no rajona katlu mājas pa siltuma apgādes trasi. Abi minētie tīkli tika plānoti izbūvēt no cinkotām ūdensvada – gāzes caurulēm, bet kanalizācija tika plānota izbūvēt no specializētajām kanalizācijas caurulēm. Papildus minētajām izbūvēm, paredzēts izveidot pieslēgšanās punktu pils pagalmā pie izbūvētiem pagalma tīkliem.¹⁷⁰

1979.gada decembrī tika izstrādāts Krāslavas pils kapitālā remonta darbu organizācijas projekts, pamatojoties uz projektu-tāmju dokumentāciju. Darbu gaitā tika paredzēts nomainīt starpstāvu un jumta pārsegumus, kā arī izbūvēt jaunus iekšējos elektrības, ūdensapgādes, siltuma un vēdināšanas tīklus. Montāžas darbus paredzēja veikt ar autoceltni K-152, no abām ēkas pusēm, bet visus materiālus un konstrukcijas plānoja piegādā centralizēti no celtniecības organizācijas noliktavām.

Remonta laikā tehniskās palīgtelpas, sadzīves telpas un slēgtās noliktavas plānoja ievietot remontējamā objektā pirms darbu sākšanas. Līdz ar to telpas bija

¹⁶⁹ Krāslavas pils. Kapitālā remonta-restaurācijas darbu tehniskais projekts, KPRPK.VKPAI *Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Inv. Nr. 3124-41-KM 2.lpp

¹⁷⁰ Krāslavas pils. Kapitālā remonta-restaurācijas tehniskais darba projekts. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Sējums: V daļa 2.sējums.

nepieciešams atbrīvot no inventāra un strādājošajiem, jo celtniecības darbu uzsākšanas laikā bija nepieciešams atslēgt elektrību un ūdensvadu.

Celtniecības montāžas darbi tika sākti ar pamatu padziļināšanu. Pēc pamatu padziļināšanas tika plānots izbūvēt pagraba stāva pārsegumu un veikt pirmā stāva pārseguma nostiprināšanu. Otrā stāva pārseguma izbūvei nepieciešams nojaukt esošo jumtu. Tajā pašā laikā nepieciešams veikt pasākumus, lai pasargātu pirmā stāva griestus no samirkšanas.

Kapitālā remonta ilgums, saskaņā ar pavēli Nr.7, ko izdevusi LPSR Komunālās saimniecības ministrija 1969.g. 10.janvārī, tika noteikts 27 mēneši, tajā skaitā sagatavošanās periods - 2 mēnešu garumā.¹⁷¹

Minētā kapitālā remonta veikšanai, 1979.gada martā inženieris G.Lejiņš izstrādāja tehnisko darba projektu pils ēkas elektriskā apgaismojuma un spēka elektroiekārtas kapitālajam remontam.¹⁷²

Saskaņā ar Krāslavas izpildkomitejas domām, plānots, ka līdz 1985. gada beigām Plāteru pils fasāde būs atjaunota, pirmajā stāvā atradīsies Krāslavas vēstures muzejs, kuram jau tagad tiek vākti materiāli un eksponāti, kāpnes vedīs uz otro stāvu, kur izvietosim bibliotēku. Restaurēs arī pils saimniecības ēkas. Pašlaik ir darbu dokumentācija, ir Kultūras ministrijas plānos iekļauts restaurācijas projekts, ir nauda remontam— 1980. gadā Kultūras ministrija piešķīra 60 000 rubļu, taču darbu darbi uz priekšu neiet. Krāslavas remonta un celtniecības pārvaldei, kuras pārziņā ir remonts, trūkst cilvēku.¹⁷³

Paralēli minētajam elektriskā apgaismojuma tehniskajam projektam, tika izstrādāts telefonizācijas un radiofikācijas ārējo un iekšējo tīklu projekts, kas tika izstrādāts saskaņā ar Krāslavas sakaru mezgla izdotajiem tehniskajiem noteikumiem Nr.19-5/74 ar 1978. gada 17.jūliju. Šis projekts paredzēja papildināt telefona kanalizācijas sistēmu ar 4 kanalizācijas caurulēm un no jauna paredzēja izbūvēt vienu kanālu.

Radiotranslācijas projekts paredzēja papildināt un izbūvēt radiotranslācijas infrastruktūru līdz pilij, iestrādājot radiotranslācijas kabeli un objektu pieslēdzot iekšējam radiotranslācijas tīklam.¹⁷⁴

¹⁷¹ Krāslavas pils. Kapitālā remonta-restaurācijas tehniskais darba projekts. *VKPPI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Sējums: XIV

¹⁷² Krāslavas pils. Tehniskais darba projekts. *VKPPI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Sējums: Pils ēkas el. apgaismojuma un spēka el. iekārtas kapitālais remonts.

¹⁷³ Kas notiks ar Plāteru pili? *Cīņa*, 1981, 30. oktobris, 250.nr., 2.lpp.

¹⁷⁴ Krāslavas pils. Tehniskais darba projekts. *VKPPI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Marka: Telefonizācijas un radiofikācijas ārējo un iekšējo tīklu projekts.

Divus gadus vēlāk, 1981.gada novembrī Latvijas PSR Kultūras ministrija, izskatot Daugavpils ceļojumu biroja iesniegumu par nepieciešamību remonta un restaurācijas darbiem republikas nozīmes arhitektūras pieminekļi – Krāslavas pilī, paskaidroja, ka Latvijas PSR Kultūras ministrija lūdz Krāslavas Rajona Izpildkomiteju kārtot jautājumus par Krāslavas pils remontu un atjaunošanu. Tajā sakarībā minētos darbus uzsākt uzdots Krāslavas remontu celtniecības pārvaldei 1981.gada nogalē. Latvijas PSR Kultūras ministrija savas kompetences robežās kontrolēs šī lēmuma izpildi.¹⁷⁵

Interesi par kultūras pieminekļa saglabāšanas darbiem izrādīja arī vietējie iedzīvotāji. Atbildot laikrakstam „Cīņa” par kādas krāslavietes atsūtīto vēstuli saistībā ar Krāslavas pils tehnisko stāvokli, Kultūras ministra vietnieks I.Batrags 1981. gada augustā norāda, ka ir izstrādāts restaurācijas projekts un pēc restaurācijas pils ēkā ir plānots izvietot Krāslavas vēstures muzeju un rajona centrālo bibliotēku. Tāpat tiek atzīmēts, ka Krāslavas izpildkomiteja jau ir pieņēmusi lēmumu par pils remonta-restaurācijas darbiem, tos plānojot uzsākt 1981.gada beigās.¹⁷⁶

Remonta darbiem iesākoties, 1982.gadā celtni noņēma jumta segumu, 1. un 2. stāva pārsegumu, likvidēja visu veco koka apdari – durvju vērtnes, logu kārbas un rāmjus, paneļus, dēļu grīdas. Likvidēja to, kas bija saglabājies no vecajām podiņu krāsnīm.

1984. gada decembrī, atbildot LPSR Kultūras ministrijas Muzeju, tēlotājas mākslas un pieminekļu aizsardzības pārvaldei un Krāslavas rajona Tautas Deputātu Padomes Kultūras nodaļai, Pieminekļu Dokumentācijas Institūts, pamatojoties uz Krāslavas rajona Tautas deputātu padomes Kultūras nodaļas izsaukumu un pieteikumu 1985.gada darbiem, tika apsekots republikas nozīmes arhitektūras pieminekļis – Krāslavas pils, kurai tika izstrādāta projekta dokumentācija (projektēšanas iestāde – Kultūras pieminekļu restaurācijas kantoris) tās restaurācijai un pielāgošanai muzeja vajadzībām. Ziņojumā raksturoti remontdarbi līdz apskates laikam. 1983.gadā tika nojaukts jumts un demontēti stāvu pārsegumi un ir samontēts jauns pirmā stāva pārsegums ar metāla sijām un saliekamām dzelzsbetona plātnēm divām telpām. Ēkas sienas atrodas avārijas stāvoklī, jo brīvi stāvošās ķieģeļu sienas trīs stāvu augstumā pašas par sevi nav statiski noturīgas, turklāt jau vairāk kā gadu sienas tiek bojāta no ūdens un sala iedarbības; ķieģeļu sienās vērojamas caurejošas plaisas ar platumu līdz 5 cm. Plaisās var iekļūt ūdens un sals var sagraut ēkas sienas.

¹⁷⁵ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-871.

¹⁷⁶ Turpat.

1984.gada vasarā celtnes mūros, kas aizvien vairāk sāka līdzināties antīka pieminekļa drupām, Rīgas Politehniskā institūta Arhitektūras fakultātes diplomandu kurss docenta J.Vasiļjeva vadībā izdarīja divdesmit septiņas arhitektūras zondāžas un to uzņēmumus.¹⁷⁷ Interjeru gleznojuma noskaidrošanai bija uzaicināti Rundāles pils muzeja speciālisti, kas veica gan vairāku interjeru, gan fasāžu izpēti raksta autore vadībā. Šīs izpētes gaitā tika atklāti 18.gadsimta II ceturkšņa sienu gleznojumi un atrastas sākotnējās dekoratīvās apdares pēdas celtnes parādes fasādē. Atklājumi lika izdarīt korekcijas projektu dokumentācijā, mainīt paredzēto izmantošanas programmu. Ar šādu nolūku 1985.gadā tika veiktas papildus zondāžas un sagatavots jauns restaurācijas projekts.

Pārstrādātā projekta autore – arhitekte A. Jansone, vēsturiskās izpētes autore un arhitektūras izpētes grupas vadītāja – arhitekte L. Markova. Zondāžas Krāslavas pils parādes fasādē atsedza iznīcinātu pilastru, sandriku, logu apmaļu atliekas, kas dod pamatojumu to atjaunošanai. Atsegumi apstiprina, ka vienlaikus ar mansarda jumta nomaiņu pret lēzenu četrslīpu jumtu modernizēta arī parādes fasāde.

Sarežģītāka ir mansarda, dzegas un izliekto frontonu problēma. Pats mansarda fakts, kaut arī šajā gadījumā neapstrīdams, jo tā pēdas ir saglabājušās uz centrālā rizalīta sānu sienām, it kā nav tipisks Latgales arhitektūrā. Taču šie pieņēmumi ir neprecīzi, tie izveidojušie no priekšstatiem par katoļu baznīcas būvēm.

Būtiski, ka 1984. gada ziņojumā tiek atzīmēts, ka 1984.gada vasarā vairākās telpās tika atklāti vērtīgi gleznojumi uz sienām, bet no izmirkušās kaļķu javas apmetuma un ķieģeļu sienām izdalās sāļi un bojā gleznojumus. Lai novērstu avārijas stāvokli objektā, ir nepieciešams norobežot ar dēļu vairogiem logi un durvis telpām ar atsegtiem gleznojumiem uz sienām un nekavējoties jāatsāk būvdarbi objektā, lai līdz pavasarim iesegtu jumta segumu visai ēkai.

Laikraksts „Komunisma ausma”¹⁷⁸ 1984. gada 23. oktobrī, atsaucoties uz veikto fresku atsegšanu, publicē rakstu „Pārsteigumu pilnā pils”, kurā tiek uzsvērts, ka atsegtās freskas ir unikāla parādība Baltijas mērogam.

Gadu vēlāk, 1985.gada 15. februārī, LPSR Kultūras ministrijas pieminekļu aizsardzības inspekcijai vecākā speciāliste Rūta Kaminska adresē ziņojumu par Krāslavas pils interjeru stāvokli. Ziņojumā viņa uzsver, ka atmosfēras iedarbības iespaidā celtniecības –

¹⁷⁷ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-871.

¹⁷⁸ Pārsteigumu pilnā pils. *Komunisma ausma*, 1984, 23. oktobris, Nr. 127, 4.lpp.

remonta darbības rezultātā interjeru mākslinieciskās apdares elementi nonākuši avārijas stāvoklī.

Kaminska uzsver, ka jumta tūkuma dēļ interjera apdares plastiskie elementi (dzegas, konsoles) tiešā atmosfēras iedarbības rezultātā lielos apjomos zuduši un to bojājumu process progresē, tiešiem atmosfēras ietekmes bojājumiem ir pakļauti monumentāli dekoratīvās glezniecības elementi – pils centrālās daļas 1.stāvā (grizaļā tehnikā apgleznoto dzegu un konsoļu lielākajai daļai gleznojums zudis un polihromajiem, gleznotajiem pilastriem pašreizējā situācijā trūkst aptuveni 1/3 gleznojuma. Saistībā ar atmosfēras iedarbību atkušņu un pavasara sezonas laikā šo gleznojumu saglabāšanās kopumā ir apdraudēta.

Ēkas kreisajā spārnā (no parka puses) tika atklāta telpu monumentālā apgleznojuma sistēma, kas saskaņā ar Kaminskas ieteikumu tika rekomendēta republikas nozīmes mākslas pieminekļa statusam, 1985. gadā atradās zem jaunizveidota jumta pārseguma. Tāpat kā otrā ēkas spārnā, arī šajā atsegto un saglabājušos monumentālās glezniecības laukumu saglabāšanās atmosfēras ietekmes, celtniecības darbības un nepiederošu personu rīcības rezultātā šobrīd apdraudēta.

Būtiski, ka Kaminska norāda uz gleznojumiem veiktajām postošajām darbībām: veicot celtniecības darbus, sienas bojātas mehāniski un vietām notriektas ar piķi, gleznojumi šobrīd segti ar ledus kristālu slāni, kurš kūstot var tos iznīcināt un nepiederošas personas dedzinājušas un līdz ar to iznīcinājušas izpētes gaitā iluzoro durvju gleznojuma augšējo daļu.¹⁷⁹

Novērtējot atradumu kultūrvēsturisko un augsto māksliniecisko vērtību, 1987. gada sākumā tika plānota atradumu saglabāšana. 1986.gada maijā tika veiktas Jaunās pils telpu zondāžas, kuru rezultātā 1.stāvā tika atsegti šādi atradumi:

- a. 18.gs. III cet. Gleznojumu fragmenti – polihromi figurāli zīmējumi;
- b. 18.gs. III cet. gleznoti pildiņu paneļi;
- c. 19.gs. I cet. dzega ar dentikulu joslu
- d. 18.gs. III cet. dzegas profils
- e. 19.gs. I cet. profilēta dzega ar dentikulu joslu
- f. 18.gs. III cet. profilēta dzega
- g. 18.gs. III cet. Pilastra augšējā daļa ar hermas pusfigūru pelēkā krāsā, kur tās plecu daļā sadalījums;

¹⁷⁹ Krāslavas pils. *VKPPI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds Inv.nr. 22807/6612-2 IV. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-869.

- h. 18.gs. III cet. Polihroms gleznojums – ainava ar zirgu;
- i. 18.gs. III cet. Polihroms supraporta gleznojums pelēkā grizaļā simetrisku rokaju ietvarā;
- j. 18.gs. III cet. Pilsētas ainava ar palacco gleznojuma fragmentu;
- k. 18.gs. III cet. polihroma Romas ainava ar Kvīrintāla skatu
- l. 18.gs. III cet. grizaļā gleznots pilastrs;
- m. 18.gs. III cet. pelēkā grizaļā gleznots panelis ar pildiņu;
- n. 18.gs. III cet. Pilastrs ar hermas figūras apakšdaļu;
- o. 18.gs. III cet. pelēkā grizaļā gleznojuma panelis ar pildiņu un profilētu apmali;
- p. 18.gs. III cet. iluzoras divviru durvis ar 3 pildiņu dalījumu pelēkā krāsā, polihroms supraporta gleznojums gaiši pelēku rokaju ietvarā;
- q. 18.gs. III cet. Forum Romanum polihroms gleznojums ar Konstantīna arku kreisajā pusē;
- r. 18.gs. III cet. pelēkā grizaļā gleznota konsole ar ziedu vāzi un spurainrokaju zaļā fonā.¹⁸⁰

Gleznojumi, kas tika atsegti pils pirmā stāva telpās, klāj sienu plaknes no grīdas līmeņa līdz griestu pārsegumam. Uz gludajām sienām parādījās bagātīga arhitektoniskās apdares sistēma iluzorā, gleznotā izpildījumā. Vienā no telpām gaišās, zaļganās sienu plaknes ietver joniskā ordera pilastrī, sienu apakšdaļu sedz pelēkā grizaļā gleznots panelis ar Pildiņiem, logu un durvju ailas iekonturē bagātīgi profilētas apmales. Starp logiem, sienas panno centrā, gleznotas rokaju konsoles ar vāzēm un ziediem, pilastros iekārtas tā sauktās pumpuru vītnes, bet virs četrām durvju ailām - polihromas supraportu kompozīcijas ar antīkās mitoloģijas sižetiem. Līdzās minētajai telpai, kā parādīja šķērssienu sadalītā panno kompozīcija, sākotnēji veidojušas vienotu zāli, lielāko pilī. Sienu panno laukumus, durvju un logu ailas te ietver pelēkā gleznoti pilastrī ar hermu pusfigūrām, kas paceltās rokās kādreiz balstījušas apmetumā izvilktu dzegu. Sienu apakšdaļā – grezni, barokāli pildiņos dalīti paneļi pelēkā kolorītā. Starp hermām, sienu plakņu brīvajos laukumos, - polihromas Romas pilsētas ainavas ar 18.gs. stafāžu. Zāles austrumu sienas stūrī atklājas aila ar iluzori attēlotām divviru durvīm un polihromu supraporta gleznojumu rokaju ietvarā virs tām.

¹⁸⁰ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Informācija no: Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1485.f., 5.apr., 403.l.

Simetriski pretējā stūrī tika atsegta īsta, pārbūves aizmūrēta durvju aila uz ēkas piebūvi, arī te virs ailas supraporta gleznojums. Virs pārējām trim telpas durvju ailām apmetums gājis bojā, gleznojums līdz ar to nav konstatējams. Durvju un logu ailas tikušas gan paplašinātas izkaļot, gan sašaurinātas piemūrējot. Kompozīciju stabilitāte un simetrija, ritmiskie dalījumi ļāva rekonstruēt dekoratīvā gleznojuma sistēmu, prognozēt kompozīcijas elementus un veikt mērķtiecīgu to atsegšanu.

Līdzās kupola zālei apmetuma sliktā stāvokļa dēļ lielāks atsegums izdarīts tikai uz sienas. Gludajā sienas plaknē, ko apakšdaļā nosedz gaišzila paneļa gleznojums, tika atklātas likvidēta kamīna atliekas, bet augstāk virs kamīna - liels, skaists gleznojums. Pārējā sienas daļā ārpus kamīna spoguļa apmetums nemaz nav ticis uzklāts. Uz pārējām telpas sienām atrasts iluzors paneļu gleznojums un konstatēti laukumi ar oriģinālo apmetumu sienu augšējā daļā, uz kura, iespējams, tāpat ir citi fugurāli zīmējumi. Savukārt telpas stūrī līdzās kamīnam pēdas no diagonālas stūra krāsns, kas funkcionējusi vienlaicīgi ar kamīnu. Nevienā telpā nav rekonstruējama griestu dekoratīvā apdare, jo pārsegums nomainīts. Remonta darbu laikā arī tur manīts gleznojums uz apmetuma.

1985.gadā būvgružos atrasti fragmenti no polihromi apgleznotiem krāšņu podiņiem, kas izceļas ar naivi robustu stila ornamentālo motīvu interpretāciju un var būt saistāmi ar vietējās darbnīcas darinājumiem. Izpētes laikā atrastas arī 18.gs. zini apgleznotas holandiešu flīzīšu lauskas, kuras izmantotas arī bij. Pētera baznīcā, Rundāles pilī un Danenšterna namā.

Tika apskatītas trīs telpas, kā arī citas, kas identiski novietotas ēkas otrajā stāvā, kur 1985.gada izpētē tika atrasti rokaju, augu motīvu un panno joslu gleznojuma fragmenti, datēti ar 18.gs. 60. vai 70.gadiem, rokoko stila periodu, kurā vēl turpinās baroka laikmeta dekorēšanas paņēmieni lietošana un vienlaikus jau iezīmējas jaunā klasicisma laikmeta estētika. Par orientāciju uz agrīnākiem baroka laikmeta prototipiem norāda, piemēram, hermu figūru attēlojums, kas piešķir telpai monumentālu un reprezentatīvu raksturu. 18.gs. Latvijā šobrīd var minēt tikai vienu analogiju – tie ir Frančesko Bartolomeo Rasterlli zīmējumi Rundāles un Jelgavas piļu fasādēm (1735. un 1738.), kur attēlotās hermas balsta 2.stāva balkonus. Taču ārpus Latvijas, lielo Eiropas zemju valdnieku pilīs, kariatīdēs un skulpturāli atlanti 18.gadsimtā ir iecienīti fasāžu un reprezentācijas telpu noformējumā, tie atrodami projektu zīmējumos.

Iespējams, ka Krāslavā ir izmantota tieši kāda arhitektūras projekta lapa. Interesanti un unikāli ir tas, ka iluzori imitēti ne tikai apdares materiāli, bet arī atdarinātās izstrādājumu tehniskās īpatnības.

Visizcilākais šajās dekorācijās ir panno gleznojumi ar Romas ainavām. Cik ļauj spriest attīrītie laukumi, attēlotas galvenokārt antīkās pilsētas drupas, uz kuru fona darbojas 18.gs. cilvēki – smeļ no baseina ūdeni, zīmē Konstantīna arku, glezno Kvirināla pili. Lielākie no 10 konstatēto panno laukumu atsegumiem rāda Romas forumu ar Konstantīna arku un „Monte Cavallo” ar Kvirināla pili.

18.gs. otrajā pusē Eiropas monumentālajā un tēlotāja mākslā bija sācies jauns pacēlums, kam pamudinājumu deva arheoloģiskie izrakumi senās Romas zemē un to publikācijas gravīru veidā. Nozīmīgākais, produktīvākais un slavenākais no māksliniekiem – Džovanni Batista Piranezi (1720–1778), kuru mākslas vēsture pieskaita pirmajiem klasicisma gara iedvesmotājiem 18.gadsimtā. Viņa gravīru un ofortu sērijas ar Romas ainavu, arhitektūras objektu, skulptūru studijām un rekonstrukcijām apkopotas dažādos sējumos. Apmēram 300 viņa savākto antīko priekšmetu, paša Dž.B.Piranezi un viņa domubiedru restaurēti, kuplina pasaules nozīmīgākās muzeju kolekcijas. Jauno ideju un estētisko meklējumu aizrauti, daudzi Eiropas zemju mākslinieki devās uz Romu studijās, lai vēlāk kļūtu par antīkās kultūras apdziedātājiem savā daiļradē. Monumentālajā glezniecībā aktuāli kļuva ainavu gleznojumi ar antīkās arhitektūras krāšņajām un romantiskajām drupām. Tādi atrodami arī Polijas karaļu pilīs – gan itāļu, gan italizējošo vācu vai poļu mākslinieku izpildījumā. Raksturīgs, Krāslavas gleznojumiem tuvs piemērs – 1778.gadā J.B.Plerša gleznotie panno Mišļevices pilī Lazenkos. Poļu aristokrātijas māksliniecisks ievirzi spilgti raksturo karaļa Staņislava Augusta kabineta zīmētāja Zigmunta Fogela lapas, kurās Romas drupu izskatā parādītas Polijas piļu drupas romantisku ainavu fonā.¹⁸¹

Krāslavas pils zālēs panno gleznoti ar ievingrinātu mākslinieka roku. Arhitektūra izceļas ar rūpīgu sagatavojuma zīmējumu, celtnes ir konstruētas pacietīgi, līdz sīkumam atdarinot detaļas. Kompozīcija ar Kvirināla pili precīzi atkārtoti Dž.B.Piranezi ofortu „Monte Cavallo” laukuma skats”. Priekšplānu gleznojuma autors papildinājis ar akmens bloku krāvumu, sagāztu kolonnu detaļām un cilvēku grupu. Citās kompozīcijās autors, izmantojot Piranezi gravīru fragmentus, tos brīvi komponējot un papildinot.¹⁸²

Gleznojumus kopumā veidojis pieredzējis dekorators monumentālists, kurš kompozīcijām pratis izmantot grafiskos paraugus un arī pats varējis veikli sacerēt un attēlot.

¹⁸¹ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Informācija no: Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1485.f., 5.apr., 403.l.

¹⁸² Lancmane I. Krāslavas jaunā pils - 18. gs. Latgales arhitektūras un mākslas pieminekļi. Grām.: *Materiāli feodālisma posma Latvijas arhitektūras vēsturei*. 2. laidniens. Rīga, 1987. 36.lpp

Tāpat augsti novērtētie gleznojumi vedina uz secinājumu – varbūt acu priekšā ir romiešu Gastaldi gleznojumi.

Kā vērtē I.Lancmane, Krāslavas jaunā pils ienākusi Latvijas mākslas vēsturē pēkšņi, kā līdz šim neiepazīts piemineklis. Celtnes arhitektūra līdzšinējā pārbūvētajā un izkropļotajā veidā varēja radīt tikai pārpratumus, bet gleznojumu pastāvēšana interjeros vispār nebija zināma. Jaunie izpētes dati to ievirza par Latgales 18.gs. laicīgās arhitektūras izcilāko pieminekli. Gleznojumi pēc savas nozīmības ierindojami uzreiz aiz Rundāles pils plafoniem. Līdz ar to Krāslavas pils ansamblis uzskatāms par Latgales izcilāko baroka perioda rezidences paraugu kas pēc savas nozīmes neatpaliek no tam radniecīgajiem ansambļiem Polijā.¹⁸³

Saskaņā ar LPSR Kultūras ministrijas un Kultūras pieminekļu restaurēšanas projektēšanas kantora uzstādījumu, galvenā uzmanība interjeru atjaunošanā jāpievērš 18. gadsimta III ceturkšņa gleznojumu saglabāšanai pils rietumu daļas 1.stāvā, kur zondāžas veikusi Rundāles pils muzeja speciālistu grupa Ievas Lancmanes vadībā 1984.gada rudenī, veicot arī gleznojumu virskārtas konservāciju.

Pēc gleznojumu apsekošanas 1986.gada rudenī, ko veikusi Rundāles pils muzeja speciālisti konstatēja, ka notiek progresējoša gleznojumu bojāeja, kuras galvenais iemesls ir augstais mitruma līmenis mūra konstrukcijās. Lai nodrošinātu gleznojumu konservācijas darbu uzsākšanu tuvākajā laikā, Ieva Lancmane rekomendēja veikt pasākumus gleznojumu saglabāšanai, nodrošinot telpās ar vērtīgākajiem gleznojumiem atbilstošu patstāvīgu mikroklimatu (ar to saprotot temperatūras un mitruma režīmu), ar nepieciešamību veikt hidroizolācijas darbus. Tāpat Lancmane uzsver, ka ir jāpastāda akts par vērtīgāko gleznojumu defektiem un jāizstrādā konservācijas tehnoloģiskā procesa programma un citi nepieciešamie materiāli. Visbeidzot, atbilstoši noteikumiem, sagatavotā dokumentācija jāiesniedz LPSR Kultūras ministrijas Zinātniski metodiskajai padomei, kura novērtēs sagatavoto materiālu kvalitāti un pieaicināto restauratoru kvalifikācijas atbilstību atbilstošas sarežģītības darbiem.

Telpās, kuras atrodas pils austrumu daļā, konservācijas un restaurācijas darbus varēs uzsākt tikai pēc jumta uzlikšanas. Nepieciešamos konservācijas darbus gleznojumu un dekoratīvo krāsojumu fragmentu saglabāšanā varēs konkretizēt, kad būs zināma konkrēta restauratoru grupa.

1985.gada oktobrī Krāslavas pilsētas Tautas Deputātu padomes izpildu komitejas kultūras nodaļa pasūtīja tehnisko darba projektu ēkas pagaidu jumta konstrukcijai. To izstrādāja arhitekts L.Zemītis pēc Krāslavas pils konstrukciju vizuālās apskates 1985. gada

¹⁸³ Turpat, 29.lpp.

septembrī, lai novērotu turpmāko pils ēkas ķieģeļu mūra sienu, pārsegumu un konstrukciju, kā arī interjera apdares turpmāko bojāšanos atmosfēras kaitīgo apstākļu ietekmē. Konstrukciju paredzēts izgatavot no otrās šķiras koka elementiem, kuri ir dziļi piesūcināti ar antipirēnu sastāvu un konstrukcija tiek atbalstīta uz minētā, jaunizbūvētā pārseguma konstrukcijas. Tāpat tiek uzsvērts, ka ir nepieciešams izbūvēt pārsegumu no metāla un dzelzsbetona elementiem pēc iepriekš izstrādāta darba projekta. Būtiski, ka šis projekts paredz neizbūvēt mansarda stāvu, tajā pašā laikā uz esošās konstrukcijas plānots atbalstīt pagaidu jumta konstrukciju.

Lai maksimāli efektīvi izmantotu esošos resursus, bojātie ķieģeļu mūra sienu posmi, kuros java ir zaudējusi sasaisti, ir nojaucami un pārmūrējami, bet ķieģeļu mūra sienā mūrlatas piestiprināšanai ir jāiebetonē enkurbultas. Tāpat jumta konstrukcijas koka elementu garumi jānosaka uz vietas, bet visas koka elementu virsmas saskares vietās ar mūra vai betona virsmām ir jāizolē ar jumta papes starpliku.

Minētā pagaidu jumta segumu ir plānots veidot, uzklājot 2 kārtas jumta papes, no kurām apakšējā kārtā tiek pienaglotā pie dēļu klāja, bet augšējā kārtā tiek noklāta uz darvas mastikas.¹⁸⁴

1986.gada 10.novembrī apspriedes pie Latvijas PSR Kultūras ministra vietnieka I.Batraga laikā tiek skatīts jautājums par Krāslavas pils jumta restaurācijā pielaisto kļūdu un priekšlikumu novēršanā izskatīšanu. Būtiski, ka neprecizitāte Krāslavas pils jumta restaurācijā pieļauta Kultūras pieminekļu restaurēšanas projektēšanas kantora un celtnieku vainas dēļ. Līdz ar to tiek pieņemts lēmums lūgt Krāslavas remonta celtniecības pārvaldi pagaidu variantā iesegt ar ruberoīdu izbūvēto jumta daļu. Savukārt Kultūras Pieminekļu Restaurēšanas Projektēšanas kantorim tika uzdots izgatavot papildus tāmes un nepieciešamos darba zīmējumus.¹⁸⁵ Jau gadu vēlāk, 1987. gada aprīlī, tika izstrādāts tehniskais darba projekts mansarda jumta konstrukciju korektūrai, labojot pieļautās kļūdas 1985. gadā uzliktā jumta konstrukcijā.¹⁸⁶

1988.gadā ir rasts risinājums ēku funkcionalitātes un ekonomiskās pamatotības nodrošināšanai. Būtiskākais šķērslis – darbaspēka un profesionāļu trūkums. Tādēļ 1988. gada 21.novembrī Krāslavas rajona Izpildkomiteja adresē LPSR Kultūras ministram Raimondam Paulam par perspektīvajiem plāniem, saskaņā ar Krāslavas pils izmantošanas koncepciju, pils

¹⁸⁴ Krāslavas pils. Tehniskais darba projekts. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Sējums: Pagaidjumta konstrukcija. Rīga. 1985.gads.

¹⁸⁵ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-869. Dokumentu fonds Inv.nr. 28627/6725 III.

¹⁸⁶ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Mansarda jumta konstrukciju korektūra. Tehniskais darba projekts. Sējums nr. 17. Rīga. 1987.gads.

ēkā plāno ievietot Krāslavas vēstures un novadpētniecības muzeju. Telpās, kurās ir vērtīgākie gleznojumi, plānojot izveidot kā attiecīgā vēsturiskā perioda ekspozīciju. Lai paātrinātu sarunu gaitu, projekts jau ir izstrādāts. Tāpat, saskaņā ar 1985. gadā veiktās izpētes rezultātiem, tika atklāti divu ēku pamati un ir plānots atjaunot šo ēku arhitektoniskos apjomus, izvietojot tajos radošās jaunatnes dzīvokļus vai darbnīcas.

Jumta likšanas darbi neritēja tik raiti, kā tos 1980. gadā aprakstīja laikraksts „Komunisma ausma”. Gausos jumta likšanas tempus 1989. gadā laikraksts „Komunisma ausma” skaidro ar skārtnieka trūkumu. Laikraksts arī atsaucas uz poļu restauratoru iesaisti, kuri darbu varētu pabeigt 2 – 3 gadu laikā, kā apgrūtināšo apstākli laikraksts min valūtas jautājumu, varētu risināt LPSR Ministru padomes lēmums. Jau laicīgi cenšoties pasargāt pili no vandāļiem, 1989.gada talkas laikā pilij tika aizliktas ar ķieģeļiem un gāzbetona blokiem durvju un logu aillas, pasargājot no aukstuma telpas, kur ir freskas, izcirta krūmus pils dienvidu pusē. Tādējādi pils tika pilnībā sagatavota ziemai.¹⁸⁷ Minētais laikraksts talkā paveikto uzsvēra kā muzeja darbinieku lomu pils saglabāšanā.¹⁸⁸

Meklējot risinājumus projekta, kura kopējās izmaksas ir aptuveni 584 tūkstoši rubļu un tehniskās un cilvēkresursu iespējas ir zemas, īstenošanai, Krāslavas rajona izpildkomiteja iesaka pils ansambļa ēku restaurāciju uzticēt Polijas Tautas Republikas firmai PKZ. Risinot dzīvojamās platības jautājumu, Krāslavas rajona izpildkomiteja 1990. gadā plāno nodrošināt 30 dzīvokļus speciālistiem. Mēnesi vēlāk Kultūras ministrs Raimonds Pauls dod akceptu, piebilstot, ka vienīgi iesaistot Polijas speciālistus, ir iespējams saglabāt Krāslavas pils kompleksu izveidojot to par Latgales kultūras centru.¹⁸⁹

Krāslavas rajona vadītāji un ārzemju tirdzniecības biroja darbinieki 1990.gada nogalē parakstīja kopīgu protokolu, kas paredzēja pils restaurāciju ar poļu firmas PKZ palīdzību. Līguma izpildi traucēja valūtas trūkums un tas, ka Latvijā nav ārējās tirdzniecības apvienības, kas var kārtot finansiālos darījumus ar ārzemju celtniecības firmām.¹⁹⁰ Lai arī tika uzsvērts, ka daļu no apmaksas ārzemju partneri varētu saņemt bartera veidā, darījums netika izpildīts.

Plānus izjauc politiskā režīma maiņa, kā rezultātā tiek pazaudēts gan finansējums, gan telpu ekonomiskās pielietojšanas iespējas, saistībā ar jaunajiem tirgus ekonomikas apstākļiem valstī.

¹⁸⁷ Gekišs, V. Kas palīdzēs pilij? *Komunisma Ausma*, 1989, 4. nov.

¹⁸⁸ Kurš uzliks pilij jumtu? *Komunisma Ausma*, 1989, 6.jūlijs, 80.nr, 3.lpp

¹⁸⁹ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-871.

¹⁹⁰ Livdāne, M. Vai tiešām augšāmcelsies vecās pils? *Cīņa*, 1990, 1. maijs.

1991.gadā sākās diskusija par pils renovāciju, aptuvenās aplēses – 12 miljoni dolāru.¹⁹¹ Tā paša gada decembrī Krāslavā ieradās Spānijas pilsone *Marija Concepcion Liorens Fuentes Bustillo M. De Gelo*, pretendējot uz Plāteru dzimtas mantojumu, tostarp Jauno pili. Minēto īpašumu mantinieci interesēja divas lietas: juridiskie aspekti un naudas summa. Tā kā naudas summu Krāslavas muzeja vadītājs Voldemārs Gekišs, kurš bija uzaicināts uz Spāniju, nespēja nosaukt, jo ir saglabājusies tikai 1980. gadu poļu restauratoru aplēses – 6 miljoni USD.¹⁹² Sadarbība ar De Gelo pārtrūka, jo viņa nevar pretendēt uz īpašumu Latvijā, kas jau reiz atsavināts un pārdots.¹⁹³ Pēc pils pārņemšanas pašvaldības rokās 2006.gadā, pašvaldība plānoja atkārtoti piedāvāt to pārpirkt. Lai arī bija plānota pils pirkšana un pārdošana un panākta mutiska vienošanās, tā neizdevās arī situācijā, kad Krāslavas pilsētas dome piedāvāja pili iegādāties par 1 latu.¹⁹⁴

2003.gadā atjaunošanas darbiem pēc pašvaldības datiem bija nepieciešami 5 miljoni latu. Projekta INTERRIG IIIA ietvaros tika plānoti un tika izstrādāti priekšizpētes un tehniskais projekts Krāslavas pilij.¹⁹⁵

Desmit gadus ziņas par Krāslavas jaunās pils saglabāšanas darbiem Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijā nav pieejamas. Nākamās secīgās ziņas par pils saglabāšanu sniedz 2001. gada 8.janvāra pils apsekošanas akts Nr.1, kurā raksturota situācija pilī: pa sienām redzamas vertikālas plaisas, virs cokola – mitruma plankumi, sāļu izdalījumi, vietām izkrituši ķieģeļi, nokritis apmetums. Aizmūrētie logi regulāri tiek izgāzti, telpās caurvējš, kas bojā freskas. Jumta skārda plāksnes vietām noplēstas, norautas notekcaurules un teknes. Mitruma dēļ bojāta augšējā dzega, izkrituši ķieģeļi. Kā risinājumu situācijas uzlabošanai, apsekošanas veicēji norāda izgāzto logu aizmūrēšanu un ar iesaka ar dēļiem aizsist izsistās loga rūtis.¹⁹⁶

Ar šo apsekojumu sākas virkne regulāru vizīšu, kuru laikā tiek konstatēts pils tehniskais stāvoklis. Būtiski, ka apsekojumi tiek veikti gan pašai ēkai, gan gleznojumiem, jo abiem iepriekšminētajiem ir kultūras pieminekļa statuss. Tā 2002. gada 23.aprīļa apsekošanā secināts, ka mitruma dēļ daudzviet apgleznotajos laukumos nolobījusies krāsa. Sāļu izdalījumi un mitruma plankumi, krāsas bālas, vāji saredzamas, daudzviet vispār nav redzamas, sienu

¹⁹¹ Grīnberga, M. Plāteru pili privatizēt nav tik viegli, kā gribētos. *Diena*, 1993, 17. jūn.

¹⁹² Grīnbergs, A. Spānijas marķīze privatizēs Plāteru pili Krāslavā. *Lauku Avīze*, 1997, 14. febr., 32. lpp

¹⁹³ Pērku pili par latu! *Sestdiena*, 1995, 28.janv. (Krāslava pēc Plāteru laikiem. - Pils turpmākais liktenis).

¹⁹⁴ Dubovskis, V. Paļaujoties uz donju no Spānijas. *Ezerzeme*, 1992, 6. marts. Šāda informācija pieejama arī laikrakstā *Sestdiena* 1995. gada 24. nr.

¹⁹⁵ Kavinska, I. Krāslavas pils ieplānotā gaišā rītdiena. *Lietišķā Latgale*, 2007, 21. marts.

¹⁹⁶ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

gleznojumu vietās uzraksti ar ķieģeļu lauskām un ogli. Jālikvidē skolēnu izgāztie aizmūrētie logu caurumi un jānoslēdz durvis.¹⁹⁷

Arī 2002. gadā pils ir sliktā tehniskā stāvoklī, līdz ar to ir praktiski neiespējami atrast tai potenciālo īpašnieku, lai arī interese ir pastāvējusi jau kopš neatkarības atjaunošanas.¹⁹⁸

2003. gadā tiek organizētas divas apsekošanas – pirms un pēc ēkas ierakstīšanas zemes grāmatā (attiecīgi februārī un oktobrī). Februāra apsekošanā konstatēts, ka pamatos un ārējās sienās plašas plaisas, nokritis apmetums un izkrituši ķieģeļi. Izlauzti logu rāmji un aizmūrētie logi. Iekštelpās valdošā mitruma dēļ sienu gleznojumi pārklājušies ar pelējumu un sāli, ir apzīmēti.¹⁹⁹ Oktobra apsekošana neatklāja uzlabojumus: nevienmērīgās temperatūras un sāļu izdalīšanās dēļ freskas birst nost. Kādā no telpām zīmējumi aptuveni 1m augstumā no zemes pilnībā zuduši. Līdz ar to tiek uzsvērts, ka steidzami nepieciešama saglabāto gleznojumu nostiprināšana.²⁰⁰

Attiecībā pret ierakstu zemesgrāmatā – 2003.gada 12.februārī Krāslavas zemesgrāmatu nodaļas zemesgrāmatā tiek ierakstīta Krāslavas jaunās pils ēka ar kadastra Nr. 6001 002 0822. Saskaņā ar zemesgrāmatas datiem, ēkas kopējā platība ir 14,4322 ha, ieskaitot ēkas ar zemes gabalu Pils ielā 2,4,6,8, 10. Kā īpašnieks ir norādīts Latvijas Republikas Finanšu ministrija (ar 2003.gada 12.februāri).²⁰¹

2004. gada sākumā – 29.janvārī – ēka ar Ministru Kabineta rīkojumu Nr. 55 tiek nodota pašvaldības īpašumā. Lai risinātu ēkas saglabāšanas jautājumu un iespējamo pārdošanu, Krāslavas novada dome 2004. gada 15.martā raksta iesniegumu nr. 198 VKPAI ar lūgumu izsniegt tehniskos noteikumus Krāslavas pils apbūvei ar parku un parka arhitektūru atjaunošanai saistībā ar jauna pils īpašnieka meklējumiem. VKPAI, atbildot uz minēto iesniegumu, sniedz atbildi nr. 09-05/686. VKPAI sagatavo tehniskos noteikumus, atbildes adresē piebilstot, ka jaunajam vai esošajam īpašniekam jāievēro izmantošanas un saglabāšanas noteikumi, MK paredzētajā kārtībā, ar to saprotot objekta saglabāšanu, to atjaunojot vai maksimāli pietuvinot oriģinālajam vizuālajam tēlam.²⁰²

¹⁹⁷ Krāslavas pils. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 88733-2 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

¹⁹⁸ Dukaļska, I. Gatavojas privatizēt Krāslavas pili un parku. *Latgales Laiks*, 2002, 13. dec.

¹⁹⁹ Krāslavas pils. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 77889 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰⁰ Krāslavas pils. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 77887 IV. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰¹ Krāslavas pils. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 63254 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰² Krāslavas pils. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 69599-5 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

Tā paša gada jūnijā tiek apsekoti gan sienu gleznojumi, gan ēka kopumā. Attiecībā pret gleznojumiem, ņemot vērā to, ka to nostiprināšanas darbi nav veikti, pamatu mitruma ietekmē ir sairusi, vietām zuduši. VKPAI pārstāve Dzidra Bukeviča izsaka nepieciešamību pēc nekavējoša darba to saglabāšanā.²⁰³ Attiecībā pret pili – ēka ir avārijas stāvoklī, bet apkārtne nesakopta.²⁰⁴

Situācija nemainās arī 2005. gadā (apsekošanas akti Nr. 12. un 13.²⁰⁵) un 2006. gadā (apsekošanas akti Nr. 12. un 13.²⁰⁶).

2005. gadā Krāslavas pils liktenis joprojām nav īsti skaidrs, jo šajā gadā ēka ir tukša, ir iekonservēti restaurācijas darbi²⁰⁷ un līdzšinējie potenciālie pircēji ir pārpircēji, tādēļ pils paliek pašvaldības īpašumā.²⁰⁸

2006. gada martā no Kultūrkapitāla fonda tika saņemti 1500 lati skatu laukuma izbūve, pils un žoga remontam, kur lielākā daļa līdzekļu tika iztērēti pils teritorijas sakopšanai.²⁰⁹ Šajā gadā tiek saņemti INTERRIG IIIA līdzekļi 200 000 EUR apmērā tehniskā projekta izstrādei. Kopējais projekta apjoms – 424 000 LVL ir paredzēts ēkas rekonstrukcijas darbu veikšanai.²¹⁰ Pils atjaunošanas darbi tika veikti saskaņā ar Krāslavas pils kompleksa un parka attīstības koncepciju 2006. - 2008. gadam, piesaistot investīcijas:

- sakopšanas talkas pils teritorijā;
- pils priekšizpētes un tehniskā projekta izstrāde;
- parka un pils celiņu seguma atjaunošana/nomaiņa;
- publiskās distanču slēpošanas trases ar apgaismojumu izveide;
- apgaismojuma ierīkošana;
- centrālo kāpņu sakārtošana;
- veco koku izzāģēšana un jaunu koku stādīšana saskaņā ar projektu;
- estrādes celtniecība pils teritorijā;
- pils pazemes eju izpēte;

²⁰³ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 77996 IV. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰⁴ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 77994 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰⁵ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 78060-2 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰⁶ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 93680-3 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰⁷ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 46408-11 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁰⁸ Baranovska, I. Krāslavas pils liktenis joprojām ir neskaidrs. *Latgales Laiks*, 2005, 22. nov.

²⁰⁹ Meklē naudu piļu atjaunošanai. *Latvijas Avīze*, 2006, 23. marts, 23. lpp.

²¹⁰ Rancāne, A. Krāslavas pils atkal kļūs par Latgales lepnumu. *Diena*, 2006, 13. jūl., Nr.160, 4. lpp.

- muzeja infrastruktūras uzlabošana;
- amatniecības studijas izvietošana vienā no palīgēkām;
- video novērošanas ierīkošana visā teritorijā;
- vietēja un starptautiska mēroga pasākumu rīkošana pils teritorijā;
- pils kompleksa māketiņa pasākumu organizēšana.²¹¹

2007. gada 18.jūnijā VKPAI tiek saskaņots SIA „Arhitektoniskās izpētes grupa” sagatavotais Krāslavas pils kompleksa izmantošanas koncepcijas skiču projektu,²¹² bet jau novembrī Krāslavas novada dome adresē iesniegumu Nr. 1.2.3/809 VKPAI par atļauju veikt sienu glezniecības nostiprināšanas un restaurācijas darbus, kurus veiks restaurators Staņislavs Astičs. VKPAI šos darbus saskaņo kā konservācijas darbus.²¹³

2007. gadā notikušā semināra „Krāslavas gaišā pils – vakar, šodien, rīt” laikā izskan doma, ka pils, bibliotēka un citas Krāslavas pils kompleksa ēkas gāja bojā padomju ierēdņu dēļ, kuri noniecināja arhitektūras un vēstures mantojumu, kas neiekļāvās komunisma cēlāju ideoloģijas rāmjos. Semināra laikā par iespējām rekonstruēt pili runāja Laima Markova, prezentējot iespējas renovēt pili.²¹⁴

2008.gadā notiek vairākas apsekošanas. 5.janvāra apsekošanā Bukeviča secina, ka situācija ar gleznojumiem nav mainījies (apsekošana notiek pirms konservācijas darbiem): sienu gleznojumi avārijas stāvoklī, birst apmetuma kārtā kopā ar gleznojumiem, telpās liels mitrums, steidzami jāveic fresku nostiprināšana.²¹⁵ Attiecībā pret pils ēku, slēdziens ir nemainīgs – ir nepieciešams nekavējošs risinājums, jo papildus minētajiem bojājumiem, jumtā ir parādījušās sūces tā bojājumu dēļ.²¹⁶ 10.aprīļa apsekošanā Bukeviča atsaucas uz 2007.gada novembra – decembra laikā veikto pils sienu gleznojumu nostiprināšanu. Lai arī gleznojumi ir nostiprināti, līdzšinējās nolaidības, laika apstākļu un atklātā mitruma dēļ gleznojumi daļēji zaudēti.²¹⁷ Šajā datumā notiek arī pils ēkas apsekošana, kuras laikā secināts, ka pils ir avārijas stāvoklī. Vienīgās izmaiņas ir piedzīvojis pils parks, jo 2006.gadā tika

²¹¹ Roga, J. Pūlas glābt pils kompleksu. *Ezerzeme*, 2006, 28. apr., 2. lpp.

²¹² Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 79663-3 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²¹³ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 84198-2 IV. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²¹⁴ Gončarovs, A. Grāfu pils – gaišas ieceres. *Ezerzeme*, 2007, 6. marts, 2. lpp.

²¹⁵ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 93679-5 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²¹⁶ Turpat.

²¹⁷ Turpat.

ierīkots skatu laukums pils kreisajā pusē, bet 2007.gadā tika veikta akmens mūra (grotas- I.Z.) pārmūrēšana.²¹⁸

2008. gada 18. aprīlī SIA „Arhitektoniskās izpētes grupa” pēc Krāslavas novada domes lūguma izstrādāja Krāslavas pils ēkas restaurācijas tehnisko projektu un lūdza izskatīt un saskaņot to. VKPAI vienbalsīgi sniedz saskaņojumu izstrādātajam projektam²¹⁹ un tā paša gada 22.augustā SIA „Arhitektoniskās izpētes grupa” pēc Krāslavas novada domes lūguma izstrādāja Krāslavas pils parka grotas rekonstrukcijas tehnisko projektu. VKPAI minētajam tehniskajam projektam sniedz saskaņojumu. Līdz ar to jau 2008. gada augustā Krāslavas novada dome nosūtīja VKPAI iesniegumu atļaujas saņemšanai Krāslavas pils ziemeļu un austrumu fasādes renovācijas un restaurācijas darbiem, kur VKPAI izsniedz atļauju Nr. K - 0000650, paredzot:

- Fasādes plaisu atkalšanu un nostiprināšanu ar kaļķa javas injekcijām;
- Sāļu izsvīdumu notīrīšanu;
- Skārda iekļājuma un lietus ūdens noteku atjaunošanu;
- Zudušo sandriku atjaunošanu;
- Pirmā stāva logu aizmūrēšanu un otrā stāva logu aizsegšanu ar koka vairogiem;
- Durvju nomaiņu.²²⁰

Pēdējās pieejamās VKPAI dokumentētās ziņas ir par izskatīto un apstiprināto projektu par ēkas jumta nomaiņu un 2008.gadā notikušo ēkas fasādes krāsošanu un iluzoro logu uzzīmēšanu.²²¹

Krāslavas Pils kompleksa Jaunās pils rekonstrukcijas un atjaunošanas darbu, tāpat kā Bibliotēkas ēkas un parka gadījumos, ir balstīti uz tehnisko projektu izstrādi. Būtiskākā atšķirība ir ēkas iekštelpās 1984. gadā atklātajiem sienu gleznojumiem kā unikālai 18.gadsimta III daļas iezīmei, kas nav īpaši izplatīta kā Latvijā, tā tuvākajā apkārtnē. Būtiski, ka sienu gleznojumi unikalitātes ziņā neatpaliek no Rundāles pils apgleznotajiem plafoniem.

²¹⁸ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 93679-5 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²¹⁹ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Krāslavas pils. PDC. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870. Dokumentu fonds. inv.nr. 83511-3 III

²²⁰ VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Krāslavas pils. PDC. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 84983-3 III

²²¹ Roga, J. Bez pagātnes nav nākotnes / Ezerzeme – Nr.72 (2008, 16. sept.), 2. lpp.

Pils atjaunošanu un saglabāšanu var iedalīt piecos posmos, kur katrs ieņem būtisku lomu objekta kopējā saglabāšanas hronoloģijā.

Pirmais posms ir datējams no 1920. līdz 1984. gadam, kad tiek plānota ēkas piemērošana kultūras iestādes prasībām un veikts iekštelpu remonts un jumta nomaiņa, kas līdz galam netiek paveikts atrasto unikālo gleznojumu dēļ.

Otrais posms ir atklāto sienu gleznojumu apsekošana un to unikalitātes fiksēšana periodā no 1984. – 1986. gadam. Šajā laika posmā tiek fiksēti ne tikai sienu gleznojumi, bet arī pārējie arhitektoniski vērtīgie elementi, piemēram, pilastri, hermas un kapitēļi.

Trešais posms iezīmējas 20.gadsimta 1980. un 1990. gadu mijā, kad jau ir izstrādāts tehniskais projekts ēkas un tā kompleksa piemērošanai Latgales kultūras centra vajadzībām, bet režīma maiņa izjauc plānotās ieceres.

Ceturtais posms - 20.gadsimta pēdējā desmitgade – neveiksmīgie mēģinājumi atrast finansētāju vai arī pili pārdot tās tehniskā stāvokļa dēļ. Lai arī ēku atbrauc apskatīt tiesiskā mantiniece un Krāslavas muzeja pārstāvis ar domes priekšsēdētāju viesojas Spānijā, ēka netiek pārdota.

Piektais un noslēdzošais posms – laika posms no 2000. gada līdz mūsdienām. Šajā laikā tiek rasti finanšu līdzekļi, lai atjaunotu ēkas fasādi, nostiprinātu gleznojumus un sakārtotu ēkas apkārtni. Būtiski, ka šajā laika posmā ēkas kā kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana kļuva par nozīmīgu Krāslavas novada domes prioritāti.

Kopumā raugoties, Krāslavas Jaunās pils saglabāšanas darbi, ņemot vērā tās unikalitāti, ritēja pārlieku lēnā gaitā un ieguldītais darbs tās atjaunošanas plānošanā ir lielāks kā faktiskie rezultāti. Kā būtiski aspekti pils apsaimniekošanas, rekonstrukcijas un ekonomiskās pielietošanas nerealizēšanā ir finansējuma trūkums un ar to saistītā ēkas tehniskā stāvokļa strauja pasliktināšanās.

2.3. Krāslavas pils parks

Pirmo reizi parks kā kultūras vērtība minēts 1950.gada 20.janvārī izdotajā Krāslavas pils parkā esošā pieminekļa Lielā Tēvijas karā kritušo padomju armijas karavīru brāļu kapiem pasē. Minētais kritušo karavīru piemineklis tika uzcelts 1949.gadā, pamatojoties uz Krāslavas

pilsētas izpildkomitejas lēmumu.²²² 1957.gadā Krāslavas parku iekļauj valsts aizsargājamo objektu sarakstā,²²³ bet lēmumu par parka kā pieminekļa uzņemšanu valsts aizsardzībā pieņem LPSR Ministru Padome 1983.gada 18.kotobrī ar lēmumu Nr. 595.²²⁴

Līdz ar Jaunās pils izpētes un tehnisko projektu izstrādi, tās apkārtnes kā vienotas koptelpas izveidei, tika izveidoti arī parka tehniskie projekti, paredzot tā funkcionalitātes paplašināšanu, mazo arhitektūras formu saglabāšanu un atjaunošanu un parka kā kultūrvēsturiska pieminekļa saglabāšanu. 1982.gada decembrī tiek sastādīta kultūras pieminekļa – parka – pase, kurā tiek dots īss parka apraksts.²²⁵ Piemineklis tiek datēts ar 18.gadsimta vidu un tā tehniskais stāvoklis ir viduvējs. Kā aizsardzības kategorija tiek nosaukta valsts, bet aizsardzības zona nav minēta.

1979.gada martā tika izstrādāts tehniskais darba projekts par Ugunsdzēsības sūknētavas izveidi, kuru paredzēts novietot Krāslavas pils parkā pie esošā dīķa, piebraukšanu pie objekta paredzot no pretī parka galvenajiem vārtiem. Ceļa pievada izveidei līdz akai, tika paredzēts izveidot zemes uzbērumu vienā līmenī ar piebraucamo ceļu, kas tiks nostiprināta ar velēnām.

Patī sūknētavas ēka plānota būvēt nogāzē, pamatus apberot ar grunti. Ēkas sienu materiāls – saliekamie dzelzsbetona bloki, monolīts betons un ķieģeļi, kuri pēc izbūves plānoti apmest ar javu. Vietās, kur ēkas konstrukcija saskaras ar zemi, jāiestrādā hidroizolācija, saskaņā ar rasējumu. Ēkas pārsegumu plānots veidot no saliekamiem dzelzsbetona paneļiem ar siltuma un hidroizolācijas kārtām, bet jumta segumu veidot no trīs kārtām ruberoīda bituma mastikas ar oļu aizsargkārtu. Ēkas grīdas plānots izklāt ar keramikas flīzēm uz betona pamata, bet loga ailas plānots aizpildīt ar stikla blokiem, pasargāšanas nolūkos no bojāšanās, plānots pārsegt ar metāla sieta režģi. Ēkas vēdināšanai sānu fasādē paredzētas metāla žalūzijas, bet durvīs – iestrādāta siltumizolācija un skārda kārta. Sūknētavas sienas tika plānots būvēt no saliekamiem pamatu blokiem ar monolītām dzelzsbetona joslām. Līdz ar sūknētavu plānots izveidot ūdens krātuvi – bedri, kuras hidro izolāciju jāveido no divām kārtām ruberoīda bituma mastikā.²²⁶

²²² Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 27581/6041-2 III. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²²³ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Inv. Nr. 51504 – 9 III. Lietas nr. 08 – 04 – III – 22 – 875. 12 lpp.

²²⁴ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 47931-3 II. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²²⁵ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 47931-3 II. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²²⁶ Pasūtītājs: Krāslavas rajona Kultūras nodaļa. Objekts: Krāslavas pils. Krāslava, Puškina ielā Nr. 48

1983.gada aprīlī Krāslavas rajona Tautas Deputātu padomes Izpildkomitejas Kultūras komisija pasūta un LPSR Kultūras ministrijas Kultūras pieminekļu restaurēšanas projektēšanas kantoris izstrādā tāmi Deju laukuma un elektroapgādes un vājstrāvas tīklu kapitālajam remontam un restaurācijai²²⁷ par summu 49.900 rubļu. Tāmi sastāda, pamatojoties uz defekta aktu projektu.

1984. gadā tiek izstrādāts Krāslavas pils un parka rekonstrukcijas – renovācijas projekts, kurā uzsvērts, ka parka pilnīga atjaunošana nav iespējama, veikto izmaiņu dēļ. Līdz ar to rekonstrukcijas-restaurācijas uzdevums reducējas uz daļēju „Liepu dārza” plānojuma struktūras atjaunošanu un ainavu parka galveno skatu perspektīvu rekonstrukciju un celiņu tīkla atjaunošanu tādā pakāpē, kas nebūtu pretrunā ar visa parka kā Krāslavas pilsētas parka funkciju.

Ir iespēja atjaunot pagalma divdaļīgumu, tādējādi pagalma telpas sākotnējā struktūra būs atjaunota. Vistuvāk oriģinālam var atjaunot divas skatu perspektīvas – pa pils centrālo asi Daugavas kreisā krasta virzienā un otra – Daugavpils virzienā. Sānu perspektīvu uz pilsētas centra pusi atjaunot nevar, jo labu tās uztveršanu traucē kultūras nama ēka.²²⁸

Vēl ir iespējams atjaunot grotas ar skatu laukumu un bijušo siltumnīcu pils austrumu galā. Labvēlīgs apstākļi – grotas fiziskais saglabāšanās līmenis un siltumnīcas uzmērījums un 20. gadsimta 20.-30.- to gadu fotogrāfija.

Rekonstrukcijas laikā paredzēts:

- Atjaunot lielāko daļu „Liepu dārza” celiņu tīkla;
- Partera daļa tiks rekonstruēta pēc estrādes pārvietošanas;
- Izveidot lauci ar stādījumiem malās, pateicoties stadiona un atrakciju pārvietošanai;
- Atjaunot celiņu tīklu ainavu parka nogāzēs, tādējādi atjaunojot izzudušās skatu perspektīvas;
- Nojaucot centrālās kāpnes, atjaunot lauces vienotību;
- Likvidēt lielu daļu vēlākā laikā veikto stādījumu, paredzot jaunu veidošanu lauces malās, veidojot t.s. krūmu apmales.²²⁹

Viens no parka restaurācijas-renovācijas uzdevumiem bija pavērt skatu perspektīvas no pilsētas uz parku padomju periodā uzcelto būvju dēļ.²³⁰

²²⁷ VKPAI. Objekts Krāslavas pils parks. Objekta Inv. Nr. 86-214

²²⁸ VKPAI *Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte un parka restaurācijas-rekonstrukcijas projekts. LVVA, f. 1485, a. 5, l. 399., 10.-19.lpp., 1984.gads, 17.lpp

²²⁹ VKPAI *Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte un parka restaurācijas-rekonstrukcijas projekts. LVVA, f. 1485, a. 5, l. 399., 10.-19.lpp., 1984.gads, 18.lpp

²³⁰ Turpat.

1985. gada 23. oktobrī Krāslavas rajona arhitekts L. Leitāns LPSR Kultūras ministrijas Kultūras pieminekļu restaurēšanas, projektēšanas kantorim nosūtīja Arhitektūras – plānošanas uzdevumu: izstrādāt pils parka mazo arhitektūras formu projektu²³¹, ņemot vērā pils un parka stilistiku, uzsverot, ka izstrādātajiem elementiem jābūt no vietējiem materiāliem un bez sarežģītiem konstruktīviem risinājumiem. Minēto projektu Leitāns piedāvā noformēt divās daļās, kur pirmajā daļā tiktu izveidoti tiltiņi un parka soliņi, bet otrajā - atkritumu urnas, apgaismes ķermeņi, centrālo kāpņu margas, vārti un grotas-skatu laukuma rekonstrukcija.²³²

Leitāns raksturo paredzamās arhitektūras formas un nosauc to skaitu. Kopskaitā parkā izvietos 150 solus, kurus plānots veidot no diviem dzelzsbetona balsta elementiem un koka sēdekļa vairogš. Atkritumu urnas – 75 gabali – plānots veidot no betona elementiem ar ieliekamu metāla konteineru, bet laternas ar 2 vai 4 gaismekļiem, kas balstīti uz metāla staba, saskaņā ar elektroapgaismošanas projektu.²³³

Attiecībā pret parka ieejas rekonstrukcijām, ir plānotas trīs korekcijas kā papildinājumi saglabātajiem elementiem.

Pirmkārt, no ziemeļu puses saglabājušos vārtu stabus, kas mūrēti no granīta laukakmeņiem un ķieģeļiem plānots restaurēt, tāpat plānots restaurēt vārtu stabu nodrupušās vietas, aizmūrējot un atjaunojot apmetumu. Būtiski, ka vārtus projektēs no jauna, balstoties uz metālkalumu esošajos vārtos rietumu pusē un pie sv. Ludviga katoļu baznīcas.

Otrkārt, ieeja parkā austrumu pusē tiks veidota no jauna, ko veidos no ķieģeļiem mūrēti, apmesti vārtu stabi uz betona pamata. Metālkaluma vārti tiek plānoti tādi paši kā izejā uz Puškina ielu gadījumā.

Treškārt, no Raiņa ielas plānots atjaunot ar kārniņiem apjuntie žogu stabi, bet ieejas vārtus plānots pieskaņot esošajam žogam. Tādu pašu žogu plānots atjaunot arī starp parādes un sadalošo pagalmu. Tā kā nav vizuālu liecību, veidojot pagalma divdalījumu, to iezīmēs ar krūmu dzīvžogu.²³⁴

Jautājumu par Krāslavas pils parka rekonstrukcijas – restaurēšanas projekta izskatīšanu un apstiprināšanu izskatīja 1985.gada 18.martā Latvijas PSR Kultūras pieminekļu aizsardzības zinātniski metodiskās padomes sēdē. Līdz ar sēdes lēmumu, tika sperts būtisks, juridiski pamatots solis parka saglabāšanā un atjaunošanā. Lēmums paredzēja centrālās

²³¹ Krāslavas parka mazās arhitektūras formas. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Lietas nr. 1.-II.

²³² Turpat, 6.lpp

²³³ Turpat, 7.lpp

²³⁴ Krāslavas parka mazās arhitektūras formas. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Lietas nr. 1.-II.

kompozīcijas ass ar kāpnēm atjaunošanu, izrokot agrākā periodā stādītos stādījumus. Tāpat tika apstiprināts pils parādes pagalma ieseguma materiālu pielietojums un rīcība attiecībā pret pagalma abu daļu atdalošajiem elementiem, kur gan iesegums, gan rīcība netiek precizēti. Plānots atdalīt kājinieku ceļus no transporta plūsmas, uzsverot parka kultūrvēsturisko nozīmi un vizuālo baudījumu.

Līdz ar tiešiem darbiem, lēmums paredzēja arī sastādīt darbu izpildes grafiku, paredzot pirmajā kārtā darbu uzsākšanu parka augšējā daļā un skatu nākotnes perspektīvā - Krāslavas rajona izpildkomitejai pasūtīt parka otrās kārtas rekonstrukcijas – restaurācijas projektu parka daļai pie pils bibliotēkas līdz Krāslavas upītei. Tāpat arī tika izskatīta iespēja pārveidot pieguļošo ielu ziemeļu pusē par kājinieku ielu un pārbaudīt iespējamās grunts izmaiņas, saistībā ar Daugavas uzpludināšanu, lai nodrošinātu kokaugu saglabāšanu.²³⁵

1985.gadā izstrādātajā parka rekonstrukcijas – restaurācijas projektā tika plānots atjaunot un no jauna izveidot virkni mazo arhitektūras formu, sākot ar divu tipu parka celiņu un tiltiņu izveidi un atjaunošanu un laukakmeņu mūra žoga principiālo risinājumu.

Attiecībā pret mazajām arhitektūras formām, parka atjaunošanas projekta autore D.Balode uzsver, ka līdz mūsdienām vislabāk saglabājusies ir lielā grotā, kas mūrēta no granīta laukakmeņiem un šūnakmens. Tās mūrējuma šuvēs javā iegremdētas granīta šķembas un šūnakmens gabaliņi. Tieši tāds pats paņēmiens pielietots līdz mūsdienām nesaglabāto siltumnīcu celtniecībā. Līdz ar to Balode izsaka pieņēmumu, ka parka celtnes, iespējams bijušas stilistiski vienotas. Janelis uzsver, ka 1985.gadā izstrādātās mazās arhitektūras formas mēģināts pieskaņot esošajām būvēm un parka raksturam.

Projektā plānots izstrādāt divu tipu solus. Kā liecina 19. gadsimta Latvijas muižu parku attēli, soliņu principiālais risinājums visur bijis līdzīgs, variēts galvenokārt atzveltnes plaknes dekoratīvais aizpildījums. Pirmā tipa solus plānots izgatavot no skuju koka koksnes, kas piesūcināta ar antiseptiķiem. Tos plānots krāsot baltus ar eļļas krāsu. Būtiski, ka ņemot vērā bijušā muižas parka izmantošanas sabiedrisko raksturu, soli plānoti stacionāri, tie ar metāla detaļu palīdzību iekonstruēti zemē. Raugoties no mūsdienu pozīcijām, soliņu enkurojums dod iespēju solu kājas nedaudz pacelt no zemes virsmas, tādejādi, pasargājot koku no zemes mitruma kaitīgās iedarbības un tā izveidojums ļauj solus uz ziemas sezonu novākt un uzglabāt telpās.

²³⁵ Krāslavas pils parks. *VKPPI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 23887/6292-2 III. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

Pirmā tipa parka soli tika paredzēti izvietojšanai ap pili, kopskaitā 25, īpaši pie parādes pagalma un parka ainaviskās daļas augšējā terasē. Solu izvietojums tika pieskaņots pagājušā gadsimta lietotajiem parku soliem.

Tā kā šo solu izveidošana un uzturēšana kārtībā ir diezgan sarežģīta, izvietojšanai pārējās parka daļās tika paredzēts otrs solu tips. Šī tipa solu balsti veidoti no betona un laukakmeņu mūrējuma. Koka sēdekļa vairogs pie balstiem piestiprināts ar bultskrūvju palīdzību un vajadzības gadījumā nomaināms. Sēdekļa vairogu plānots krāsot ar eļļas krāsu tumši brūnu, 150 izveidotos solus plānots ievietot pa visu parka teritoriju.

Saskaņā ar minēto 1985.gada projektu, parkā paredzēti divi tiltiņi. Projekta autore uzsver, ka nav zināms, vai Krāslavas parkā kādreiz tiltiņi ir bijuši, bet tagad tie ir funkcionāli nepieciešami, tāpēc tiltu risinājums pieņemts pēc analogiem, proti, 19.gadsimtam raksturīgiem laukakmeņu mūra tiltiem daudzās Latvijas muižās, piemēram, Mūrmuižā, Kokmuižā, Svitenes un Īslīces muižās. Izstrādājot tiltiņu tehnisko risinājumu, projekta autore uzsver saskaņu ar saglabājamiem parka būvēm - grotu un siltumnīcu, mūra žogu, kas apjož parka teritoriju. Tilta arku izveidojums no granīta laukakmeņiem, pretēji grotas šūnakmens risinājumam pieņemts izturības laicīguma dēļ. Mūrējuma šuves plānots aizpildīt ar javā iegremdētām granīta šķembas.

Projekts paredzēja arī mūra žogu izveidi, saskaņā ar dabā vēl samērā labi saskatāmajām bijušā žoga vietām. Aprakstot tā izvietojuma un tehniskās specifikācijas aprakstu, tiek atzīmēts, ka žogi mūrēti no laukakmeņiem un sarkano ķieģeļu aplūzām, no augšas nosedzot ar cementa javas jumtiņu, bet pamati plānoti veidot no betona. Būtiski, ka tiek domāts par žoga saskaņošanu ar esošajām arhitektūras formām, proti, slīpumu katrā posmā pieskaņojot esošo žoga posmu jumtiņu slīpumam.²³⁶

Krāslavas rajona kultūras nodaļa 1987. gada sākumā lūdza Krāslavas pils parkā uzprojektēt vasaras deju laukumu 300 pāriem, sasaistot to ar mazajām arhitektūras formām, kas atbilstu parka kopskatam.²³⁷ 1987.gada maijā tiek izstrādāts tehniskais darba projekts deju laukuma izveidei parka teritorijā. To 300 pāriem plānoja izvietot Krāslavas pils parka dienvidrietumu daļā – dienvidu un austrumu krustpunkta tuvumā uz saliņas, ko apjož dīķa novadkanāls. Deju laukuma risinājums tika saskaņots ar 1984. gadā izstrādāto Krāslavas pils parka rekonstrukcijas un restaurācijas plānojumu.

²³⁶ Krāslavas parka mazās arhitektūras formas. Tehniskais projekts. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Rīga, 1985.gads.

²³⁷ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Inv. nr. 3118-19-KM

Deju laukuma arhitektoniskais risinājums tika pieņemts, vadoties no esošās situācijas – apaļā deju grīda labi ierakstās nelielajā, līdzenajā saliņā. Deju laukuma rietumu malā tiks izveidots estrādes paaugstinājums, aiz tā noēja uz zem estrādes izvietoto palīgtelpu. Šādas palīgtelpas risinājums, kā vispieņemamākais izvēlēts no parka aizsardzība viedokļa, jo jauna augsta būvapjoma iemešana šajā vēsturiskā parka daļā nav pieļaujama.

Deju grīdu plānots apjozt ar zemām laukakmeņu atbalstsienām un soliem. Savienojošajā posmā starp sienām un soliem plānots izvietot nelielas atkritumu urnas. Attiecībā pret pielietotajiem materiāliem, tiek sniegts šāds risinājums: augstākajām atbalstsienām pamatus plānots veidot no saliekamiem dzelzsbetona pamatu blokiem, bet zemākajām – no monolīta betona pamatiem. Sienas palīgtelpai plānots veidot no saliekamā dzelzsbetona pamatu blokiem, bet palīgtelpas ārsiena, kā arī visas atbalstsienas – no laukakmeņu mūra. Būves pārsegumu plānots veidot no dobiem dzelzsbetona pārsegumu paneļiem, bet ailas plānots apmūrēt ar sarkanajiem ķieģeļiem. Deju grīda – dēļu klājs pa koka brusām, bet estrādes paaugstinājumam un palīgtelpai – cementa grīda, savukārt kāpnes plānots būvēt no monolītā betona, bet ceļu segumu no specmaisījuma seguma, bet tirdzniecības laukumam - no dolomīta plātnēm.

Attiecībā pret deju laukuma un tam pieguļošā parka daļas apgaismošanu, projekta autore Balode min individuāli projektētus apgaismošanas ķermeņus, kuru balsta augstums ir 3,5 m ar pienstikla lodi kā gaismas izkliedētāju.²³⁸

Pieejas deju laukumam paredzētas pa diviem laukakmeņu mūra tiltiem. Kanāls ap saliņu tīrāms un padziļināms, lai radītu 3x3,5 m platu ūdens barjeru ap deju laukumu. Blakus deju laukumam izveidots apaļš laukums ar diametru 7.6 m un cietu segumu tirdzniecībai ar atspirdzinošiem dzērieniem. Uz tualeti plānots izbūvēt ūdensvada nozaru ar laistīšanas krānu kovārā.²³⁹ Apmēram 50 m attālumā no deju laukuma, daļēji iedziļinātā nogāzē, projektēta tualete. Tualetes izvietojums pie viena no galvenajiem ceļiem nodrošina ērtu transporta piebraukšanu būvei.²⁴⁰

Ir pieejams D.Balodes 1988.gada grotas raksturojums, kurā tā raksturota kā laika gaitā būtiski cietusi, ne velti ieguvusi nosaukumu „mākslīgās pilsdrupas”. Tā pēdējo reizi remontēta 20. gadsimta vidū, kad par 3 metriem pagarināta atbalstsiena austrumu virzienā, kā

²³⁸ Deju laukums Krāslavas pils parkā. Tehniskais projekts. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. 1987.gads.

²³⁹ *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Inv. nr. 3118-19-KM.

²⁴⁰ Deju laukums Krāslavas pils parkā. Tehniskais projekts. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. 1987.gads.

arī atjaunots ķieģeļu pilastru pārsegums. 1988. gada sākumā tai vietām būtiski iebrucis granīta laukakmeņu mūris, sevišķi atbalstsiena zem balustrādes, kā arī iebrukusi šūnakmens velve un izdrupušas ailu apmales. Bojā gājusi balustrāde, no tās saglabājusies tikai betona apakšējā josla, tāpat no atbalstsienas pazudusi guļošās lauvas skulptūra. Līdz ar secinājumiem par grotas slikto tehnisko stāvokli, tiek definēti veicamie restaurācijas – rekonstrukcijas pasākumi:

- Atjaunot izbrukušās granīta laukakmeņu atbalstsienas;
- Mūrējot atbalstsienas zem balustrādes, atjaunot kārniņu ūdensnotekas un drenāžas slāni aiz atbalsta sienas;
- Atjaunot iebrukušo šūnakmens velvi augšējā līmeņa ejā;
- Atjaunot izdrupušās šūnakmens mūrējuma ailu apmales un pilastrus;
- Atjaunot ķieģeļu dzegu;
- Atjaunot apmetumu uz ķieģeļu pilastriem;
- Atjaunot skatu laukumu, norobežojošo betona balustrādi;
- Uztādīt lauvu, ja to izdodas.²⁴¹

1989.gada janvārī tiek izstrādāta parka grotas rekonstrukcijas dokumentācija²⁴² un kopējā tāme Krāslavas pils parka kap. Remontam un restaurācijai par 81.900 rubļiem, kas sastādīta, pamatojoties uz defektu aktu.²⁴³

1989. gadā tiek izstrādāts darba projekts Tualetes un biļešu kases izveidei parka teritorijā pie deju laukuma. Biļešu kasi plānoja izvietot pie jau iepriekš projektētā tiltiņa, kas veda uz deju laukumu. Tā arhitektoniskais risinājums ir plānots kā pieskaņots jau iepriekš projektētajām parka būvēm. Biļešu kases apjoms veidots zems, bez pārseguma. Kasi norobežojošā laukakmeņu mūra siena veidota kā tilta apmales turpinājums. Kases darbavieta no apmeklētājiem norobežota ar mūra sieniņas balstītu leti. Kasei abās pusēs mūris pazemināts, uz tā izveidoti soliņi – pēc konstrukcijas analogi soliņiem gar deju laukumu. Tās pamatus plānots veidot no monolīta betona, sienas - no laukakmeņu mūra, grīdu – no cementa javas, bet kāpnes – no monolīta betona.²⁴⁴

²⁴¹ Krāslavas parka grotas-skatu laukuma rekonstrukcija. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 2.2 – I. . Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²⁴² Parka grotas rekonstrukcijas dokumentācija. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. 1989.gads.

²⁴³ Kopējā tāme Krāslavas pils parka kapitālā remontam un restaurācijai. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Rīga, 1989.gads.

²⁴⁴ Deju laukums Krāslavas pils parkā. Darbu projekts. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Rīga, 1989.gads.

Laika posmā līdz 1999.gadam attiecībā pret parku netiek veikta ne apsekošana, ne saglabāšanas darbi. VKPAI iesaistās vien plānotās sporta laukuma un manēžas saskaņošanā, 1999. decembrī nesaskaņojot to būvi, pamatojoties uz nepieļaujamu esošā parka daļas sadalīšanu divās daļās.²⁴⁵

Nākamās ziņas sniedz 2003.gada 12. februārī VKPAI Dzidras Bukevičas personā veiktā parka apsekošana, sastādot aktu Nr. 4. Tajā Bukeviča apraksta parka slikto stāvokli, minot, ka parks ir nekopts, aizaudzis, saauguši jauni koki, krūmi un sakrituši nogāzušies koki. Visur mētājas plastmasas pudeles, iesaiņojuma maisiņi. Tāpat arī zāle netiek pļauta, bet parka soliņi un kāpņu margas un stabiņi ir salauzti.²⁴⁶

2005.gada rudenī Krāslavas pašvaldība sadarbībā ar Hipotēku banku sakopa parku, taču parkā izcirstās tūjas, kas bija sertificētas ainavu arhitektes lēmums, izraisīja iedzīvotāju neapmierinātību. Iedzīvotāju iniciatīvas dēļ pastāvēja iecere iestādīt jaunas tūjas, taču ainavu arhitekste Ilze Māra Janelis iebildusi, ka būšot jānocērt visas vecās, jo tās neatbilstot nekādiem noteikumiem. Šajā gadā tiek izteiktas aplēses - kopumā parkā būtu jāizzāgē ap 30 % koku, īpaši gobas. 2005. gada beigās bija iecerēts pils teritorijā uzbūvēt arī keramikas cepli.²⁴⁷

Divus gadus vēlāk, 2005. gadā notiek sarakste par kopšanas darbiem pils parkā. 2005. gada 17. oktobrī VKPAI adresē apstiprinājumu Krāslavas novada domei par kopšanas darbiem pils parkā – pašsējas rezultātā pils ēku tuvumā, kā arī pārējā parka teritorijā augošo mazvērtīgo un bijāto koku nociršanu ar nosacījumu, ja darbi tiek realizēti pēc ainavu arhitektes I. M. Janelis izstrādāta teritorijas kopšanas darbu priekšlikuma.

Ainavu arhitekste Ilze Māra Janelis sniedz ziņojumu par Krāslavas pils parku. Janelis uzsver, ka parks kopts minimāli, galvenokārt, novācot 2005.gada janvāra vētras un citu līdzīgu postījumu sekas un nopļaujot zāli redzamākajās vietās. Parādes pagalmā nav nozāģētas 20. gadsimta sākumā stādītās tūjas, kas aizsedz pili un optiski iznīcina parādes pagalma telpu.

Slēdziens par tūjām tika sastādīts jau 1979.gada 13.augustā, minot, ka pils sākotnējā plānojumā tūju aplis nebija paredzēts. Tās iestādīja 20. gadsimta 30.-tajos gados. Pašlaik tās sasniedz līdz 8 m augstumu un aizsedz pils fasādi, kas neatbilst sākotnējam un perspektīvam

²⁴⁵ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminēkļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.nr. 54511/10 III. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-869.

²⁴⁶ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminēkļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.nr. 77893 III. Lietas nr. 08-04-III-22-875

²⁴⁷ Baranovska, I. Krāslavas pils liktenis joprojām ir neskaidrs. *Latgales Laiks*, 2005, 22. nov.

iecerēm. Līdz ar to – jāpārstāda citā vietā pēc projekta autores norādījumiem.²⁴⁸ Tūju iestādīšanu Janelis nosauc par kultūras pieminekļa bojāšanu pēc būtības. Būtībā nav sakārtota aleja no centrālajiem vārtiņiem, novākti nevērtīgie pašizsējas koki un koki pie grotas, tāpat nav sakopts skats uz dīķi un ir notikusi bezjēdzīga nevērtīgo koku saudzēšana.

Ziņojumā Janelis min darāmo darbu sarakstu: parkā izzāgēt koku tievu pašizsēju, nozāgēt tūju apli pils parādes pagalmā, pamazām retināt aleju, kas sadala lejas lauci, nozāgēt visus nokaltušās un pakaltušās gobas un ošus, starp dīķi un pastaigu ceļu izzāgēt visus pašizsējas kokus, saudzēt visus īsos krūmus, ļaut ataugt īsajiem krūmiem, apkopt īsto krūmu pudurus parādes pagalma malās un stūros. Janelis noslēdz ziņojumu, pieminot būtiskāko parka elementu - grotu ar kādreizējo krucifiksa telpu, pazemes eju un skatu platformu, kas ir vienīgā Latvijā, līdz ar to saudzējama un parks arī sakopjams.²⁴⁹

Tā paša gada septembrī Krāslavas dome adresē lūgumu VKPAI par koku ciršanu parkā, precīzāk – tūju nociršanu pils parādes pagalmā. Tūju ciršana paredzēta domes un Hipotēku bankas 6.oktobrī organizētās sakopšanas talkas laikā. VKPAI apstiprina pāraugušo Rietumu tūju nociršanu pils parādes laukumā, jo tās ir pāraugušas un neatbilst parka izveides vēsturiskajiem principiem.²⁵⁰

Divus gadus vēlāk, 2007. gada jūnijā Krāslavas domes priekšsēdētājs adresē VKPAI lūgumu saskaņot Krāslavas pils apbūves ar parku un parka arhitektūras restaurāciju Kultūras pieminekļu izpētes, konservācijas un restaurācijas programmas ietvaros plānoto atsevišķu Krāslavas pils parka žoga posmu rekonstrukciju. Atbildot uz lūgumu, VKPAI izsniedz atļauju remonta veikšanai nr. R-0000505 par parka žoga posmu rekonstrukciju – akmens mūra pārmūrēšanu un augšējās mūra daļas pārsegšanu.²⁵¹

Pašvaldība arī aktīvi iesaistījās pils kompleksa, tostarp parka, atjaunošanā. 2007. Gadā konferencē „Krāslavas gaišā pils – vakar, šodien, rīt” projektu realizācijas speciālists Andris Rukmanis prezentēja pils atjaunošanas stratēģiju. Saskaņā ar to paredzēts, ka parkā plānots ierīkot parka apgaismojumu, iztīrīt parka dīķi un pielāgot to slidotavas ierīkošanai, ierīkos arī

²⁴⁸ Arhitektūras pieminekļis – bijušās Krāslavas muižas parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Lietas nr. I, 10. - 19.lpp.

²⁴⁹ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds. Inv.Nr. 69970-3 V. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²⁵⁰ Turpat.

²⁵¹ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 81014-2 III. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

gājēju celiņus, kurus ziemā paredzēts pielāgot slēpošanas trasēm, bet vasarā veloceliņiem. Jau 2007.gadā plānots būvēt estrādi.²⁵²

2008.gadā I.M.Janelis veic atkārtotu parka apsekošanu un atzinumā „Par Krāslavas pils parka pašreizējo stāvokli”²⁵³ uzsver, ka netiek ņemti vērā 2005.gada septembra ieteikumi un aizrādījumi par īso krūmu iznīcināšanu visa parka teritorijā. Parka telpu Janelis raksturo kā būtiski degradētu veiktā krūmu vairākuma izciršanas rezultātā. Ainavas, kas atrodas pastaigu ceļu senkrasta nogāzes pakājē ir vienādas un garlaicīgas: vienmērīgi izcirsti koku stumbri projicējas uz kailām nogāzēm, turklāt nav nevienas krūmu grupas, kas virzītu skatu vai pievērstu uzmanību.

Pašlaik ir palikušas tikai spirejas pie Pils ielas žoga un pie grotas, daži lieli ceriņkrūmi pie perspektīvā informācijas centra, sorbārijas DA nogāzē, parka struktūrai un stilistikai neatbilstošais Alpu jāņogu dzīvžogs pie tikpat nevietā iebūvētajām kāpnēm un dažas vārgas vilnaino irbeņu atvases, kuras 2005.gadā bija spēcīgi un skaisti krūmi.

Janelis atzīmē, ka visā parkā ir daudz bojātu un slimu pašizsējas koku (oši, gobas), kuri nekad parkā nav stādīti. Parādes pagalmā nav izzāgētas tūjas, kas aizsedz pili un optiski iznīcina parādes pagalma telpu (parādes pagalamam jebkurā muižas centrā jābūt tai atkāpei, kas jau no vārtiem paver pilnīgu skatu uz pils fasādi. Nav nozāgēta aleja no kāpnēm līdz ielas vārtiņiem, kas rupji sadala sakaisto lejas lauci. Kāpnes 20.-tajos gados ieviestas, lai muižas ainavu parkā ieviestu ģeometriskumu, bet skatā no parka terasēm un no pastaigu ceļa, dīķis ir aizsegts ar pašizsējas kokiem, radot nekārtīgas, vertikāli sasvītrotas ainavas efektu.

Janelis norāda arī uz ainavu parka bezatbildīgu degradēšanu: ir turpināta un veikta saudzējamo krūmu nociršana – terašu malās nocirsti gandrīz visi Eiropas un kārpainie segliņi, vilnainās irbenes un citi īsie krūmi, turklāt saudzēts vairākums nezāļu un pašizsējas koku. Tiek atzīmēts, ka garenā lejas lauce nav pārskatāma, jo to sadala mākslīgi ieviestais taisnais pastaigu ceļš ar stilistiski un pēc sugu sastāva juceklīgiem stādījumiem abās pusēs.

Līdz ar faktu konstatāciju, Janelis piedāvā parka kopšanas koncepciju, kurā pirmkārt apraksta darāmos darbus parka kultūrvēsturiskās kvalitātes saglabāšanai:

1. Pārtraukt parka mūsdienīgo „sakopšanu”, kas pēc būtības orientēta uz citiem objektiem;
2. Apsaimniekošanā ievērot muižas centra apbūves teritorijas funkcionālo un plānojuma struktūru;

²⁵² Baranovska, I. Krāslavas pils komplekss sāk atdzimt. *Latgales Laiks*, 2007, 20. marts.

²⁵³ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 89619-7 V. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

3. Nepieļaut muižas parādes pagalmā jebkādus stādījumus;
4. Pārtraukt skatu pavēršanu no augšas parka uz nervozo pilsētas vidi, kā tas noticis pēdējos pāris gados. Augšējā daļa jeb augšas parks ar grotu ainavu parkā, kā arī nogāzes un terases ar kāpnēm un pastaigu ceļiem sākotnēji paredzētas relatīvi mierīgām relaksējošām pastaigām ar krāšņu un monumentālu dabas skatu baudīšanu, kā arī apcerīgām pārdomām (iespējams, ka viena no grotas telpām bija iekārtota lūgšanām). Šādai vietai nedrīkst būt plaši, nepārtraukti skati uz ikdienišķām teritorijām;
5. Pārtraukt dzīvžogu un koku stādīšanu pie celiņa un kāpnēm uz vārtiem pārdala sākotnēji plašo gareno lauci. Pretēji augšas parkam šī vieta jau muižas laikā varēja tikt izmantota dažādām rotaļām un spēlēm, lai gan platība nedrīkstēja būt pavērta pret ceļu un ikdienišķo apkārtni.²⁵⁴

Būtiski, ka Janelis norāda uz ainavu parka būtību: ir pazaudēta jebkāda sajēga par parka plānojuma struktūru, kā arī būtiski pazemināta parka kā atpūtas ārtelpas kvalitāte. To Janelis pamato ar vairākiem argumentiem. Pirmkārt, parks sākotnēji bijis muižnieka ģimenes, bet tagad pašreizējā apsaimniekotāja un viņa viesu privātā ārtelpa, kas nav apskatāma ne no malas, ne autoceļa. Te viņa atzīmē ar muļķīgo modernismu – atvērt parka skatu no malas – tas ir bīstami, jo var izprovocēt autovadītāju uz apkārstskaņģanos, lai pa kādu spraugu ieraudzītu parka vidu.

- Maksimāli saudzēt muižas ainavu parkam raksturīgos stādījumus, pamatojot to ar cilvēka skata vēršanu un uzmanību piesaistošiem objektiem;
- Jāsaglabā visi īstie krūmi, īpaši lieli augsto krūmu puduri;
- Zāli pļaut nedrīkst terasēs un zem koku noēnojuma, bet plaucē – ne ātrāk kā jūlijā;
- Liepu dārzā nekādi uzlabošanas darbi nav pieļaujami,²⁵⁵

Janelis min arī praktiskos pasākumus 2009.gada pavasarim-vasarai, proti, nozāģēt tūjas jaunās pils pagalmā, pie grotas nozāģēt lielos kokus, kas aug virs pazemes ejas un ar saknēm to bojā, nozāģēt vai izrakt dzīvžogu kas atrodas abpus centrālajām kāpnēm un izzāģēt haotiskajās alejās augošos bērzus un ošus un tievās kļavas.²⁵⁶

Pamatojoties uz arhitektes Ilzes Māras Janelis 2008.gada 23.aprīlī veiktā Krāslavas pils parka pašreizējā stāvokļa novērtējuma atzinumā ieteiktajiem pasākumiem 2009.gada

²⁵⁴ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminēkļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 89619-7 V. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²⁵⁵ Turpat

²⁵⁶ Turpat.

pavasari– vasarai, 2009. gada aprīlī Krāslavas novada domes priekšsēdētājs Mečislavs Lukša iesniedz iesniegumu Nr. 1.2-3/338 VKPAI par atsevišķu koku ciršanas atļauju pils parka teritorijā. Koku zāģēšanas pieteikumā tiek norādītas šādas pozīcijas: nozāģēt tūjas pils parādes pagalmā, pirms grotas atjaunošanas darbu sākuma nozāģēt lielos kokus, kas aug grotas priekšā, nozāģēt vai izrakt dzīvžogu, kas atrodas abpus centrālajam lejas celiņam no kāpnēm līdz vārtiņiem. Tāpat izzāģēt bērzus un ošus, visā parkā izzāģēt nokaltušos, kalstošos un slimos kokus un nozāģēt kļavas u.c. kokus starp lejas ceļu un dīķi.²⁵⁷

VKPAI 2009. gada aprīlī sniedz atbildi Nr.12/1088. Tajā VKPAI, pamatojoties uz 29.06.2008 MK noteikumiem Nr. 717 „Kārtība koku ciršanai ārpus meža zemes” 2.2. punktu, neiebilst pret parka kopšanas realizāciju: tūju, slimo koku un kļavu, ošu un gobu (diametrā līdz 20 cm) nozāģēšanu.²⁵⁸

Inspekcija uzskata, ka nav nepieciešams izcirst 3 liepas, jo tās ir parka stādījumi un ir kultūrvēsturiski un ainaviski nozīmīgi. Koku ciršana parkā ar nolūku veidot parka telpu, ir iespējama tikai pēc atbilstoša parka rekonstrukcijas projekta izstrādes. To pašu attiecina uz 20.-tajos gados veidoto koku un krūmu stādījumu likvidēšanu un/vai pārstādīšanu. Atzinumu noslēdz nosacījums, ka parkam jāizstrādā rekonstrukcijas projekts un turpmākie labiekārtošanas darbi, īpaši koku ciršana, saskaņā ar to.²⁵⁹

Mēnesi vēlāk, 2009. gada maijā, par sporta laukuma atjaunošanas darbiem pils parka teritorijā Krāslavas novada domes priekšsēdētājs Mečislavs Lukša VKPAI adresē iesniedz iesniegumu nr. 1.2-3/403, lūdzot saskaņot sporta laukuma seguma, jaunu basketbola un volejbola konstrukciju uzstādīšanu un teritorijas sakopšanu. VKPAI adresē Krāslavas novada domei atbildi 26.05.2009, atbildot uz 18.05.2009 iesniegumu Nr. 1.2.-3/403 par saskaņojumu esošā sporta laukuma atjaunošanas darbiem. VKPAI min faktu konstatējumu, ka papildus būvniecību vispārīgi regulējošajiem noteikumiem, projekta īstenošanā ir jāņem vērā likuma „Par kultūras pieminekļu aizsardzību” 3.pants un no tā izrietošo 2003.gada 26.augusta MK noteikumu Nr. 474 „Noteikumi par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju, valsts pirmpirkuma tiesībām un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu” prasības. Iesniegto materiālu komisija izvērtēja 2009.gada 25.maija sēdē un konstatēja, ka saskaņojums tiek prasīts ar esošo sporta laukumu labiekārtošanu un teritorijas sakopšanu.

²⁵⁷ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 89619-7 V. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²⁵⁸ Turpat.

²⁵⁹ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 89619-7 V. Lietas nr. 08-04-III-22-875.

Inspekcija uzsver, ka ne pašlaik, ne turpmāk nav nepieciešama īpaša atļauja, pamatojoties uz MK noteikumu 47.punktu, minēto darbu veikšanai. Inspekcija lemj par labu darbu veikšanai, paredzot laukuma seguma atjaunošanu, jaunu basketbola un volejbola konstrukciju uzstādīšanu un teritorijas sakopšanu.²⁶⁰

2009. gada jūnijā Arhitektoniskās izpētes grupa SIA „AIG” iesniedza saskaņošanai izstrādāto projektu „Krāslavas pils parka labiekārtojums un atjaunošana”. To VKPAI bez nosacījuma par atļauju saskaņoja 2009.gada jūlijā.²⁶¹

Savukārt 2010. gada martā Arhitektoniskās izpētes grupa SIA „AIG” iesniedz saskaņošanai izstrādāto Krāslavas pils apbūves ar parku un parka arhitektūras sešu atsevišķu objektu skiču projektu „Krāslavas pils apbūves ar parku un parka arhitektūru parka labiekārtojums un atjaunošana”, kur izvērtēšanai tika nodots SIA „AIG” sagatavotais skiču projekts. 2010. gada 17. martā VKPAI dod savu atzinumu, saskaņojot to būves meta stadijā, saskaņā ar 2007. gada 18.jūnijā inspekcijā saskaņoto Krāslavas pils kompleksa izmantošanas koncepciju.

SIA „AIG” skiču projekta risinājums ir loģisks turpinājums apstiprinātajai kompleksa izmantošanas koncepcijai. Skiču projektā tiek akcentēts pils parka zonējums un piedāvāti dažādi arhitektūras mazo formu risinājumi un iespējamais to izvietojums. Arhitektūras daļa secina, ka nav šaubu par objektu atjaunošanas nepieciešamību un iesaka, ka mazo formu (soliņi, informācijas stendi un apgaismes elementi) un atjaunojamie elementi ir jākonkretizē turpmākajā projekta stadijā – parka labiekārtojuma un/ vai rekonstrukcijas projektā un atsevišķos objektu būvprojektos. A.Igals²⁶²

Līdz ar aktīvu parka apsaimniekošanu un saglabāšanas darbiem, 2008.gada 10.aprīlī, Dz.Bukeviča veic parka apsekošanu, sastādot aktu Nr. 15.14 – 04/28, kurā uzsver, ka 2006.gadā ierīkots skatu laukums pils kreisajā pusē, bet 2007.gadā tika veikta akmens mūra (domāta grota – I.Z.) pārmūrēšana. Savukārt nākamajā apsekošanā, 2008.gada 5.janvārī (apsekošanas akts Nr. 15.14 – 04/04), Bukeviča secina, ka 2004./2005.gadā ir veikti parka sakopšanas darbi, izzāģētas 6 tūjas Jaunās pils priekšā, ierīkots skatu laukums, sakopta parka apkārtnē, un uzsākti nevērtīgo krūmu izzāģēšanas darbi.²⁶³

²⁶⁰ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 90158-18 III Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²⁶¹ Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 91223-3 III Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²⁶² Krāslavas pils parks. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 95037-4 II Lietas nr. 08-04-III-22-875.

²⁶³ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 93679-5 III

Krāslavas pils kompleksā ietilpstošā parka teritorija tika veidota noteiktā regulārā plāna sistēmā, ko apstiprina 1808.gadā Krāslavas plāns, kur eksplikācijā bibliotēkai piekļaujošā teritorija nosaukta par regulāru parku.²⁶⁴ Mūsdienās no bijušā parka teritorijas regulārā dalījuma praktiski nekas nav saglabājies un tas samazinājies līdz neliela laukuma izmēriem mazās pils (I.Z.- Vecā pils jeb Bibliotēkas ēka) centrālās ieejas priekšā.²⁶⁵

Parks ir piedzīvojis būtiskas izmaiņas kopš 19.gadsimta beigām: publiskais dārzs pārdaļīts pilsētas infrastruktūras uzlabošanas nolūkos, pilnīga skatu laukuma pie bijušā Daugavpils – Vitebskas ceļa pirms publiskā dārza iznīcināšana, vairāku parka celtnu, siltumnīcas un saimniecības ēku aiz laidara iznīcināšana, kādreizējā augļu dārza vietā ir ierīkots stadions un atrakciju parks un kalna nogāzē pa centrālo skatu perspektīvas asi 20. gadsimta vidū tika ierīkotas kāpnes, kuru agrākā pastāvēšana šajā vietā ir apšaubāma.

Parka saglabāšanas darbi, līdzīgi kā Vecās pils gadījumā ir neveiksmīgi, proti, izstrādātie tehniskie projekti netiek realizēti, tādējādi parka vizuālā un estētiskā vērtība ir kritusies. Būtiski, ka parka kā kultūras pieminekļa sakopšana un atjaunošana notiek tikai 21. gadsimta pirmajā desmitgadē, jo līdz tam, kopš neatkarības atgūšanas, ziņu par parka stāvokli nav.

Parks, tāpat kā vecā pils, ir piedzīvojis pārbūves un izmaiņas, saskaņā ar laikmeta prasībām. Sākotnēji tā bija paplašināšana, iekļaujot tajā arī jauno pili, līdz vēlākos posmos parka teritorija tiek pārdaļīta un veiktas izmaiņas, paplašinot pilsētas ielu tīklu.

Mazo arhitektūras formu un skatu laukumu atjaunošana ir bijusi daļēji veiksmīga, jo parka grota ir atjaunota, bet saktu laukumu atjaunošanai ir sagatavoti tehniskie projekti. Būtiski, ka 21. gadsimtā tiek veltīts laiks un rūpes parka sakopšanai pilnvērtīgai saglabāšanai pateicoties pašvaldības, vietējo iedzīvotāju un VKPAI aktīvai rīcībai.

Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

²⁶⁴ Turpat.

²⁶⁵ Krāslavas pils. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Dokumentu fonds inv.nr. 93679-5 III
Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870.

SECINĀJUMI

Krāslavas pils komplekss ir nozīmīga Latvijas kultūrainavas daļa un, analizējot to gan no eksterjera, gan interjera skatpunktiem, būtiski bagātina Latvijas arhitektūras vēsturi. Lai arī tā būvniecības laiks ir saistāms ar 18.gadsimta II pusi, tā ēku plānojums ir daļēji saglabāts, bet ēku un parka stāvoklis mūsdienās ir kritisks.

Krāslavas pils komplekss ir būvēts kā pamatrezidence grāfu Plāteru dzimtai. Kompleksa izbūves laiks dažādos vēstures avotos atšķirās, nesniedzot pilnvērtīgu priekšstatu par tā celtniecības hronoloģiju. Skaidrs ir tas, ka ēkas ir būvētas, atbilstoši laikmetam un tā garam – vecā pils – baroka, bet jaunā pils – klasicisma periodā. Būvniecības laikmeta iezīmes tiešā veidā ir redzamas arī parka izbūvē, īpaši ņemot vērā būtisko atšķirību starp abām parka daļām, lai arī tās pēc Jaunās pils uzcelšanas tika savienotas, veidojot vienotu parka sistēmu, kuru varēja vērot no skatu laukumiem Jaunās pils priekšā.

Jaunās pils arhitekta un iekštelpu gleznojumu autora neprecizitāte joprojām paliek atklāts jautājums – avotos un vēsturiskajā literatūrā nevarēja sastapties ar skaidrojumu, bet šī jautājuma kontekstā pastāv vairākas versijas gan par ēkas būvniecības laiku, gan Jaunās pils interjeru gleznojumu autoriem.

Pils kompleksa kultūrvēsturisko nozīmi apliecina būtiskie atklājumi visā pils kompleksā un vairākkārtējie mēģinājumi atjaunot pils kompleksa agrāko izteiksmīgumu, paredzot to kultūrizglītības jomas iestādēm, piemēram, bibliotēkas, muzeja un skolas vajadzībām. Būtībā var pieņemt, ka faktiskais atskaites punkts ēkas rekonstrukcijas darbiem ir 1970.-tajos gados izstrādātie Krāslavas pils kompleksa būvju atjaunošanas projekti un nākotnes izmantošanas vīzijas.

Sākotnējā posmā (orientējoši – 20.gadsimta trešais ceturksnis) interese un viedokļi par kultūras pieminekļu saglabāšanu un jo īpaši atjaunošanu bija polāri. No vienas puses, padomju komunisma ideoloģijā audzinātā sabiedrība nevēlējās atjaunot objektu, kas simbolizē tā dēvēto muižniecības kundzības periodu, bet no otras puses – inteliģence norādīja uz būtisku aspektu – zemnieki smagi strādāja muižas teritorijā, bet 70. gadu paaudzei tā ir vieta, kur tika iegūta izglītība (gan parlamentārisma, autoritārisma un padomju periodos ēkās bija izglītības iestādes).

Saskaņā ar vēstures avotiem, tiek atklāti būtiski momenti, kas Krāslavu ar tās apbūvi izceļ un padara pārāku pār citiem Latgales miestiem ar to apbūvi.

Pirmkārt, tā ir gleznainā vieta, kas kalpo par vienu no iemesliem Krāslavas teritorijas iegādei 1729. gadā.

Otrkārt, jaunie īpašnieki, krusta karu laikā Baltijā ienākusi pārpoļojusies vāciešu Plāteru dzimta, saprotot Krāslavas potenciālu, rada nepieciešamos apstākļus, lai Krāslava kļūtu par kultūras un būtiskākais – Romas katoļu ticības – centru Inflantijas teritorijā.

Treškārt, pateicoties grāfu Plāteru ietekmīgajam stāvoklim Polijas seimā, gan Polijas karalis, gan Polijas katoļu baznīcas galva sankcionē Krāslavas kā Inflantijas laicīgās un reliģiskās dzīves centra izveidi.

Ceturtkārt, spriežot pēc apbūves (jāizceļ Krāslavas abas pils, sv. Ludviga baznīca ar sv. Donāta relikvijām, rātsnams un parks) Krāslavas miests bija gatavs ieņemt minēto statusu, ja vien ne Polijas trešā dalīšana un Inflantijas pievienošana Krievijas impērijai un tās neizbēgama nozīmes mazināšanās, pateicoties Daugavpils pilsētas, īpaši Daugavpils cietokšņa izbūvēšanai. 19. gadsimta 2. puse iezīmējas kā pagrimuma periods, kura laikā miests panīkst, situācija neuzlabojas arī 20. gadsimta I dekādē, kad muižas zeme tiek nacionalizēta, bet ēkas – pārdotas un pielāgotas skolas vajadzībām.

Līdz ar atjaunošanas projektiem pat atkārtoti (padomju un neatkarīgās Latvijas Republikas laikā) tiek izstrādāti ēku tehniskie darba projekti, paredzot ēku pielāgošanu kultūras iestāžu vajadzībām.

Var secināt, ka tika atkārtota Plāteru ideja par Krāslavu kā Latgales laicīgās un reliģiskās dzīves centru. Minētās idejas īstenošanai tiek piesaistīti resauratori no Polijas, savu akceptu sniedz LPSR Kultūras ministrs Raimonds Pauls, bet projekts netiek realizēts. Ēku ekonomiskās lietderības meklējumi notiek vairākkārt, pie kam neveiksmīgi, ņemot vērā vairākus iemeslus.

Pirmkārt, birokrātiskais aprarāts nenodrošināja ātru un efektīvu lēmumu pieņemšanas un realizēšanas procesu (sarakstes padomju periodā par ēku renovācijas un restaurācijas projektiem), to realizēšanu un atbildīgajām institūcijām projektu realizēšanas laikā.

Otrkārt, lēnie darba tempi, ko iespaidoja cilvēkresursu un speciālistu trūkums, piemēram, Krāslavas rajonā ir tikai viens skārdnieks, līdz ar to ēkas jumta uzlikšana prasa ilgāku laiku par diviem gadiem kā paredzēts attiecīgajā tehniskajā projektā.

Treškārt, politiskā režīma maiņa, līdz ar to ekonomiskā nestabilitāte un tās izraisītā Latvijas Valsts un Krāslavas finanšu krīze. Pazeminoties pieejamajiem finansējuma apjomiem, tika pārvērtētas prioritātes, līdz ar to pils kompleksa rekonstrukcijas – renovācijas darbi tika pārtraukti, atstājot tos vai nu meta stadijā, iesāktus vai arī nepabeigtus.

Pētījums ir ieguldījums reģionālās vēstures, jo īpaši Latgales – Inflantijas perioda– kultūrvēstures pētniecībā, akcentējot Plāteru dzimtas nozīmi Krāslavas miesta un Latgales vēsturē, kā arī iegūstot apkopotu pētījumu par pils kompleksa būvvēsturi un saglabāšanas darbiem. Tāpat ir svarīgi atzīmēt, ka pētījums ir nesenās vēstures pētījums, kas ir ieguldījums mūsdienu vēstures kultūras mantojuma saglabāšanas kontekstā.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

Nepublicētie avoti

Kultūras pieminekļu dokumentācija

1. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III-22-874 (Inv.nr. 78055 III; 93683-2 III; 93682-2 III; 46436-8III)
2. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III-22-874 (Inv.nr. 3126-20-KM, 20)
3. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III-22-873 (Inv.nr. 93681-2III; 62189-5 III; 93684 III; 60074 III; 77995-2 III; 52811-2 III; 63253 III; 49130- III; 3127-1-414; 46435 - 3III)
4. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-871
5. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-869 (Inv.nr. 22807/6612-2 IV)
6. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-869.
7. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-869 (Inv.nr. 28627/6725 III, 54511/10 III)
8. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III, IV-22-870 (Inv.nr. 69599-5 III; 77996 IV; 77994 III; 78060-2 III; 93680-3 III; 46408-11 III; 79663-3 III; 84198-2 IV; 93679-5 III; 83511-3 III; 84983-3 III; 93679-5 III)

Tehniskie projekti

1. Krāslavas pils. Kapitālā remonta-restaurācijas darbu tehniskais projekts, KPRPK.VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Inv. Nr. 3124-41-KM
2. Krāslavas pils. Kapitālā remonta-restaurācijas tehniskais darba projekts. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Sējums: V daļa 2., XIV sējums.
3. Krāslavas pils. Tehniskais darba projekts. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Sējums: Pils ēkas el. apgaismojuma un spēka el. iekārtas kapitālais remonts.
4. Krāslavas pils. Tehniskais darba projekts. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Marka: Telefonizācijas un radiofikācijas ārējo un iekšējo tīklu projekts.

5. Krāslavas pils. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Informācija no: Latvijas Valsts vēstures arhīvs 1485.f., 5.apr., 403.l. 9(2 reize) zondāžas materiāli
6. Krāslavas pils. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Mansarda jumta konstrukciju korektūra. Tehniskais darba projekts. Sējums nr. 17. Rīga. 1987.gads.
7. Krāslavas pils. Tehniskais darba projekts. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Sējums: Pagaidjumta konstrukcija. Rīga. 1985.gads.
8. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Dokumentu fonds. Lietas nr. 08-04-III-22-875 (Inv.nr. 27581/6041-2 III; 51504 – 9 III; 47931-3 II; 23887/6292-2 III; 77893 III; 69970-3 V; 81014-2 III; 89619-7 V; 90158-18 III; 91223-3 III; 95037-4 II ; 2.2 – I; 41021; 86-214; LVVA, f. 1485, a. 5, l. 399., 1.-II)
9. VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs. Tehniskais projekts. Krāslavas parka mazās arhitektūras formas (3118-19-KM, Deju laukums Krāslavas pils parkā, Parka grotas rekonstrukcijas dokumentācija; Kopējā tāme Krāslavas pils parka kapitālā remontam un restaurācijai; I);
10. *VKPAI Pieminekļu dokumentācijas centrs*. Pirmsprojekta izpēte, teksts, rasējums. MKPZPP.Dokumentu fonds. Inventurizācijas nr. 22995/6324-88III. 32.lpp.

Publicētie avoti

1. Baranovska, I. Krāslavas pils liktenis joprojām ir neskaidrs. *Latgales Laiks*, 2005, 22. nov.
2. Dubovskis, V. Paļaujoties uz donju no Spānijas. *Ezerzeme*, 1992, 6. marts. Šāda informācija pieejama arī laikrakstā *Sestdiena* 1995. gada 24. nr.
3. Gekišs, V. Kas palīdzēs pilij? *Komunisma Ausma*, 1989, 4. nov.
4. Gončarovs, A. Grāfu pils – gaišas ieceres. *Ezerzeme*, 2007, 6. marts, 2. lpp.
5. Grīnberga, M. Plāteru pili privatizēt nav tik viegli, kā gribētos. *Diena*, 1993, 17. jūn.
6. Grīnbergs, A. Spānijas marķīze privatizēs Plāteru pili Krāslavā. *Lauku Avīze*, 1997, 14. febr., 32. lpp
7. Kas notiks ar Plāteru pili? *Cīņa*, 1981, 30. oktobris, 250.nr., 2.lpp.
8. Kavinska, I. Krāslavas pils ieplānotā gaišā rītdiena. *Lietišķā Latgale*, 2007, 21. marts.
9. Kurš uzliks pilij jumtu? *Komunisma Ausma*, 1989, 6.jūlijs, 80.nr, 3.lpp
10. Līvdāne, M. Vai tiešām augšāmcelsies vecās pilis? *Cīņa*, 1990, 1. maijs.
11. Meklē naudu piļu atjaunošanai. *Latvijas Avīze*, 2006, 23. marts, 23. lpp
12. Pārsteigumu pilnā pils. *Komunisma ausma*, 1984, 23. oktobris, Nr. 127, 4.lpp.

13. Pērku pili par latu! Sestdiena, 1995, 28.janv. (Krāslava pēc Plāteru laikiem. - Pils turpmākais liktenis).
14. Rancāne, A. Krāslavas pils atkal kļūs par Latgales lepnumu. Diena, 2006, 13. jūl., Nr.160, 4. lpp.
15. Rancāne, A. Krāslavas pils atplaukst pa pussolītim. Diena, 2007, 28. febr., 4. lpp
16. Roga, J. Bez pagātnes nav nākotnes. Ezerzeme –2008. gada 16. sept.
17. Roga, J. Pūlas glābt pils kompleksu. Ezerzeme, 2006, 28. apr., 2. lpp.

Literatūra

1. Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej”, Wroclaw, 1991. 318. lpp.
2. Austrumlatvijas muižu arhitektūra mākslinieka N. Ordas darbos. Grām.: Rožkalne A. (sast.). Materiāli latviešu literatūras un mākslas vēsturei. Rīga, 1995. 57.-60.lpp.
3. Caune A., Ose I. Latvijas 12.gs. beigu - 17.gs. vācu piļu leksikons. Rīga, 2004. 258. lpp.
4. Gekišs V. Ieskats Krāslavas vēsturē. Grām.: Villeruša V. (sast.). Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij. Rīga, 1996. 75.lpp.
5. Kaminska R. 18.gadsimta glezniecība Latgalē. Rīga, 1994. 25. lpp.
6. Latvijas enciklopēdija : galv. red. H. Jubels. Rīga, 2002. -2009. 470. lpp.
7. Latvijas kultūras fonda gadu raksti 1987.gadam. Sastādītāja: M.Zālīte. Rīga, 1988. 47. lpp.
8. Latvijas pilsētas // Enciklopēdija - , Rīga 1999; Latvijas pilsētas // enciklopēdija : atb. red.: Iltnera A., 1999. - Preses nams. – 236. lpp.
9. Manteuffla G. Krasław. Warszawa, 1901. 13. lpp.
10. Parako un Kastaldi jeb Itāļi un Krāslava. Latvijas arhitektūra, 2004, aprīlis, Nr. 4, 99. lpp.
11. Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā XIII-XVII gs. Rīga, Zinātne, 1971. 28.lpp.
12. Roman Aftanazy „Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej”. 318. lpp.
13. Saharovs S. Рукопись С.П.Сахарова о Крaслaвe. Krāslava, 1936. 418.lpp.
14. Salnais V. Maldups A. Pilsētu apraksti. Rīga, 1936. 30. lpp.
15. Skujenieks M. Latvijas zeme un iedzīvotāji. Rīga, 1927. 190. lpp.
16. Strods H. Latvijas katoļu baznīcas vēsture, 1075. - 1995. Rīga, "Poligrāfists", 1996. 166. lpp.
17. Švābe D. Latvijas vēsture 1800. -1914.,Rīga, 1991. 146. lpp.

18. Tora G. Kaplava – miests Augšzemē. Grām.: Villeruša V. (sast.). Daugavas Raksti. No Koškovciem līdz Daugavpiliņ. Rīga, 1996. 236. lpp.
19. Vēsturiskie dārzi un parki: Eiropas kultūras mantojuma dienas. Rīga, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības Inspekcija, 2007. 79. lpp.
20. Zeile P. Latgales kultūras vēsture: no akmens laikmeta līdz mūsdienām. Rēzekne, 2006. 228.lpp.
21. Zilgalvis J. Daugavas muižas: 18.gs. - 20.gs. sākums. Rīga, 2002. 24.lpp.

Bakalaura darbs „Krāslavas pils saglabāšanas pasākumi 20. gadsimta otrajā pusē” izstrādāts
LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Ivita Zemeža _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītājs: docents Dr. hist. Mārtiņš Mintaurš _____

Recenzents: docents Dr. hist. Andris Šnē

Darbs iesniegts

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.____ prot. Nr. _____, vērtējums _____ (_____)

Komisijas sekretārs: